

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Ragnarsson

De är ju bara barn – *eller?*

Om ungdomsrabatten för unga vuxna lagöverträdare i ljuset av principerna om
proportionalitet och rättvisa

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: Period 1 HT17

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Allmänt	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställning	6
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Metod	7
1.6 Material och forskningsläge	9
1.7 Teoribildning	11
1.7.1 Proportionalitet	11
1.7.2 Rättvisa	12
1.7.3 Sammanfattning	13
1.8 Terminologi	14
1.9 Disposition	15
2 SÄRBEHANDLING AV UNGA LAGÖVERTRÄDARE	16
2.1 Historisk tillbakablick	16
2.1.1 Startskottet för särbehandlingen fram till år 1988	16
2.1.2 Påföljdsreformen år 1989 och fram till idag	19
2.2 Faktorer för särbehandling av unga lagöverträdare	21
2.3 Ungas brottsbenägenhet	22
2.4 Sammanfattning	23
3 UNGA LAGÖVERTRÄDARE I PÅFÖLJDSSYSTEMET	25
3.1 Allmänt om straffmätningen	25
3.2 Ungdomsrabatten i 29 kap. 7 § BrB	26

3.2.1	Ungdomsrabatten gällande fängelse	27
3.2.2	Ungdomsrabatten gällande böter	28
3.3	Förmildrande omständigheter	30
3.4	Praxis gällande ungdomsrabatter	31
3.4.1	NJA 2000 s. 421 – Fängelse	31
3.4.2	NJA 2012 s. 16 – Böter	33
3.5	Statistik ungdomsbrottslighet	34
3.5.1	Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år	35
3.5.2	Ungdomsbrottslighetens utveckling	36
3.5.3	Återfall	37
3.6	Sammanfattning	40
4	DISKUSSIONEN KRING UNGDOMSRABATTEN	42
4.1	Lagstiftaren	42
4.1.1	Påföljdsutredningen	42
4.1.1.1	Ungdomsrabatten ska vara kvar vid fängelsepåföljd	43
4.1.1.2	Ungdomsrabatt ska avskaffas vid bötesbrottslighet	45
4.1.2	Övriga lagstiftningsåtgärder	46
4.2	Debatten i media	48
4.2.1	För ett avskaffande	48
4.2.2	Mot ett avskaffande	50
4.3	Sammanfattning	51
5	ANALYS OCH SLUTSATS	53
5.1	Särbehandling av unga lagöverträdare	53
5.1.1	Den historiska särbehandlingen	53
5.1.2	Den biologiska och sociala särbehandlingen	55
5.2	Ungdomsrabatten	57
5.2.1	Praxis	59
5.2.2	Statistik och återfallets betydelse	59
5.3	Bör unga vuxna särbehandlas vid straffmätningen?	61
5.3.1	Positiva faktorer för särbehandling och en ungdomsrabatt	61
5.3.2	Negativa faktorer för särbehandling och att ungdomsrabatten bör slopas	62
5.3.3	Alternativa lösningar	65
5.4	Sammanfattande slutsatser	66
5.5	Avslutande kommentar	68
BILAGA A		70
BILAGA B		72

BILAGA C

75

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

77

Summary

The Swedish penalty discount for offenders aged 18 to 20 years has been debated for a long time. Opponents to the penalty discount argue that it counteracts the work against abusive violence and gang criminality. They also argue that a person over the age of 18, and therefore legally an adult, should be responsible for his or her actions. Advocates for the penalty discount argue that when a young person is imprisoned it leads the juvenile into a criminal lifestyle. Therefore, they claim, it should be a societal aim to keep young adults out of prison. The purpose of the thesis is to investigate the function of the penalty discount for young offenders.

The thesis shows that fundamental legal principles such as proportionality and justice have been set aside by the interest of treating young offenders differently. The special treatment has been withheld throughout history by the legislator with the argument that young people should be kept out of prisons and not be punished as adults. Further on, the treatment of juvenile offenders is also based on biological and social factors. The regulation of the juvenile discount is found in Chapter 29, section 7 of the Swedish Penal Code.

There has been a large amount of legislative proposals throughout the years to change the juvenile penalty discount. Even so, none of these has resulted in any legislation. In December 2017, an investigation regarding young adults engaged in organized crime and in the gang environment has been launched. The purpose is to examine whether the penalty discount should be removed for young adults aged 18 to 20 years involved in such offences.

In the light of the fundamental principles of proportionality and justice a change of the legal position is in my opinion desirable. Young adults who are first time offenders should be able to benefit the juvenile discount. However, if a young adult relapses into crime the discount is consumed and the person should be punished as an adult. The regulation in Chapter 29, section 7 of the Swedish Penal Code should be amended to be in line with the societal development. If the penalty discount is removed the principle of proportionality is fulfilled. Last but not least, justice is served when the punishment is proportionate to the seriousness of the crime.

Sammanfattning

Ungdomsrabattens slopande för lagöverträdare i åldern 18–20 år har debatterats sedan en lång tid tillbaka. Förespråkare för ett slopande av rabatten menar att detta krävs för att komma till rätta med det grova våldet samt den växande gängkriminaliteten. De menar även att en person borde stå ansvarig för sina handlingar när denna är myndig. Motståndare till ett slopande anser att en ung person är i en utvecklingsfas och att hårdare straff snarare leder till att den unge skapar sig en kriminell livsstil. Uppsatsens syfte är att utreda ungdomsrabattens funktion i samhället för unga lagöverträdare.

Av redogörelsen framgår det att intresset av att särbehandla unga lagöverträdare tycks väga tyngre än intresset av att upprätthålla de grundläggande principerna om *proportionalitet* och *rättvisa*. Historiskt sett har unga sedan en lång tid tillbaka särbehandlats då lagstiftaren ansett att de ska hållas ifrån fängelser och inte straffas som vuxna personer. Särbehandlingen av unga lagöverträdare grundar sig även på biologiska och sociala faktorer. Bestämmelsen om ungdomsrabatter återfinns i 29 kap. 7 § brottsbalken. Förarbetena ger ingen vägledning hur stor denna rabatt ska vara. Förespråkare på området har dock föreslagit riktlinjer för hur rabatten ska tillämpas. Dessa har även accepterats av såväl domstolar som övriga forskare på området. Av redogörelsen framgår även att unga vuxna ofta återfaller i brottslighet.

Ett stort antal förslag till lagstiftningsåtgärder har under årens lopp presenterats gällande förändring av rabatten för unga vuxna. Dock har ingen av dessa resulterat i lagstiftning. I december 2017, har en utredning tillsatts för att utreda om ett slopande av rabatten ska ske för personer som är 18–20 år och som ägnar sig åt organiserad brottslighet i gängmiljö.

Mot bakgrund av de grundläggande principerna om *proportionalitet* och *rättvisa* är enligt mig en förändring av rättsläget att önska. Unga vuxna som är engångsförbrytare bör kunna åtnjuta den ungdomsrabatt som erbjuds. Om denna grupp återfaller i brottslighet bör rabatten anses förbrukad och personen bör straffas som en vuxen lagöverträdare. Bestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB bör förändras i förhållande till den rådande samhällsutvecklingen. Vid ett avskaffande av rabatten uppfylls principen om proportionalitet. Gällande rättvisa får denna anses vara skipad när ett straff är proportionerligt till brottets allvar.

Förord

Det är med stolthet som jag nu sätter punkt för fem års studier på juristprogrammet vid Lunds universitet. Dessa fem år att gett mig otroligt mycket. Inte bara ovärderlig kunskap och utveckling hos mig själv, utan allt ifrån fantastiska vänner, hejdundrans massa galenskap, borttappade telefoner, x antal flyttar och nu en juristexamen(!).

Det finns ett flertal personer som förtjänar ett extra stort tack. Först och främst ett särskilt tack till min handledare Helén Örnemark Hansen för värdefulla synpunkter, goda råd och inspiration. Jag skulle även vilja rikta ett särskilt tack till Nils Eliasson som under hela skrivprocessen bidragit med korrekturläsning och värdefulla kommentarer. Ett stort tack till kammaråklagare Magnus Larsson som visat ett stort engagemang och hjälpt till att besvara alla mina (något dumma) frågor. Ett tack till alla vänner som förgyllt min tid i Lund och gett mig kärlek, stöd och massor av skratt.

Sist men inte minst. Ett extra stort tack till min älskade familj som alltid stöttat mig när det varit svårt och att ni alltid har trott på mig. Och främst Du mamma, för alla år av korrekturläsning, läxförhör och råd som bara en mamma kan ge.

Nu väntar nya äventyr!

Lund, december 2017

Emma Ragnarsson

Förkortningar

Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalken (SFS 1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
f.	samt följande sida
ff.	samt följande sidor
FB	Föräldrabalken (SFS 1949:381)
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidskrift
Ju	Kommittéberättelse
LVU	Lagen om vård av unga (SFS 1990:52)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RåR	Riksåklagarens riktlinjer
SL	Strafflagen
SoL	Socialtjänstlag (SFS 2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Allmänt

I dag är straff för unga lagöverträdare en omdiskuterad fråga och inte minst frågan om den s.k. *ungdomsrabatten*¹. Ungdomsrabatten innebär straffreduktion för lagöverträdare i åldern 15–20 år. Det som väcker mest debatt är att 18–20 åringar åtnjuter denna rabatt på sina straff, som även 15–17-åringar gör. Exempelvis får en 18-åring 50 procent reduktion på sitt straff i jämförelse med en person som fyllt 21 år.² Senaste året har det i media kunnat läsas om flera uppmärksammade fall, bland annat den kraftigt mediabevakade Arboga-rättegången och i skrivande stund den pågående uppmärksammade rättegången där tre personer mördats i Hallonbergen. I målet är åtta personer mellan 16–21 år gamla åtalade. Båda dessa fall har en sak gemensamt och det är att brotten har begåtts av personer som är under 21 år och främst av personer som fyllt 18 år men ännu inte är 21 år. Det grova våldet och gängkriminaliteten växer i Sverige och av flera påstås det att personer i 18–20 års åldern används som kurirer till de äldre kriminella, eftersom gängen vet att de får lindrigare straff.³

I ett tillkännagivande⁴ i april 2017 uppmanar riksdagen regeringen att se över ungdomsrabatten för personer i åldern 18–20 år och i december 2017 tillsattes en utredning för att utreda ett eventuellt slopande av rabatten.⁵ Detta mot bakgrund av den myndighetsålder på 18 år som råder i Sverige och att en person då anses vuxen och ska ta ansvar för sina handlingar. Utredningen tillsätts även på grund av ökningen av gängkriminalitet samt det grova våldet.⁶

Att alla ska behandlas lika inför lagen är en grundläggande rättsprincip i Sverige.⁷ En annan grundläggande princip är att ett straff ska stå i proportion till brottets allvar.⁸ Dock görs undantag från dessa principer för

---

¹ Bestämmelsen om *ungdomsrabatten* återfinns i 29 kap. 7 § BrB.

² Se tabell Jareborg och Zila 2017, s. 158.

³ ~~Se tabell Jareborg och Zila 2017, s. 158.~~ "Åtalade i Arboga och Zila 2017, s. 158. För kriminella", Expressen 23 april 2015, hämtad

³ Ölander, "Unga används som redskap för kriminella", Expressen 23 april 2015, hämtad 14 december 2017; Bornemann m.fl. "Nioåringar jobbar för kriminella", Norrbottens kuriren 21 juni 2017, hämtad 14 december 2017; Wierup, "Ungdomar utnyttjas som kurirer", Dagens nyheter 18 maj 2017, hämtad 14 december 2017.

⁴ Se Bet. 2016/17:JuU21.

⁵ Se Dir. 2017:122.

⁶ Dir. 2017:122, s. 1.

⁷ Nordlöf 2012, s. 160; Jfr Frändberg 1996 s. 27; Jfr Zila, SvJT 1990, s. 286.

⁸ von Hirsch 2001, s. 11.

unga lagöverträdare i påföljdssystemet. Det är denna grupp individer som kommer vara föremål för uppsatsen.

1.2 Syfte

Uppsatsen syftar till att utreda och problematisera ungdomsrabattens funktion i samhället för unga lagöverträdare.

1.3 Frågeställning

För att uppfylla uppsatsen syfte ska följande *huvudfrågeställning* besvaras:

- Bör unga vuxna särbehandlas inom straffrättssystemet när det gäller straffmätningen? Och i sådana fall hur?

För att besvara uppsatsens huvudfrågeställning kommer ett antal *underfrågeställningar* besvaras. De är som följer:

- Varför särbehandlas unga lagöverträdare i påföljdssystemet samt vid straffmätningen?
- Hur görs straffmätningen gällande unga lagöverträdare dvs. hur fungerar den s.k. ungdomsrabatten?
- Hur tillämpas ungdomsrabatten i praxis?
- Hur ser statistiken ut gällande ungdomsbrottslighet och återfall?
- Vilka försök till lagstiftningsåtgärder har gjorts samt vilka åsikter och vilken kritik har framförts i debatten kring ungdomsrabatter?

1.4 Avgränsningar

Först och främst avgränsas uppsatsens huvudfrågeställning till att enbart beröra ungdomsrabatten gällande åldersgruppen 18 till 20 år. Särbehandlingen i huvudfrågan rör således ungdomsrabatten och det är denna rabatt som straffmätningen syftar till. För att få förståelse för varför 15–17-åringar och unga vuxna eventuellt borde behandlas olika måste en jämförelse mellan dessa två grupper ske för att kunna svara på uppsatsens huvudfrågeställning. Av pedagogiska skäl måste därför 15–17-åringar till viss del beröras i uppsatsen. I uppsatsens analys presenteras ett antal lösningar till den problematik som finns. Dessa lösningar analyseras inte lika djupgående som övrigt material. Det finns dock skäl att presentera ett

antal lösningar mot bakgrund av att uppsatsen genomsyras av en *de lege ferenda-diskussion*.

Läsaren ska uppmärksammas på att proportionalitet- och rättvistanken diskuteras utifrån straffskalan till ett visst brott. Straffskalorna har bestämts av lagstiftaren och straffen för olika brott grundar sig i politiska beslut. I analysen jämförs straffskalorna, utifrån proportionalitet och rättvisa, med den rabatt som unga lagöverträdare får på sina straff. Uppsatsen syftar inte till att utreda om straffskalorna anses proportionerliga eller rättvisa. Utgångspunkt för uppsatsen är således att straffskalorna⁹ är proportionerliga i förhållande till tanken om klander för vuxna lagöverträdare.¹⁰ Uppsatsen fokuserar även på de befintliga straffskalorna i stort och inte straffskalorna för vissa typer av brott.

Vidare begränsas uppsatsen till svensk rätt och ett internationellt perspektiv utreds inte i uppsatsen. Detta motiveras främst av att uppsatsen är fokuserad till att beröra den svenska ungdomsrabatten och att det finns en rad olika rättsstater som bedömer 18-årsgränsen som den gräns då en person ska anses som vuxen och ta ansvar för sina handlingar.¹¹ Det ska även nämnas att uppsatsen syftar till att utreda rättsläget för svensk del och se till den förändring som eventuellt borde ske gällande den nuvarande lagstiftningen. En jämförelse med utländska rättssystem görs därför inte.

I uppsatsen tas viss statistik upp för att kortfattat spegla hur det ser ut i samhället gällande de unga lagöverträdarna. Att bara presentera viss statistik kan vara problematiskt eftersom statistik är komplext. Statistiken grundar sig på rapporter från Brå. Eftersom Brå är en myndighet som arbetar för regeringen och de rapporter som Brå presenterar grundar sig bland annat på registerdata från rättsväsendet och statistiska undersökningar, vilket resulterar i en hög trovärdighet av hur verkligheten ser ut.¹² Därav får rapporterna från Brå anses väl avvägda av myndigheten när rapporten har sammanställts och presenterats.

1.5 Metod

I uppsatsens deskriptiva och utredande delar används den s.k. *rättsdogmatiska metoden*. Metoden bygger på att svaren på frågorna söks i

---

⁹ S.k. abstrakta straffvärdet.

¹⁰ Se vidare tanken om klander i avsnitt 1.7.

¹¹ Jfr med exempelvis England. Se webbplats för Government of UK, ”Types of prison sentences”, hämtad 12 december 2017.

¹² Se webbplats för Brå, ”Brott och statistik”, hämtad 14 december 2017.

lagstiftning, rättspraxis, förarbeten samt doktrin.¹³ Metoden används således för att beskriva, systematisera och tolka gällande rätt.¹⁴ Den rättsdogmatiska metoden kan även användas för att se hur rättsläget borde förändras men även för att uppmärksamma vilken kritik som riktats mot rättsläget.¹⁵ Det handlar då om en kritisk rättsdogmatisk metod. Rättsläget beskrivs inte enbart som det är utan även utifrån de slutsatser som framkommit som eventuellt konstaterar att rättsläget är bristfälligt och borde förändras.¹⁶ Uppsatsens analys genomsyras av en *de lege ferenda-diskussion*, som är en form av konstruktiv rättsvetenskap och en diskussion kommer föras om hur lagen och rättsläget borde vara. *De lege ferenda-diskussionen* faller visserligen utanför den rättsdogmatiska ramen, men kan angripas med en rättspolitisk ståndpunkt.¹⁷

För att fördjupa framställningen ytterligare tillämpas även en *rättspolitisk metod*. Syftet med den metoden är att analysera om den gällande rätten ska förändras utifrån en viss värdering eller ett visst ändamål. Ofta är utgångspunkten att rättsläget är bristfälligt.¹⁸ Metoden används för att tolka den gällande rätten utifrån rättsreglerna, det samhällliga behovet, den politiska bakgrunden eller konsekvenserna av regeln.¹⁹ Det samhällliga behovet inkluderar tanken om *proportionalitet* och *rättvisa*. En närmare genomgång av dessa begrepp sker i avsnitt 1.7. I den rättspolitiska metoden ingår som nämnts *de lege ferenda-diskussionen*. I metoden ingår även ett visst mått av värderingar som inte går att finna i det rättsvetenskapliga materialet som utgör den gällande rätten.²⁰

Löpande under uppsatsen behandlas *intervjuer* som har gjorts av kvalitativ art. En intervju sker med kammaråklagare Magnus Larson²¹ som är specialist på ungdomsmål. Intervjun görs för att få en mer ingående analys i uppsatsen men även för att komplettera redan rättsvetenskapligt material. Intervjun sker via e-post och frågor och svar återfinns i Bilaga A och Bilaga B.

---

¹³ Kleineman 2013, s. 21.

¹⁴ Olsen, SvJT 2004, s. 111 f.

¹⁵ Kleineman 2013, s. 24.

¹⁶ Kleineman 2013, s. 39.

¹⁷ Olsen, SvJT 2004, s. 117 och s. 124.

¹⁸ Sandgren 2015, s. 48.

¹⁹ Jfr Olsen, SvJT 2004, s. 106.

²⁰ Sandgren 2015, s. 48.

²¹ Hädanefter Larsson.

1.6 Material och forskningsläge

Materialet består till största del, som även följer av den rättsdogmatiska metoden, av lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin. Utgångspunkt tas i 29 kap. 7 § brottsbalken²² (1960:700) som berör den s.k. *ungdomsrabatten*. Andra lagrum som angränsar till ämnet berörs kortfattat. Relevanta förarbeten väljs ut främst för att se hur framväxten av ungdomsrabatten skett under åren men även för att se hur lagrummet är tänkt att tillämpas. Förarbeten har en hög dignitet bland rättskällorna.²³

Den praxis som väljs är vägledande prejudikat på området och hämtas från Nytt juridiskt arkiv²⁴. Även ett stort antal andra rättsfall undersöks under författandet av uppsatsen, både från Högsta domstolen²⁵ och underrättspraxis. Dock ges de senare inte någon ytterligare vägledning för uppsatsens frågeställning och uppfyllande av syfte och behandlas därav inte i uppsatsen. Att enbart presentera två rättsfall från HD är därför medvetet. Det ska uppmärksammas att från och med 1 juni 2017 har nya riktlinjer från Riksåklagaren börjat gälla angående *ungdomsreduktion vid bötesbrott*.²⁶ Någon överrättspraxis har ännu inte hunnit presenteras. Riktlinjerna förändrades för att bättre anpassa den praxis som finns på området och bli mer enhetlig. Det finns således ingen anledning att domstolarna skulle tillämpa riktlinjerna på något annat sätt än som de är tänkta att tillämpas.²⁷

En begränsad del av materialet hämtas från en intervju med kammaråklagare Larsson. Intervjumaterialet skickades ut till ett antal verksamma jurister, exempelvis domare och advokater, men på grund av hög arbetsbelastning hos dessa kunde dessvärre inte återkoppling på frågorna ges. De svar som inkom från Larsson anses ha sådant värdefullt innehåll för uppsatsen varvid svaren används för att komplettera det rättsvetenskapliga material som redan finns. Allt material från intervjun vävs inte in i uppsatsens utredande del, men värdefull information presenteras i uppsatsens analys. För att göra tydligt för läsaren vart dessa svar kommer ifrån samlas dessa i Bilaga B.

Det urval av material och rapporter som hämtas från Brå baseras på uppsatsens frågeställning. Brå har presenterat en rad olika rapporter gällande

---

²² Hädanefter BrB.

²³ Jfr Kleineman 2013, s. 33.

²⁴ Hädanefter NJA

²⁵ Hädanefter HD.

²⁶ Se RÅR 2017:1 ”*Ungdomsreduktion vid bötesstraff*”.

²⁷ Se webbplats för Åklagarmyndigheten ”*Nya riktlinjer om ungdomsreduktion vid bötesstraff*”, hämtad 16 november 2017; Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

särbehandlingen av unga och rapporter gällande återfall. I uppsatsen presenteras även statistik från Brå. Statistiken fyller en funktion genom att problematiken gällande ungdomsbrottsligheten sätts i ett sammanhang och ger en bild av hur verkligheten ser ut. Som nämnts ovan inhämtar Brå bland annat sitt material från registerdata från rättsväsendet och från Brå:s statistiska undersökningar.²⁸

Mycket av uppsatsens material utgörs av doktrin i form av litteratur. Litteraturen är skriven av olika erkända forskare och professorer, både från personer som är specialiserade på ungdomsbrottslighet och framträdande professorer gällande påföljdssystem och straffmätning. Stor del av materialet grundar sig i litteratur från Martin Borgeke, Nils Jareborg, Josef Zila samt Felipe Estrada Dörner.

De teoretiska utgångspunkterna tolkas utifrån rättsvetenskaplig litteratur. Att tolka begreppen *proportionalitet* och *rättvisa* är inte helt enkelt. Det finns ett flertal olika definitioner och åsikter kring hur dessa ska tolkas och tillämpas. En enhetlig definition finns därför inte. I uppsatsen görs en definition av begreppen och det är dessa definitioner som är utgångspunkt för den analys som sker i uppsatsens avslutande kapitel. Precis som övrig doktrin är den litteratur som används för att konstatera uppsatsens definition av begreppen skrivna av framstående författare på området.

I uppsatsen presenteras ett antal debattartiklar. Debattartiklarna väljs ut genom att studera diverse webbplatser med debattartiklar. Där väljs sedan relevanta artiklar utifrån frågeställningen ut. Medvetenhet finns i att dessa typer av källor inte har samma dignitet som exempelvis förarbeten och praxis, och inte heller i förhållande till doktrin av erkända författare. Under avsnittet där en politisk debatt förs för ett avskaffande av ungdomsrabatten är Moderaterna ett överrepresenterat parti. Detta beror främst på att det är detta parti som debatterar frågan hårt i media. Motsvarande mängd debattartiklar från övriga partier finns inte i samma utsträckning. Sverigedemokraterna är också för ett avskaffande av ungdomsrabatten och har lämnat in ett antal motioner om förslag till ett avskaffande.²⁹

Många examensarbeten berör just påföljder och straffmätning gällande unga lagöverträdare. Ett antal uppsatser berör visserligen ungdomsrabatten, men då mer konstaterande att denna finns och med frågeställningar kring på vilket sätt en särbehandling sker av unga lagöverträdare och bakgrunden till

---

²⁸ Se webbplats för Brå, ”Brott och statistik”, hämtad 14 december 2017.

²⁹ Se avsnitt 4.1.2.

denna särbehandling.³⁰ Några tidigare arbeten som berör ett eventuellt avskaffande av ungdomsrabatten har ej återfunnits. Vissa begränsade delar av ämnet berörs i *Brottsförebyggande rådet (Brås) rapport från 2012 om Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år – En kunskapssammanställning*³¹ samt i *Påföljdsutredningen* som gjordes år 2012³². I denna utredning förs resonemang kring om ett avskaffande av ungdomsrabatten ska ske. Påföljdsutredningens förslag ledde dock aldrig till lagstiftning.

1.7 Teoribildning

Begreppen *proportionalitet* och *rättvisa* ska här redogöras närmare för. Teorierna om proportionalitet och rättvisa sätter en ram för den analys som ska göras i uppsatsen men bestämmer även frågeställningen och ser till hur hållbar teorin får anses vara.³³ Begreppen är vida och många forskare har sin egen definition av dessa. Jag gör därför min tolkning av dem och vilka variabler som ska mätas med grund i dessa begrepp. Det är viktigt att en sann bild ges av begreppen och de inte förstärks i någon riktning. Det huvudsakliga målet är att hitta en snäv definition för att undvika konflikt med andra principer.³⁴

1.7.1 Proportionalitet

Proportionalitetsprincipen kan kortfattat beskrivas vara en princip som bedömer och bestämmer straffs relativa stränghet. Straffet bör således stå i proportion till brottets allvar.³⁵ Som kommer märkas nedan under avsnitt 1.7.2 tangerar proportionalitet och rättvisa varandra.³⁶ Proportionalitet har länge spelat en stor roll i straffrättspolitiken eftersom ett straff anses som orättvist om det kraftigt frångår de straff som anses rimliga i förhållande till brottets svårighet. Det är viktigt att ha med sig att den proportionalitet som beskrivs i uppsatsen är tillbakablickande och ser till relationen mellan strängheten på straffet och svårigheten på brottet som har begåtts.

---

³⁰ Se bl.a. examensarbete av Rebecca Hjalmarö, ”*Straffnedsättning för unga lagöverträdare*”, år 2007; Ida Tordell, ”*Beaktandet av den tilltalades ungdom i straffmätningen*”, år 2007; Josefine Karlsson, ”*Att bestämma påföljd för den unge lagöverträdaren – en studie av påföljdsreglerna för ungdomar*”, år 2010.

³¹ Se webbplats för Brå, 2012, ”*Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år*”, s. 5. Hämtad 20 november 2017.

³² Se SOU 2012:34.

³³ Jfr Sandgren, JT 1995/96 nr 3, s. 737.

³⁴ Jfr Frändberg 1996, s. 22 f.

³⁵ von Hirsch 2001, s. 11.

³⁶ Jfr Jareborg & Zila 2017, s. 70.

Bakgrunden till denna tillbakablickande tanke grundar sig i begreppet *klander*. För att få förståelse för proportionalitetsprincipen är det viktigt att en beskrivning görs av just klander då proportionalitetsprincipen har samband med att straffet som ska utdelas innefattar klander.³⁷

Vid bestämmandet av olika straffskalor, som finns för olika brott, ska proportionalitetsprincipen beaktas. En bedömning ska göras av hur klandervärd en gärning anses vara. Proportionalitetsprincipen får således betydelse vid bedömningen av hur bestraffningen ska ske och innebär att straff ska ges efter förtjänst.³⁸ Om den bestraffning som ska ges innefattar klander kan straffets stränghet ge en anvisning om hur förkastligt brottet är. Om exempelvis ett visst brott bestraffas mycket hårdare än ett annat brott är det logiskt att tänka att det i det förstnämnda brottet ligger ett starkare ogillande. Därför borde straff dömas ut på ett sätt som stämmer överens med det klander som riktas på gärningen. När straff inte ges på beskrivet sätt kan de anses vara orättvisa.³⁹

Enklare beskrivet är att säga att gärningar som är kriminaliserade även är förkastliga när en person begår en otillåten gärning. Personen som begår brottet är således *klandervärd*. Straff efter förtjänst kräver då att det sker en gradering av förkastlighet och klandervärdhet. Sammanfattningsvis går det att säga att man vid tilldelande av en beskriven ”rättvis” straffskala strävar efter att uppnå proportionalitet mellan den otillåtna gärningens bestraffningsvärde och straffsatsen.⁴⁰

1.7.2 Rättvisa

Yttersta spetsen av proportionalitetsprincipen bygger på den grundläggande principen om rättvisa.⁴¹ Åke Frändberg⁴² resonerar kring denna grundläggande princip och menar att det är kränkande för en individ att behandlas annorlunda än andra. Olika inför lagen kan handla om allt från att vissa individer får förmåner som lagen inte erbjuder, slipper straff, inte får vissa rättigheter som lagen medger eller får straff som inte är lagstadgade.⁴³ En viss regel ska tillämpas lika på alla enskilda och ingen ska kunna sättas över eller utanför regeln. Om regeln tillämpas lika för alla, menar

---

³⁷ von Hirsch 2001, s. 28.

³⁸ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 38.

³⁹ von Hirsch 2001, s. 28.

⁴⁰ Jareborg & Zila 2017, s. 68 f.

⁴¹ Jfr Borgeke & Heidenborg 2016, s. 38.

⁴² Webbplats för Uppsala universitet, personalkatalog Åke Frändberg, hämtad 7 december 2017. Åke Frändberg är professor emeritus vid Juridiska institutionen vid Uppsala universitet. Hädanefter Frändberg.

⁴³ Frändberg 1996, s. 27.

Frändberg, att ingen blir utsatt för obefogad diskriminering.⁴⁴ Som ovan nämnts går proportionalitet och rättvisa hand i hand. Andrew Von Hirsch⁴⁵ beskriver det som att bestraffning ska ske på ett så enhetligt sätt som möjligt för att den ska vara rättvis. Straffet som utdöms ska spegla hur allvarlig gärningen anses vara. Von Hirsch menar därför att straff som är oproportionella och oenhetliga är orättvisa därför att de pekar ut brottslingar som mer eller mindre förtjänta av klander än vad som är motiverat av förkastligheten hos deras gärning.⁴⁶

Det blir här tydligt hur proportionalitetsprincipen korrelerar med principen om rättvisa. Nils Jareborg⁴⁷, tillsammans med Josef Zila⁴⁸, beskriver detta vidare. De konstaterar att rättviseargumentet förekommer både på kriminaliseringsnivå och således vid fastställandet av straffskalan, och på domsnivå när fastställandet av det konkreta straffet ska ske. Vid kriminalisering ska det således ske en form av gradering genom att den begångna gärningstypen ska tilldelas en viss straffskala. För att denna straffskala ska bli rättvis krävs då att man försöker uppnå proportionalitet mellan den otillåtna gärningens bestraffningsvärde och dess straffsats.⁴⁹

1.7.3 Sammanfattning

Teorierna om proportionalitet och rättvisa lämpar sig väl genom det som är föremål för uppsatsen, nämligen unga lagöverträdare. Det går att konstatera att det finns ett krav på att brottet ska stå i proportion till brottets allvar. Teorierna tangerar varandra och tjänar ett syfte för uppsatsen då problematiseringen i uppsatsen berör varför unga lagöverträdare ska särbehandlas i jämförelse med andra personer. Frågor dyker upp kring varför en gärning av en ung lagöverträdare inte ska bestraffas lika hårt som om en vuxen begått brottet. Unga lagöverträdare kan ha sådana sociala förhållanden att de har begränsade möjligheter att leva ett liv där de rättar sig efter lagen. Unga personer har andra förutsättningar än vad vuxna lagöverträdare har och uppsatsen ska undersöka just detta, om det är skäl

---

⁴⁴ Frändberg 1996, s. 29 f.

⁴⁵ Webbplats för University of Cambridge, personalkatalog Andrew von Hirsch, hämtad 27 december 2017. Andrew von Hirsch är hedersprofessor i straffteori och straffrätt.

Hädanefter von Hirsch.

⁴⁶ von Hirsch 2001, s. 13.

⁴⁷ Webbplats för Uppsala universitet, personalkatalog Nils Jareborg, hämtad 7 december 2017. Nils Jareborg är professor emeritus vid Juridiska institutionen vid Uppsala universitet. Hädanefter Jareborg.

⁴⁸ Webbplats för Örebro universitet, personalkatalog Josef Zila, hämtad 7 december 2017. Josef Zila är professor vid institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete vid Örebro universitet Hädanefter Zila.

⁴⁹ Jareborg & Zila 2017, s. 67 ff.

nog till att dessa ska särbehandlas trots att likartade brott begås. Proportionalitet och rättvisa är två grundläggande teorier inom straffrätten, men genom de unga lagöverträdarnas ungdomsrabatt motsätts dessa grundläggande principer.

Uppsatsen är centrerad till att mäta variabler kring dels att straffet ska stå i proportion till brottets allvar dels att alla individer ska behandlas lika. Mer specifikt fokuserar uppsatsen på att mäta hur proportionerligt ett straff anses vara när en ungdomsrabatt tillämpas. Detta diskuteras i ljuset av 15–20-åringar och vuxna lagöverträdare och jämförelsen mellan dessa två grupper. För att besvara uppsatsen huvudfrågeställning måste alla åldersgrupper jämföras med varandra. Variablerna som mäts gällande rättvisa handlar om hur rättvisa straffen anses vara mellan unga vuxna och vuxna lagöverträdare, genom att dessa två grupper behandlas olika. Rättvisetanken fokuserar även på en jämförelse mellan 15–17-åringar och unga vuxna, på grund av att båda dessa åldersgrupper särbehandlas och hur rättvist det kan anses vara. Rättvisetanken jämförs även med olika biologiska- och sociala förutsättningar för de olika åldersgrupperna i jämförelse med vuxna lagöverträdare.

I avsnitten ovan har en redogörelse gjorts av *uppsatsens* definition av begreppen *proportionalitet* och *rättvisa* och det är i just dessa definitioner som uppsatsen tar avstamp i.

1.8 Terminologi

I uppsatsen används begreppet *ungdomsrabatt*. Andra benämningar är bland annat *ungdomsreduktion*, *straffrabatt för unga lagöverträdare*, *strafflindring*, *straffnedsättning* och *straffreduktion*. Vissa av ovan nämnda benämningar kommer ändå att användas i uppsatsen för att beskriva ungdomsrabatten, detta helt enkelt för att begreppet lämpar sig bättre i sammanhanget eller för att begreppet har används i exempelvis en artikel eller liknande.

För att förenkla läsningen används begreppet *unga vuxna* istället för *18–20 åringar*. Detta frångås i vissa delar av uppsatsen, främst vid statistik från Brå där de använder sig av benämningen 18–20-åringar samt i viss mån där begreppet används av någon annan än författaren till förevarande uppsats. Begreppet *unga lagöverträdare* syftar på personer i åldern 15–20 år.

I uppsatsen används Martin Borgekes definition av straffmätning och hans avgränsning från begreppet straffvärde. I doktrin används ibland termen lite

olika vilket kan orsaka viss förvirring kring begreppets betydelse i förhållande till begreppet straffvärde.⁵⁰ I kapitel 3 kommer definitionen av straffmätning och straffmätningensvärde att framgå.

1.9 Disposition

Uppsatsen disposition följer de ovan angivna underfrågeställningarna som är konstruerade kring uppsatsens huvudfrågeställning.

I uppsatsens andra kapitel sker en redogörelse utifrån uppsatsens första underfrågeställning angående särbehandlingen av unga lagöverträdare. En historisk tillbakablick görs för att sedan gå vidare till en redogörelse för de biologiska faktorer som kan spela in och berättiga en särbehandling av unga lagöverträdare. Kapitlet avslutas med en beskrivning av ungas brottsbenägenhet utifrån en teori om sociala band och vilka faktorer som kan vara avgörande för att en ungdom inte ska begå brott.

Uppsatsens tredje kapitel behandlar unga lagöverträdare i påföljdssystemet och besvarar uppsatsens andra, tredje och fjärde underfrågeställning. En redogörelse görs för hur straffmätningen fungerar, både allmänt men även specifikt för unga lagöverträdare. I kapitlet beskrivs den ungdomsrabatt som är föremål för uppsatsen och hur denna rabatt fungerar vid fängelse- och bötespåföljder. I kapitlet sker en kort redogörelse för hur bestämmelsen om ungdomsrabatter i 29 kap. 7 § BrB förhåller sig till de förmildrande omständigheterna i 29 kap. 3 § 1 st 3p. BrB. Kapitlet tar även upp praxis samt statistik från Brå.

Uppsatsens fjärde kapitel berör den sista frågeställningen av underfrågeställningarna om lagstiftningsåtgärder samt åsikter och kritik som lyfts i den mediala debatten. En genomgång görs av de åtgärder som skett från lagstiftarens sida gällande ungdomsrabatterna. Avslutningsvis i kapitlet beskrivs den debatt som pågått i media under årens lopp.

Det femte och avslutande kapitlet utgörs av uppsatsens analys och innefattar avslutande kommentar. De svar som nåts på uppsatsen underfrågeställningar analyseras utifrån uppsatsens teoretiska utgångspunkter om *proportionalitet* och *rättvisa* för att sedan i ett sammanfattande avsnitt besvara uppsatsens huvudfrågeställning. Uppsatsen avslutas med mina egna kommentarer.

---

⁵⁰ Se bl.a. Jareborg & Zila s. 156 f.; Borgeke & Heidenborg 2016, s. 254.

2 Särbehandling av unga lagöverträdare

Unga lagöverträdare särbehandlas i dag i BrB gällande påföljdsbestämmelser om de begår brott innan de fyllt 21 år. Är brottet begånget innan personen fyllt 18 år är särbehandlingen mer påtaglig.⁵¹ Varför särbehandlas just denna grupp av människor och vad är grunden till detta? Avsnitten nedan ska beskriva hur särbehandlingen först växte fram genom att undersöka historien kring särbehandlingen av unga lagöverträdare. Sedan ska en inblick ges i varför särbehandlingen anses vara påkallad, både utifrån biologiska förutsättningar och utifrån ungas brottsbenägenhet.

Underfrågeställningen som kommer besvaras under följande kapitel är:

- *Varför särbehandlas unga lagöverträdare i påföljdssystemet samt vid straffmätningen?*

2.1 Historisk tillbakablick

2.1.1 Startskottet för särbehandlingen fram till år 1988

Under 1700-talet fram till 1800-talet gjordes ingen skillnad på vuxna och unga. Det gjordes heller ingen skillnad på vilken typ av kriminalitet de gjort sig skyldiga till. Samtliga placerades i kungarnas slott och gårdar som användes som fängelser. Först år 1825 började mer behandlingsinriktad natur genomsyra den svenska kriminalvården och det var då vuxna och unga personer började skiljas åt. Denna förändring medförde en samhällelig eftersträvan att inte placera barn i fängelser. Istället för fängelser placerades omhändertagna, övergiva, ouppfostrade och kriminella barn i privata hem.⁵² Den 16 februari 1864 antogs strafflagen⁵³ där det saknades specifika påföljdsformer som var tilltänkta för unga lagöverträdare. Böter, fängelse, straffarbete och dödsstraff kunde tillämpas på alla lagöverträdare, såväl gamla som unga, så länge de hade uppnått straffbar ålder som vid tiden för införandet var 14 år. Åldern ändrades senare till 15 år och därmed infördes

---

⁵¹ Jareborg & Zila 2017, s. 155.

⁵² Nordlöf 2012, s. 162.

⁵³ Hädanefter SL.

straffmyndighetsåldern. Dock fanns vissa begränsningar gällande dödsstraff för ungdomar där det fanns vissa möjligheter till straffreduktion på grund av deras låga ålder.⁵⁴ Vidare fanns även bestämmelser om straffreduktion när personer var mellan 15 och 18 år. Dessa personer skulle inte anses vara fullt ansvariga för sina handlingar och i och med detta få en reduktion på sitt straff.⁵⁵ Barn under 15 år hamnade alltså utanför systemet och i de svåraste fallen hamnade barn och ungdomar på uppfostringsanstalter i mån av plats, annars hamnade barnen i fängelse.⁵⁶

Sex år efter införandet av SL, år 1870, ökade kraven på att barn skulle särbehandlas i straffprocessen. Samhället hade förändrats och kraven på denna särbehandling fick större gehör. Snart kom även lagen om tvångsuppfostran. Denna lag infördes 1902 och var ett steg i riktningen mot ett mer behandlingsinriktat påföljdssystem. Lagen kunde tillämpas på ungdomar som dömdes till böter, fängelse eller straffarbete i högst två år för brott som de hade begått innan de fyllt 18 år. Denna påföljd var således en frihetsberövande påföljd och längden bestämdes utifrån den behandling som bedömdes lämplig. Påföljden skulle således fortgå fram till dess att den dömdes hade ”vunnit nödig stadga i sinnesinriktning och uppförande”⁵⁷. Lagen upphävdes 1947.⁵⁸

Under de nästkommande åren diskuterade lagstiftaren en utvidgning av tillämpningsområdet för regleringen om tvångsuppfostran gällande unga vuxna. Lagstiftaren ansåg att unga vuxna kunde tillgodogöra sig uppfostringsåtgärder och på så sätt tillrättas till en mer lagenlig bana. De fängelser som fanns hade inte tillräckliga resurser för att kunna tillgodose de behov som fanns hos ungdomar. Strafftiderna var även för korta för att en ändamålsenlig behandling av de unga skulle kunna genomföras och det saknades uppföljning av eftervård efter att frihetsstraffen hade avslutats. Med detta som bakgrund valde lagstiftaren att 1935 införa ungdomsfängelse som påföljd. Tanken bakom införandet var att ungdomsfängelse skulle innebära en individualpreventivt inriktad anstaltsvård.⁵⁹

Redan innan ungdomsfängelse infördes och innan BrB:s införande pågick en diskussion hos lagstiftaren kring hur lämpliga vissa påföljder var för olika kategorier av brottslingar. Vissa menade att frihetsstraff och bötesstraff inte passade personer som var ”kroniskt kriminella,

---

⁵⁴ SOU 1977:83, s. 63; Nordlöf 2012, s. 162.

⁵⁵ Nordlöf 2012, s. 248.

⁵⁶ Nordlöf 2012, s. 162 f.; Kumlien 1997, s. 29.

⁵⁷ SOU 1977:83 s. 63.

⁵⁸ SOU 1977:83 s. 63; Nordlöf 2012, s. 163.

⁵⁹ SOU 1977:83 s. 63.

alkoholiserade och parasitära brottslingar”⁶⁰ och att för dessa grupper skulle så kallade skyddsåtgärder användas. Under diskussionen konstaterades vidare att unga lagöverträdare inte skulle vistas i fängelser och att uppfostringsåtgärder skulle användas i större utsträckning. Denna uppfostring skulle vara individanpassad.⁶¹ Ungdomsfängelse som påföljd var speciellt eftersom den inte var tidsbestämd, men hade en maximal tid på fyra år. Den som var dömd skulle stanna på anstalten till dess fostrings- och utbildningssyftet hade uppnåtts. Utskrivning från anstalten kunde tidigast ske efter ett år om inte särskilda skäl förelåg. Som längst kunde den dömda hållas kvar på anstalt under högst fyra år.⁶²

Under de följande åren fram till 1989, när den stora påföljdsreformen kom, skedde det förändringar gällande unga lagöverträdare. På 1940-talet antogs den kriminalpolitiska ståndpunkten att det var positivt att isolera unga lagöverträdare från faktorer som var ogynnsamma för dem samt att de skulle få återanpassning- och skolningsterapi. Tanken bakom denna kriminalpolitiska ståndpunkt var att den unge skulle få möjlighet till ett mer ordnat liv och en bättre anpassning till samhället.⁶³

Vid BrB:s tillkomst fanns reglerna om att den tilltalades ungdom skulle beaktas vid straffmätningen till en början i 33 kap. 4 § BrB.⁶⁴ Liknande regler hade tidigare funnits i SL:s 5 kap. 2 och 6 §§.⁶⁵ Propositionen vid BrB:s tillkomst grundade sig på Strafflagsberedningens betänkande Skyddslag⁶⁶ och 33 kap. 4 § BrB hade följande lydelse:

Har någon begått brott innan han fyllt aderton år, må efter omständigheterna ådömas lindrigare straff än för brottet är stadgat. Lindrigare straff må och, om särskilda skäl äro därtill, bestämmas för brott som någon begått under inflytande av själslig abnormitet.

Om synnerliga skäl äro därtill och hinder uppenbarligen ej möter av hänsyn till allmän laglydnad, må jämväl i annat fall ådömas lindrigare straff än som stadgats för brottet.

Finnes på grund av särskilda omständigheter uppenbart, att påföljd för brottet ej är erforderligt, må påföljd helt eftergivas.⁶⁷

---

⁶⁰ Nordlöf 2012, s. 164.

⁶¹ Nordlöf 2012, s. 164.

⁶² SOU 1977:83 s. 64.

⁶³ SOU 1956:55, s. 46; Nordlöf 2012, s. 164 f.

⁶⁴ Se NJA II 1962.

⁶⁵ NJA II 1962, s. 513 ff.

⁶⁶ Se SOU 1956:55.

⁶⁷ Dåvarande 33 kap. 4 § BrB.

Departementschefen gjorde klart att det var motiverat att behålla en bestämmelse om möjlighet till nedsättning av påföljd för unga lagöverträdare eftersom det i departementsförslaget inte fanns något förbud mot att använda fängelse för unga lagöverträdare. Dock menade departementschefen att bestämmelsen skulle tillämpas mer restriktivt än tidigare. Bristande omdöme eller gärningsmannens ungdom kunde enligt honom inte motivera straffnedsättning eller påföljdseftergift.⁶⁸ Ungdomsfängelse avskaffades år 1980, eftersom mycket kritik riktades mot påföljden. Kritiken grundade sig i påföljdens tidsbestämda karaktär och att påföljdens individualpreventiva inriktning hade fallit bort. Det gick att se att den intagnes personliga och sociala problem snarare förvärrades än förbättrades och att anpassningen till samhället inte gick lättare.⁶⁹

Som ovan nämnts avskaffades ungdomsfängelse år 1980 och detta skedde i samband med en lagändring i BrB. I denna ändring konstaterade lagstiftaren att vad gällde straffmätningen, som stadgades i 33 kap. 4 § BrB, skulle åldern i paragrafen höjas till 21 år. Det konstaterades att höjningen av åldern låg i linje med den eftersträvan som fanns i att få till kortare frihetsberövanden och färre sådana. Vidare konstaterades att om en höjning av åldern infördes skulle detta leda till att regeln kunde användas snarare som en huvudregel än en undantagsregel.⁷⁰

2.1.2 Påföljdsreformen år 1989 och fram till idag

År 1989 skedde en reform⁷¹ gällande straffmätning och påföljdsval och det var här som 29 kap. BrB infördes. Bestämmelsen om att unga skulle kunna dömas till lindrigare straff om de begått brott innan de fyllt 21 år flyttades över från 33 kap. 4 § BrB till nuvarande 29 kap. 7 § BrB. Lagändringarna trädde i kraft 1 januari 1989.⁷² Det var även i 1989 års reform som termen *straffvärde* infördes för första gången i lagtext.⁷³ Ursprungligen innehöll kapitel 29 bestämmelsen om ungdomsfängelse men i samband med avskaffandet av denna påföljd upphörde kapitlet att gälla fram tills det fick sin nuvarande lydelse.⁷⁴ Det går att konstatera att det skedde ett skifte av

---

⁶⁸ NJA II 1962 s. 515 f.

⁶⁹ SOU 1977:83, s. 77; Prop. 1978/79:212, s. 47 f.

⁷⁰ Prop. 1978/79:212, s. 65.

⁷¹ Se prop. 1987/88:120.

⁷² Prop. 1987/88:120, s. 2 och 75 f.

⁷³ Jfr Jareborg & Zila 2017, s. 105.

⁷⁴ Nordlöf 2012, s. 170; Jfr Berggren m.fl. 2017, kommentaren till 29 kap. ”Inledning”, hämtad 15 oktober 2017.

den straffideologi som tillämpades. Reglerna skulle nu istället bygga på en proportionalitetstanke med fokus på att det straff som dömdes ut alltid skulle stå i rättvis proportion till brottet. Det tidigare allmänpreventiva och individualpreventiva hänsynen sattes åt sidan för att mer fokusera på att straffet skulle vara proportionellt mot brottet. Pendeln hade gått från att handla om en klassisk proportionalitetstanke, till att svänga över till en behandlings- och vårdtanke för att sedan komma tillbaka till en mer nytänkande proportionalitetstanke.⁷⁵ Enligt 29 kap. 7 § BrB är det den låga åldern som är avgörande för den sänkande riktningen vid straffmätningen och det är således inte gärningsmannens unga ålder som har påverkat hans brottsliga handlande.⁷⁶ Bestämmelsen stadgar att en ålder under 21 år rent generellt ska leda till lägre straff.⁷⁷ Förarbetena är bristfälliga och beskriver inte hur stor reduktionen gällande ungdomar ska vara.⁷⁸ I samband med att påföljden ungdomsvård infördes konstaterade lagstiftaren gällande unga lagöverträdare att denna grupp ska hållas ifrån fängelser i största möjliga mån.⁷⁹

Den senaste ändringen som gjordes skedde 2009.⁸⁰ Förutom några språkliga ändringar skedde en ändring avseende den längsta tid som fängelse får utdömas till en person under 21 år. Tidigare hade ingen person under 21 år kunnat dömas till livstids fängelse. Nu infördes istället regler om att det längsta fängelsestraff som kan utdömas till en person som begår brott innan denne fyllt 21 år är tio år för enstaka brott och för flerfaldig brottslighet 14 år.⁸¹ Lagstiftaren gjorde tydligt att ändringen inte påverkar bestämmelsen i första stycket utan att den tilltalades ungdom fortfarande skulle beaktas särskilt vid straffmätningen.⁸²

I april i år, 2017, har det kommit förslag från riksdagen att se över reglerna kring ungdomsrabatterna för unga vuxna⁸³ och den 13 december 2017 tillsatte regering en utredning för att utreda frågan kring ungdomsrabattens vara eller icke vara för unga vuxna.⁸⁴ Vid en översyn 2012 diskuterades det om det skulle införas nya påföljder för unga och om ungdomsrabatterna skulle tas bort eller vara kvar.⁸⁵ Utredningen ledde aldrig till någon

---

⁷⁵ Träskman 2007, s. 225.

⁷⁶ Jfr 29 kap 3 § 3p. BrB.

⁷⁷ Prop. 1987/88:120 s. 97.

⁷⁸ Jfr prop. 1987/88:120 s. 97; Jareborg & Zila 2017, s. 157.

⁷⁹ Prop. 1997/98:96, s.156.

⁸⁰ Se prop. 2008/09:118.

⁸¹ Prop. 2008/09:118 s. 23.

⁸² Prop. 2008/09:118. s. 52.

⁸³ Bet. 2016/17:JuU21, s. 1.

⁸⁴ Se dir. 2017:122.

⁸⁵ Se SOU 2012:34.

lagstiftning. Dessa åtgärder från lagstiftaren kommer redogöras närmare för i kapitel fyra.

2.2 Faktorer för särbehandling av unga lagöverträdare

Som beskrivet har unga lagöverträdare sedan lång tid tillbaka särbehandlats när det kommer till påföljdsval och i straffvärdesbedömningen. Tanken är att ungdomar i större mån ska stötts av sociala myndigheter och att ingripande istället ska ske med hjälp av SoL eller LVU. I mångt och mycket handlar det om att ungdomar upp till 21 år anses ha en bristande förmåga gällande ansvar och att de är under en utvecklingsfas i att bli vuxna. Begångna brott beror ofta just på denna osäkerhet och identitetsproblematik som många ungdomar har. Idag arbetar samhället därför med att använda sig av mer lämpliga åtgärder gentemot ungdomar för att förstå orsaken till varför brottet begicks. Det är därför, gällande ungdomar, inte alltid är möjligt att tillämpa de grundläggande principerna om rättvisa och proportionalitet.⁸⁶

Ungdomar befinner sig i steget från barn till vuxen och har således en *outvecklad ansvarsförmåga*. Att just 18 år valdes som myndighetsålder var ingen slump utan grundade sig på forskning inom biologin. Där kunde det konstateras att nervsystemet inte är fullt utvecklat förrän personen har uppnått en ålder av 18 år. Det går inte att förvänta sig att unga personer har samma förståelse för andra personers intressen och heller inte att de ska förstå de fundamentala värden som finns i vår samhällsordning. Unga personer kan ha en brist i att sätta sig in i andra personers lidande, brist i förmågan att motstå gruppsytryck, brist i förmågan att kunna kontrollera aggressiva impulser samt sätta upp mål. Det tar tid för en person att bli vuxen och steget dit innehåller många prövningar för den unge.⁸⁷

Det går att konstatera att unga personer är känsligare för att bestraffas och således har *större sanktionskänslighet*. Delvis beror detta på att bestraffning kan drabba dem hårdare eftersom det kan påverka deras utveckling och inlärningsprocess. Bestraffning kan vara psykologiskt känsligt för den unge eftersom deras tidsuppfattning påverkas av ungdomens rastlöshet. Problemet med att straffa en ung person kan vara att detta skulle hindra deras utveckling mot mognad och större självkänsla för att kunna leva ett liv som ansvarsfull vuxen. En allt för hämmande straffrättspolitik kan därför

---

⁸⁶ Clevesköld & Thunved 2015, s. 141.

⁸⁷ Jareborg & Zila 2017, s. 155.

leda till att ungdomar inte utvecklas och mognar på det sätt som det är tänkt och det får ändå anses ligga i samhällets intresse att denna mognadsprocess inte stannar av eller på något sätt inte utsätts för fara.⁸⁸

Att bli vuxen innebär inte bara en stor förändring i livet utan påverkar även många andra faktorer. Allt från att frigöra sig från sina föräldrar, ta ansvar för sitt eget liv, testa olika gränser och experimenterade av olika slag. Vissa personer kommer göra obetänksamma gärningar. Om en person inte fick testa på obetänksamma gärningar skulle personen aldrig mogna, få självförtroende eller lära sig att ta ansvar. Enligt Jareborg och Zila är det därför viktigt att brottligheten som begås av ungdomar ses med *större tolerans*. Det finns även studier som visar att om en ung person begår brott i ung ålder, med åren mognar och slutar med brottsliga gärningar och intresset för detta avtar.⁸⁹

2.3 Ungas brottsbenägenhet

Teorin om sociala band är en teori inom kriminologin. Denna teori har Travis Hirschi⁹⁰ arbetat fram. Hirschi beskriver *vad* som faktiskt hindrar individer från att begå brott istället för att beskriva *varför* vissa individer begår brott. Han menar att risken för att begå brott ökar när en individs sociala band till samhället försvagas. Hirschi uppställer fyra olika kriterier som är brottsreducerande. Först och främst nämner han *anknytning* som ett kriterium. Om personen har varma och nära relationer till andra människor kan detta ha en brottsreducerande verkan. Andra kriteriet är *åtagande*, där det går att se att ett frivilligt åtagande eller en strävan efter att nå ett mål för att då nå framgång kan ha brottsreducerande verkan. De två sista kriterierna är *involvering* och *övertygelse*. Det förstnämnda innebär helt enkelt att en individ är upptagen med aktiviteter och det sistnämnda att en person har en inre övertygelse att det är moraliskt rätt att följa de lagar och regler som skapats i samhället.⁹¹

Hirschi har tillsammans med Michael R. Gottfredson⁹² utvecklat en brottsteori. Denna teori bygger på att det är förståelsen och förmågan att långsiktigt se de negativa följderna av sitt brottsliga handlande som medför

---

⁸⁸ Jareborg & Zila 2017, s. 155

⁸⁹ Jareborg & Zila 2017, s. 155 f.

⁹⁰ Webbplats för The University of Arizona, personalkatalog Travis Hirschi, hämtad 27 december 2017. Travis Hirschi är sociolog och kriminolog. Hädanefter Hirschi.

⁹¹ Ring 2017, s. 94.

⁹² Webbplats för UCI School of Social Ecology, personalkatalog Michael R. Gottfredson, hämtad 27 december 2017. Michael R. Gottfredson är sociolog och kriminolog. Hädanefter Gottfredson.

att brott ofta förknippas med smärta. Insikten leder i sin tur till ett minskat brottsligt beteende. Om det istället föreligger en minskad förmåga att se de negativa konsekvenserna medför detta att smärtan inte blir påtaglig och brottsligheten således ökar. Hirschi och Gottfredson menar att det går att se skillnader beroende på olika personers självkontroll. Personer med låg självkontroll har svårare att stå emot frestelser och en person med låg självkontroll är ofta impulsiv, okänslig, fysisk, risktagande, icke-verbal och har kort tidsperspektiv. Vidare har dessa personer låg toleransnivå, blir snabbt frustrerade och de är likgiltiga för andra personers lidande.⁹³

Denna brottsteori korrelerar väl med unga personers beteenden och mognad. Har en ung person en dålig relation till sina föräldrar och vänner, inte utövar speciellt mycket aktiviteter där föräldrar är involverade, svag anknytning till skola, få och låga mål inför framtiden samt en tillåtande inställning till lagöverträdelse hamnar denna person lättare i en kriminell bana. Alla dessa faktorer minskar den sociala kontrollen och den unge kan resonera som sådant att den inte förlorar särskilt mycket på att begå brott. Svaga sociala band innebär att personen är fri och inte berörs av andra personers reaktioner, vilket leder till att det är lättare att bryta mot normer, lagar och regler.⁹⁴

Sammanfattningsvis finns det ett flertal olika faktorer som gör att unga begår brott. Det handlar om exempelvis social utsatthet hos föräldrar, svaga sociala band såsom bristande föräldra- eller skolanknytning, inflytande från vänner samt en personlighet som drar sig mot risktagande, rastlöshet och impulsivitet. Dessa faktorer har under många år visat sig kunna leda till ökad risk för kriminellt beteende.⁹⁵

2.4 Sammanfattning

Under förevarande kapitel har underfrågeställningen ”*Varför särbehandlas unga lagöverträdare i påföljdssystemet samt vid straffmätningen?*” besvarats.

Det går att konstatera att det finns regleringar med avsikt att särbehandla personer under 21 år. Varför särbehandlingen sker grundar sig i en historisk särbehandling på grund av biologiska och sociala faktorer. Den historiska

---

⁹³ Webbplats för Brå, 2009, ”Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling – En kunskapsinventering”, s. 33 f., hämtad 20 november 2017; Ring 2017, s. 96.

⁹⁴ Ring 2017, s. 94.

⁹⁵ Ring 2017, s. 97.

särbehandlingen började redan på 1800-talet då en mer behandlingsinriktad natur kom att präglade den svenska kriminalvården. Det fanns en strävan att inte placera barn i fängelser. Tidigt, redan i SL, fanns bestämmelser om att personer mellan 15 och 18 år skulle få en straffreduktion. År 1935 infördes ungdomsfängelser eftersom lämpliga straff för ungdomar saknades, strafftiderna var för korta och ändamålsenlig behandling saknades. Denna påföljd avskaffades senare. Vid BrB:s tillkomst fanns bestämmelsen om ungdomsrabatt i 33 kap. 4 § BrB. En ungdom kunde då få straffreduktion om denne var under 18 år. Denna ålder höjdes sedan till 21 år mot bakgrund av att det fanns en strävan efter att unga skulle ha kortare frihetsberövande och att dessa skulle vara färre. År 1989 kom den s.k. påföljdsreformen där bestämmelsen om ungdomsrabatt infördes i 29 kap. 7 § BrB. Straffvärde introducerades som begrepp i lagen och det var även nu principen om proportionalitet började tillämpas i allt större utsträckning. Det straff som dömdes ut skulle alltid stå i rättvis proportion till brottet. Synen på att unga skulle hållas ifrån fängelser stod fast och lagstiftaren menade att det var orimligt att en ung person skulle straffas på samma sätt som vuxna.

Att särbehandla unga i påföljdssystemet är som beskrivet djupt förankrad i svensk straffrätt, mycket mot bakgrund av att unga inte ska få långa straff men även att de ska frihetsberövas i så liten mån som möjligt. Dock finns ett flertal biologiska faktorer som spelar in vid ungas särbehandling. Bland annat på grund av ungas *outvecklade ansvarsförmåga*, att de har *en större sanktionskänslighet* och att vi måste se på ungdomars brottslighet med *större tolerans*. Ungdomars nervsystem är inte fullt utvecklat förrän de fyller 18 år och ungdomar har heller inte samma mognad, utveckling eller förmåga att kontrollera sig själva som vuxna har. Unga är känsligare för bestraffning än vuxna eftersom bestraffningen kan hindra deras utvecklingsprocess. En ungdom ska således kunna testa att begå misstag och göra obetänksamma gärningar. Vidare går det att konstatera att avsaknad av anknytning, åtagande, involvering och övertygelse gör att unga lättare faller in i brottslighet. Sociala band påverkar även den ungas brottsbenägenhet. Därutöver kan exempelvis kriminella föräldrar, svag anknytning till skolan och låga mål inför framtiden göra att personen väljer en kriminell livsstil.

3 Unga lagöverträdare i påföljdssystemet

Under följande kapitel kommer en inblick ges i den straffmätning som görs för unga lagöverträdare. Den så kallade ungdomsrabatten kommer presenteras, både utifrån bestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB och utifrån praxis på området. Bestämmelsen om ungdomsrabatt kommer jämföras med 29 kap. 3 § 1 st. 3 p. BrB om förmildrande omständigheter och hur 29 kap. 7 § BrB förhåller sig till denna. Vidare kommer viss statistik presenteras gällande ungdomsbrottslighet och återfall.

Ett antal underfrågeställningar ska besvaras under följande kapitel. Dessa är som följer:

- *Hur görs straffmätningen gällande unga lagöverträdare dvs. hur fungerar den s.k. ungdomsrabatten?*
- *Hur tillämpas ungdomsrabatten i praxis?*
- *Hur ser statistiken ut gällande ungdomsbrottslighet och återfall?*

3.1 Allmänt om straffmätningen

Kapitel 29 och 30 i BrB reglerar påföljdsbestämningen. 29 kapitlet styr den straffmätning som ska göras.⁹⁶ I kapitlet återfinns grundläggande regler som gäller för straffvärdesbedömningen och generella regler som har betydelse för straffmätningen, exempelvis tidigare brottslighet, de billighetsskäl som finns samt betydelsen av att den tilltalade var under 21 år vid brottstillfället. Det ska redan här uppmärksammas att det finns en skillnad mellan straffvärdet och storleken på det straff som ska dömas ut.⁹⁷

Som nämnts under avsnitt 2.1.2 introducerades begreppet straffvärde i påföljdsreformen 1989 för första gången och har sedan dess varit ett naturligt inslag vid påföljdsbestämningen. Straffvärdet beskrivs ofta som grunden för påföljdsbestämningen, dock finns det även andra värden som måste beaktas vid bestämmandet av påföljden. Bland dessa värden finns straffmätningens värde som även kan sägas vara det mest allmänt

---

⁹⁶ Observera att det finns fler regler som har betydelse för utfallet av påföljdsbestämningen, exempelvis vissa regler kapitel 31, 32 och 34.

⁹⁷ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 144 f.

förekommande.⁹⁸ Begreppet straffmättningsvärde presenterades ursprungligen i ett betänkande från Straffsystemkommittén.⁹⁹ Termen straffmättningsvärde avser i allmänhet brottslighetens straffvärde i 29 kap. 1–3 §§ BrB med den eventuella reduktionen som kan aktualiseras i 29 kap. 5 § BrB samt om den tilltalade är ungdom enligt 29 kap. 7 § BrB. Martin Borgeke¹⁰⁰, menar att straffmättningsvärdet ska förstås som det resultat som domstolen når när de beaktat alla förhållande som gäller bestämmandet av straffvärdet, billighetsskålen och ungdomsreduktionen. Prövningen ska alltid ske utifrån tillämplig straffskala på brottet. En annan beskrivning av straffmättningsvärdet är att det handlar om en viss nivå av ett bötesstraff eller ett visst antal dagars, månaders eller års fängelse, eller fängelse på livstid.¹⁰¹ Denna fråga är dock mycket omdiskuterad i doktrin.¹⁰²

3.2 Ungdomsrabatten i 29 kap. 7 § BrB

Som beskrivits i föregående avsnitt gäller det att hålla isär begreppen straffvärde och straffmätning. Först bestäms straffvärdet och avstamp tas i detta värde. När straffvärdet fastställts är nästa steg att gå vidare till straffmätningen. Ungdomsrabatterna som stadgas i 29 kap. 7 § BrB påverkar alltså inte straffvärdet. Straffvärdet är detsamma, men det är straffmätningen som påverkas av det förhållandet att den tilltalade är under 21 år.¹⁰³ Paragrafen lyder:

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt tjuogoett år, ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt tjuogoett år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får dock dömas till fängelse i högst fjorton år.¹⁰⁴

---

⁹⁸ Victor, SvJT 2015, s. 173 f.

⁹⁹ SOU 1995:91, s. 124; Victor, SvJT 2015, s. 174.

¹⁰⁰ Webbplats för Uppsala universitet, Hedersdoktor Martin Borgeke, hämtad 7 december 2017. Martin Borgeke är tidigare justitieråd i Högsta domstolen och juris hedersdoktor vid Uppsala universitet. Hädanefter Borgeke.

¹⁰¹ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 265 ff.

¹⁰² Se b.l.a. Victor, SvJT 2015, s. 173-198; Borgeke, SvJT 2015, s. 281-291. Just denna diskussion är inte föremål för uppsatsen och lämnas här därhän.

¹⁰³ Jfr Borgeke & Heidenborg s. 254.

¹⁰⁴ 29 kap. 7 § BrB.

Att straffmätningen påverkas av att gärningsmannen inte fyllt 21 år vid brottstillfället är inte en omtvistad fråga, dock förekommer en diskussion kring på vilken grund detta sker. I avsnitt 3.3 behandlas denna diskussion samt förhållandet mellan 29 kap 7 § BrB och 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB, som rör den tilltalades uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. 29 kap. 7 § BrB tar sikte på att unga personer påverkas mer av straffrättsliga åtgärder än vad vuxna gör och bestämmelsen motiverar därför att det finns skäl för en mildare bedömning.¹⁰⁵ Bestämmelsen tar sikte på att gärningsmannens ungdom inte behöver ha påverkat dennes brottsliga handlande utan åldern i sig är den avgörande faktorn. Bestämmelsen är ett led i den politik som bedrivs i Sverige, att unga personer i största möjliga mån ska hållas utanför fängelser. Går inte detta ska vistelsen i fängelserna vara så korta som möjligt.¹⁰⁶

Förarbetena till bestämmelsen ger inga riktlinjer för hur stor ungdomsrabatten ska vara. Eftersom det inte finns någon vägledning i förarbeten¹⁰⁷ och ingen enhetlig praxis skapade Jareborg och Zila riktlinjer för hur stor ungdomsrabatten borde vara. Riktlinjerna, som presenteras i en tabell nedan, som Jareborg och Zila har skapat gäller straffreducering vid fängelse. Gällande böter har det ansetts vara enklare att använda schabloner.¹⁰⁸

3.2.1 Ungdomsrabatten gällande fängelse

De riktlinjer som finns gällande den reduktion som ska ske anser Jareborg och Zila vara både acceptabla av principiella skäl men även mot bakgrund av den praxis som finns.¹⁰⁹

De riktlinjer som Jareborg och Zila förespråkar är som följer:

Ålder	Straffnedsättning	Ungefärlig strafflängd
15 år	75–85 procent	1/5
16 år	65–75 procent	1/4
17 år	55–65 procent	1/3
18 år	45–55 procent	1/2
19 år	30–40 procent	2/3
20 år	20–30 procent	3/4 ¹¹⁰

¹⁰⁵ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 251.

¹⁰⁶ Jareborg & Zila 2017, s. 157.

¹⁰⁷ Jfr prop. 1987/88:120 s. 97.

¹⁰⁸ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 257 f.; Jareborg & Zila 2017, s. 157 f.

¹⁰⁹ Jareborg & Zila 2017, s.

¹¹⁰ Se tabell i Jareborg & Zila 2017, s. 158.

Riktlinjerna visar att det ska ske en skillnad mellan myndiga och omyndiga personer och att reduktionen av straffen ska se olika ut.¹¹¹ Borgeke menar dock att det för 20-åringar är vanligt att en kvot på 4/5 tillämpas och således att straffet reduceras med 20 procent. Vidare menar han att ungdomsrabatten vanligtvis är större vid högre straffvärde än lägre.¹¹² Borgeke menar att reduktionen som görs med hänsyn till den unges ålder inte borde ske stegvis som den gör i tabellen ovan. Han menar att ungdomsrabatten som finns i stora delar bygger på att den unga personen faktiskt mognar efter hand och att det är först när den fyllt 21 år som den ska ta fullt straffrättsligt ansvar. Därför anser Borgeke att det inte är rimligt att en person som exempelvis precis har fyllt 16 år ska behandlas på samma sätt som den som inom några dagar ska fylla 17 år. Istället för reduktionen som beskrivs ovan i tabellen föreslås istället att en glidande skala används.¹¹³ Borgekes resonemang får stöd av kammaråklagare Larsson. Även han menar att domstolar använder sig av en mer glidande skala. En mer glidande skala tar hänsyn till när personen fyller år och det inte blir avgörande vilken dag personen begår brottet. Ta exempelvis en 16-åring som begår ett brott i nära anslutning till hans födelsedag. I dessa fall läggs straffmättningsvärdet aningen högre än personens innevarande ålder, men inte så högt som nästkommande ålder. Således tillämpar domstolarna ingen rak och 90-gradig ”trappa” utan en mer sluttande sådan. Utgångspunkt tas dock i Jareborg och Zilas riktlinjer där exempelvis en 18-åring ska få 50 procent rabatt, men riktlinjerna kompletteras således med Borgekes mer glidande skala.¹¹⁴

3.2.2 Ungdomsrabatten gällande böter

Som nämnts tidigare används 29 kap. 7 § BrB även vid utdömandet av böter för en ung lagöverträdare. Dock hade lagstiftaren inte böter i tanken när bestämmelsen om ungdomsrabatt infördes. Detta mot bakgrund av att särbehandlingen av unga inte tycks vara lika avgörande vid bötesstraff som vid fängelsestraff.¹¹⁵ Vid utdömandet av böter används istället enklare schabloner. Jareborg och Zila menar att det går att använda sig av en s.k. ”ungdomstaxa” där bötesstraffet för ungdomar i åldern 15–17 år bestäms till 1/2 och 3/4 för unga vuxna. Trots detta har det visat sig att domstolarna inte alltid tillämpar ungdomsrabatten¹¹⁶, eftersom HD gjorde bedömningen att inte tillämpa bestämmelsen om ungdomsrabatt till en 15-åring som begick

---

¹¹¹ Jareborg & Zila 2017, s. 158.

¹¹² Borgeke & Heidenborg 2016, s. 258.

¹¹³ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 260; Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

¹¹⁴ Intervju med kammaråklagare Larsson, 20 december 2017.

¹¹⁵ Jareborg 2007, s. 112.

¹¹⁶ Se NJA 2014 s. 658.

ett narkotikabrott och straffvärdet var 30 dagsböter.¹¹⁷ Vid utdömandet av penningböter spelar det ingen roll att gärningspersonen var under 21 år när brottet begicks.¹¹⁸ Då praxis vid utfärdandet av strafföreläggande var väldigt varierande och det fanns en önskan att stabilisera denna praxis antog Riksåklagaren år 2004 riktlinjer vid bestämmandet av dagsböter för brott som begåtts av en ung lagöverträdare.¹¹⁹ Dessa riktlinjer har sedan förnyats två gånger, nu senast 1 juni 2017.¹²⁰ De ändringar som bland annat gjordes var att två månaders fängelse skulle omvandlas till 140 dagsböter för en 16-åring och tanken bakom ändringarna var att Riksåklagaren ville nå en ökad enhetlighet i rättstillämpningen. Riksåklagaren menade även att riktlinjerna anknöt mycket till de tabeller på området som föreslagits i doktrinen.¹²¹ Riktlinjerna från Riksåklagaren ger direktiv om hur många dagsböter som domstolarna ska döma ut och är beroende av vilken ålder den unga personen har.¹²²

Riktlinjerna från Riksåklagaren som började gälla 1 juni 2017¹²³ är som följer av tabellen:

Straffvärde	Antal dagsböter ungdom					
	15 år	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år ¹
Vuxen						
30 db	30	30	30	30	30	30
40 db	30	30	30	30	30	30
50 db	30	30	30	30	40	40
60 db	30	30	30	40	40	50
70 db	30	40	40	50	50	60
80 db	40	40	40	50	60	70
90 db	40	50	50	60	70	80
100 db	40	50	60	70	80	90
110 db	50	60	60	70	80	100
120 db	50	60	70	80	90	110
130 db	50	60	70	80	100	120
140 db	60	70	80	90	110	120
150 db	60	70	80	100	120	120
Över 150 db	60	70	90	110	130	140
Fängelse 14 dgr	70	80	100	120	140	150
Fängelse 21 dgr	80	100	120	140		
Fängelse 1 mån	100	120	140			
Fängelse 2 mån	120	140				
Fängelse 3 mån	140					

¹ När det gäller reducering av straffvärde på nivån 140–150 db för ålderskategorin 20 år, se Högsta domstolens slutsats i NJA 2012 s. 16 p. 10.

¹¹⁷ Jareborg & Zila 2017, s. 158.

¹¹⁸ Se NJA 2014 s. 658.

¹¹⁹ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 253; Se RåR 2004:1.

¹²⁰ Se RåR 2013:2; Se RåR 2017:1

¹²¹ Se RåR 2017:1; Se webbplats för Åklagarmyndigheten ”Nya riktlinjer om ungdomsreduktion vid bötesstraff”, hämtad 16 november 2017

¹²² Eftersom just bötesbrott för ungdomar inte är det huvudsakliga området för uppsatsen kommer fokus inte ligga på exakta siffror utan mer på ungdomsrabatten i stort.

¹²³ Se RåR 2017:1

3.3 Förmildrande omständigheter

29 kap. 3 § BrB stadgar de förhållanden där det kan finnas förmildrande omständigheter vid straffvärdesbedömningen. Enligt paragrafens tredje punkt ska det bland annat beaktas om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga.

Paragrafens tredje punkt hänför sig i mångt och mycket till unga personer eftersom bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga är något som ofta är förekommande hos unga personer. För att paragrafen ska bli tillämplig krävs ett samband mellan den bristande utvecklingen, erfarenheten, omdömesförmågan och den brottsliga handlingen.¹²⁵ Till en början var intentionen från lagstiftaren att paragrafen skulle tillämpas restriktivt och med stor försiktighet.¹²⁶ Lagstiftaren menade att bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga ska vara en avvikelse från vad som anses vara ”normalt” för en jämförbar tilltalad person. Bestämmelsen betyder inte *per se* att den ska tillämpas så snart det handlar om en yngre person. 29 kap. 7 § BrB ska då istället tillämpas. Lagstiftaren kom fram till att tredje punkten skulle användas exempelvis när en ung lagöverträdare har en bristande förmåga i jämförelse med personer i samma ålder och att det finns ett samband mellan den bristande förmågan och handlingen.¹²⁷

Hur förhåller sig då 29 kap. 3 § 1 st. 3 p. BrB till bestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB? Detta togs upp i NJA 2000 s. 314, det s.k. ”Socialkontorsfallet”. En 20-åring hade begått en rad olika brott, bland annat olaga frihetsberövande i syfte att visa att samhället inte fungerade som det skulle.¹²⁸ HD konstaterade i målet att ungdomars bristande utveckling, erfarenhet och omdömesförmåga sällan påverkar straffvärdet i enskilda fall och att detta bland annat beror på bestämmelsen i 7 §. HD menade dock att det ibland finns anledning att särskilt beakta om sådant samband föreligger, exempelvis om straffvärdet är av särskild betydelse för påföljdsvalet. I aktuellt mål ansåg HD att det fanns ett sådant samband mellan den tilltalades bristande mognad och att brottet som 20-åringen hade begått måste tillmätas en inte oväsentlig betydelse vid bedömningen av straffvärdet. Detta trots att den tilltalade inte föreföll avvika från hans jämnåriga i mognad på ett sätt som mer generellt skulle kräva beaktande vid

---

¹²⁴ RÅR 2017:1, s. 1.

¹²⁵ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 196.

¹²⁶ Jfr Prop. 1987/88:120 s. 86.

¹²⁷ Jfr Prop. 2009/10:147 s. 45; Jfr Borgeke & Heidenborg 2016, s. 197.

¹²⁸ Borgeke & Heidenborg 2016 s. 197.

straffvärdesbedömningar.¹²⁹ Situationen i detta rättsfall var annorlunda och i målet åberopade HD bestämmelsen i 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB. Enligt Borgeke brukar domstolar generellt inte hitta skäl att tillämpa bestämmelsen när de ska bedöma brottets straffvärde för unga lagöverträdare. Detta är dock, enligt honom, en relativt snäv rättstillämpning och straffvärdet bör sättas ner oftare med stöd av 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB än vad det i praktiken görs.¹³⁰

Sammanfattningsvis, domstolarna måste först och främst ställa sig frågan om det finns anledning att reducera straffvärdet. Domstolen måste då beakta den tilltalades bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. När denna fråga är besvarad, och även andra frågor som handlar om straffvärdesbedömningen, ska domstolen ha kommit fram till det aktuella brottets straffvärde. När domstolen sedan ska gå vidare till straffmätningen ska en reduktion göras med beaktande av den tilltalades ålder¹³¹, detta med stöd av 29 kap. 7 § BrB. Ett aktualiserande av 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB sker med andra ord enbart om det i det enskilda fallet förefaller sig att omständigheter klart avviker från vad som gäller ungdomar i allmänhet.¹³² Skillnaden är att det vid tillämpningen av 29 kap. 7 § inte krävs att gärningsmannens låga ålder har påverkat hans brottsliga handlande, vilket däremot förutsätts i 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB.

3.4 Praxis gällande ungdomsrabatter

3.4.1 NJA 2000 s. 421 – Fängelse

Frågan i målet rörde straffbestämningen för en lagöverträdare under 21 år. Efter domen ansågs rättsläget klarlagt gällande hur rabatten ska utformas för lagöverträdare som är under 21 år.

Målet rörde två 18-åriga män som gjorde sig skyldiga till två fall av rån och två fall av förberedelse till rån. Tingsrätten och hovrätten hade gjort bedömningen att det samlade straffvärdet för brotten var tre år respektive två år och tre månaders fängelse för de två ungdomarna. Detta sattes sedan ner med drygt en tredjedel.

---

¹²⁹ Jfr NJA 2000 s. 314; Jfr Berggren m.fl. 2017, kommentaren till 29 kap. 3 § BrB, hämtad 15 oktober 2017.

¹³⁰ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 198.

¹³¹ Domstolen ska även beakta de billighetsskäl som finns i 29 kap. 5 § BrB. Denna bestämmelse är dock inte föremål för uppsatsen varvid en närmare redogörelse för denna inte kommer att göras.

¹³² Jfr Borgeke & Heidenborg 2016, s. 198; Borgeke m.fl., SvJT 2006, s. 248.

Riksåklagaren betonade i HD att om domstolarna tillämpade en metod där straffen sattes ner med en viss procent, med stöd av 29 kap. 7 § BrB, enligt en fallande skala utifrån levnadsår skulle det främja intresset av att upprätthålla konsekvens, förutsebarhet och en enhetlig rättstillämpning. Riksåklagaren framhöll att rimlig straffnedsättning på exempelvis straff med straffvärde motsvarande fyra år sattes ner med 80 procent för en 15-åring, 50 procent för en 18-åring och 20 procent för en 20-åring. Om Riksåklagarens straffberäkning skulle tillämpas skulle ungdomarna i aktuellt fall få fängelse i ett år och sex månader respektive ett år och två månader.

HD konstaterade att den reduktion som görs med stöd av 29 kap. 7 § BrB vanligtvis blir större för den person som vid tiden för brottet var väsentligt yngre än 21 år än för den person som närmar sig denna gräns. Således blir straffreduktionen större desto yngre personen är. HD tydliggjorde att det inte bara är åldern som blir avgörande för hur stor rabatten blir enligt 29 kap. 7 § BrB. Vid längre fängelsestraff finns incitament för att sätta ner straffet mer än vid kortare frihetsberövanden och bötesstraff. Vidare menade HD att brottets art kunde spela in vid bedömningen. Omständigheter med stöd av 29 kap. 4-5 §§ BrB kan även spela in.

HD kommenterade att användningen av en schematisk regel med en procentuell straffnedsättning grundad på vilken ålder ungdomen har skulle innebära ett stort antal undantag och förbehåll. En sådan regel skulle inte skulle tjäna något syfte eller vägledning för domstolarna. Avslutningsvis konstaterade domstolen att brottets straffvärde med hänsyn till att ungdomarna var 18 år gamla vid brottstillfället, straffvärdet som sådant och omständigheterna i övrigt skulle straffen bestämmas till ungefär hälften av de tidigare angivna straffvärdena. Ungdomarna dömdes således till fängelse ett år och sex månader respektive fängelse ett år. Det sistnämnda straffet avrundades nedåt.¹³³

Kommentar

Rättsfallet har diskuterats ingående i doktrin. I doktrin konstateras att denna dom inte hindrar att Riksåklagarens resonemang används när en påföljd ska bestämmas för en ung lagöverträdare. Straffet ska således sättas lägre ju yngre personen är. Som HD kommenterar i rättsfallet ska hänsyn tas till att straffet måste sättas ner mer vid långa fängelsestraff än vid kortare sådana. Även böter samt andra omständigheter kan spela in. HD kom fram till att straffen för ungdomarna skulle sättas ner till drygt hälften till skillnad från den tredjedel som tingsrätten dömt ut. Det ska uppmärksammas att HD valde att inte skärpa de utdömda straffen från tidigare instanser. Detta

---

¹³³ NJA 2000 s. 421.

berodde på omständigheter kring de tilltalades situation vid tiden för meddelande av domen från HD, bland annat planering för villkorlig frigivning.¹³⁴ Som tidigare konstaterats är förarbetena bristfälliga gällande hur stor ungdomsrabatten ska vara. Som nämnts har Jareborg och Zila utformat riktlinjer och dessa riktlinjer överensstämmer väl med den av Riksåklagaren föreslagna rabatten. HD menar att sådana riktlinjer inte skulle kunna ge någon vägledning eftersom riktlinjerna skulle ha inslag av många undantag och förbehåll. Hänsyn måste tas till många fler faktorer än bara ålder.¹³⁵ De tog således avstånd från de schematiska regler som Jareborg och Zila föreslagit. Det har i praxis utvecklats ett synsätt där domstolen tar hänsyn till vilken dag den unge begår brottet och om detta är i nära anslutning till den unges födelsedag. Detta för att det inte ska bli avgörande vilken dag brottet begås. Således använder sig domstolarna av en mer stigande straffmätningsskala.¹³⁶ Avslutningsvis är det viktigt att uppmärksamma att HD trots detta dömde enligt Riksåklagarens yrkande gällande en av ungdomarna. Gällande den 18-åring som dömdes till fängelse ett år resonerande HD kring att straffnedsättningen skulle bli 50 procent men en avrundning nedåt gjordes. Att strikt tillämpa 50 procentsregeln kunde inte anses lämpligt då det resulterat i ett straff på ett år, en månad och 15 dagar.¹³⁷ Borgeke redovisar att ett flertal domar har tagit avstamp i ovan beskrivna fall och det sagda har styrkts i samtliga.¹³⁸

3.4.2 NJA 2012 s. 16 – Böter

Länge har det funnits oklarheter gällande ungdomsrabatterna vid bötesstraff.¹³⁹ Oklarheterna får anses utredda i samband med NJA 2012 s. 16.

Målet rörde frågan om ungdomsrabatten även kunde få betydelse vid dagsbotsstraff, då den tilltalade fyllt 18 år men ännu inte 21 år. I målet hade en 18-årig begått en ringa stöld. I tidigare instanser hade 18-åringen dömts till 70 respektive 80 dagsböter. I målet yrkade Riksåklagaren att 18-åringen skulle dömas till 110 dagsböter och således straffas som en vuxen lagöverträdare, detta i enlighet med de dåvarande riktlinjerna från Riksåklagaren.¹⁴⁰ 18-åringen skulle inte åtnjuta någon ungdomsrabatt.

---

¹³⁴ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 259; Holmqvist, JT 2000/01 nr 4, s. 915 f.

¹³⁵ Holmqvist, JT 2000/01 nr 4, s. 916.

¹³⁶ Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

¹³⁷ Borgeke & Heidenborg 2016, s. 259 f. Se även vidare resonemang i avsnitt 3.2.1.

¹³⁸ Jfr Borgeke & Heidenborg 2016, s. 260; NJA 2002 s. 489; NJA 2003 s. 313; NJA 2011 s. 466.

¹³⁹ Se b.l.a. NJA 2005 s. 878 och NJA 2011 s. 725 Borgeke & Heidenborg 2016, s. 255.

¹⁴⁰ Se RÅR 2004:1.

Inledningsvis konstaterade HD att Riksåklagarens riktlinjer inte ger utrymme att tillämpa bestämmelsen om ungdomsrabatt vid brott som föranleder böter för 18–20-åringar. HD menade att rent generellt ska en reducering ske av straff när en person vid tiden för brottet inte fyllt 21 år. Vid fängelsestraff konstaterade HD att ungdomars särskilda förutsättningar ska beaktas. HD menade att dessa faktorer har mindre betydelse vid bötesstraff men det krävs ändå att ungdomars särskilda förutsättningar tas hänsyn till. Vid fängelse sätts straffen ner och de kortaste fängelsestraffen ersätts av ett bötesstraff. Detta leder således till att de allra högsta dagsbotsnivåerna ska förbehållas situationen som beskrevs ovan. HD konstaterade att bestämmelsen om ungdomsrabatt skulle tillämpas på unga vuxna. För att förbehålla de allra högsta bötesstraffen till de fall då ett bötesstraff döms ut istället för fängelse ska 120 dagsböter vara det högsta straffet som kan dömas ut för ett enstaka bötesbrott för unga vuxna. I hovrätten hade mannen dömts till 80 dagsböter, vilket HD fastställde.¹⁴¹

Kommentar

Trots att HD i målet inte tillämpade Riksåklagarens riktlinjer har dessa ändå fått genomslag hos domstolarna idag. Som beskrivits i avsnitt 3.2.2 har nu gällande riktlinje från Riksåklagaren ändrats för att bättre anpassa rådande praxis. Även enligt kammaråklagare Larsson tillämpar domstolarna riktlinjerna som utfärdats av Riksåklagaren.¹⁴² I målet ovan skulle domstolen ta ställning till om ungdomsrabatten även skulle få betydelse vid dagsbotsstraff, då den tilltalade fyllt 18 år men ännu inte 21 år. Således rörde inte målet om riktlinjerna skulle tillämpas eller ej. Trots de nya riktlinjerna som kom 1 juni 2017 är rättsfallet fortfarande aktuellt och vägledande.

3.5 Statistik ungdomsbrottslighet

Under årens gång har ungdomsbrottsligheten utretts för att se hur utbredd denna är. Brå har presenterat en kunskapsammanställning år 2012 som rör särbehandlingen av lagöverträdare i ålder 18–20 år.¹⁴³ Brå har även presenterat kriminalstatistik och en rapport gällande brottsutvecklingen i Sverige fram till 2015, med ett avsnitt om ungdomsbrottsligheten i Sverige.¹⁴⁴ Brå konstaterar i en av sina rapporter är det viktigt att påpeka att ungdomars överrepresentation inte betyder att det är denna grupp som begår

---

¹⁴¹ NJA 2012 s. 16.

¹⁴² Intervju med kammaråklagare Larsson, 20 december 2017.

¹⁴³ Se webbplats för Brå, 2012, ”Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år”, hämtad 20 november 2017.

¹⁴⁴ Se Brå 2017:5, ”Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015”.

flest brott. Det är snarare det omvända eftersom det bakom majoriteten av de flesta brott finns en vuxen person. Vidare kan det även konstateras att vuxnas andel av brottsligheten ökar i takt med brottets allvarlighetsgrad.¹⁴⁵ Mot bakgrund av den statistik som presenteras finns inga stöd för att säga att ungdomsbrottsligheten har ökat de senaste decennierna. Statistiken kan dock inte visa en exakt bestämning av hur ungdomsbrottsligheten har utvecklats. De indikationer som finns talar för att ungdomsbrottsligheten i sämsta fall har varit konstant och i bästa fall minskat sedan mitten av 1970-talet.¹⁴⁶

Avsnittet kommer kort redogöra för de rapporter som presenterats samt titta närmare på återfall hos ungdomar.

3.5.1 Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år

Den kunskapssammanställning som presenterades av Brå var på uppdrag av Påföljdsutredningen¹⁴⁷ där Brå skulle undersöka om unga vuxna lagöverträdare skulle särbehandlas som vuxna lagöverträdare. Rapporten döptes till *Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år* och visar på olika effekter av frihetsberövande straff för nämnda åldersgruppen.¹⁴⁸ Fokus har främst varit risken för återfall i olika sammanhang.¹⁴⁹ Inledningsvis konstaterar Brå att unga vuxna sällan särskiljs i forskningen vilket leder till att resultaten i sammanställningen måste tolkas med försiktighet.¹⁵⁰

Brå beskriver att många ungdomar någon gång begår enstaka brott och ett fåtal personer begår flera brott. Fåtalet av dessa brott är grova. Ungdomar begår även brott under en begränsad period för att sedan gå tillbaka till ett mer lagenligt liv. Således är ungdomsbrottsligheten episodisk. Detta kan förklaras av de sociala band som skapas med åldern och anknytningen till arbetsliv, äktenskap och så vidare. Generellt går det att säga att många upphör med sin brottslighet i takt med att ungdomstiden fasas ut ur deras liv.¹⁵¹ Som nämnts inledningsvis i avsnittet har Brå fokuserat främst på återfall i brottslighet. Kortfattat beskrivet går det att se att kontakter med rättsväsendet och frihetsberövande påföljder har ett negativt inflytande på unga personer. Detta sett i ljuset av återfall. Att unga behandlas som vuxna

---

¹⁴⁵ Estrada 2017, s. 37.

¹⁴⁶ Estrada 2017, s. 57.

¹⁴⁷ Se SOU 2012:34 och Ju 2009:11.

¹⁴⁸ Se webbplats för Brå, 2012, ”*Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år*”, s. 5. Hämtad 20 november 2017.

¹⁴⁹ Se webbplats för Brå, 2012, ”*Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år*”, s. 6. Hämtad 20 november 2017.

¹⁵⁰ Se webbplats för Brå, 2012, ”*Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år*”, s. 11 f. Hämtad 20 november 2017.

¹⁵¹ Se webbplats för Brå, 2012, ”*Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år*”, s. 13 f. Hämtad 20 november 2017.

och således även i straffrättsystemet leder till en ökad risk för återfall.¹⁵² Brå har i sammanställningen studerat sambandet mellan frihetsberövande straff i förhållande till ungas mognadsprocess. Det konstateras att perioden när en ungdom ska bli vuxen är mycket känslig process och ett frihetsberövande i den perioden blir en påfrestning för den unga personen. Mognadsprocessen störs och det upplevs än svårare att återanknyta till samhället.¹⁵³

3.5.2 Ungdomsbrottslighetens utveckling

År 2017 kom Brå med en rapport gällande *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*¹⁵⁴. I rapporten undersöks ungdomsbrottslighetens utveckling i Sverige. Uppsatsen kommer enbart beröra den del som rör ungdomsbrottsligheten.

Ett vanligt brott som begås av ungdomar är ringa stöld¹⁵⁵. Mellan 2002 och 2010 går det se en ökning hos ungdomar, både hos ungdomar i högstadiet och i gymnasiet. Snatteri har dock minskat sedan 2010. Gällande grövre stölder, såsom stöld av motordrivet fordon, inbrott i bil eller bostad är denna typ av brott mer utbredd hos pojkar än hos flickor. Över perioden 2002-2016 har det dock skett en minskning av även dessa typer av brott för pojkar. För flickor har nivån legat mer stabilt och det går vare sig att se en särskild minskning eller ökning. Precis som vid stölder är även pojkar överrepresenterade gällande grövre våld¹⁵⁶. Det grova våldet har dock minskat för båda könen under perioden 2002–2016.¹⁵⁷

I rapporten har Brå även tagit del av en Skolundersökning¹⁵⁸ som gjorts. I undersökningen har elever i årskurs nio fått besvara frågor som rör hur många gånger de har begått brott under de senaste tolv månaderna. I förevarande rapport konstateras att det går att göra jämförelse från de tidigare skolundersökningarna som har gjorts, således resultat från 1995–2011. Resultatet av undersökningen visar att det skett en minskning under nämnd period. Attityder gällande vissa brott har förändrats sedan 1990-talet.

---

¹⁵² Se webbplats för Brå, 2012, ”Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år”, s. 20. Hämtad 20 november 2017.

¹⁵³ Se webbplats för Brå, 2012, ”Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år”, s. 24 f. Hämtad 20 november 2017.

¹⁵⁴ Brå 2017:5, ”Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015”.

¹⁵⁵ Tidigare brottet *snatteri*.

¹⁵⁶ Med grövre våld avses här att en person med avsikt har slagit någon så att man tror eller vet att den som blev slagen behövde sjukvård.

¹⁵⁷ Brå 2017:5, ”Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015”, s. 286 ff.

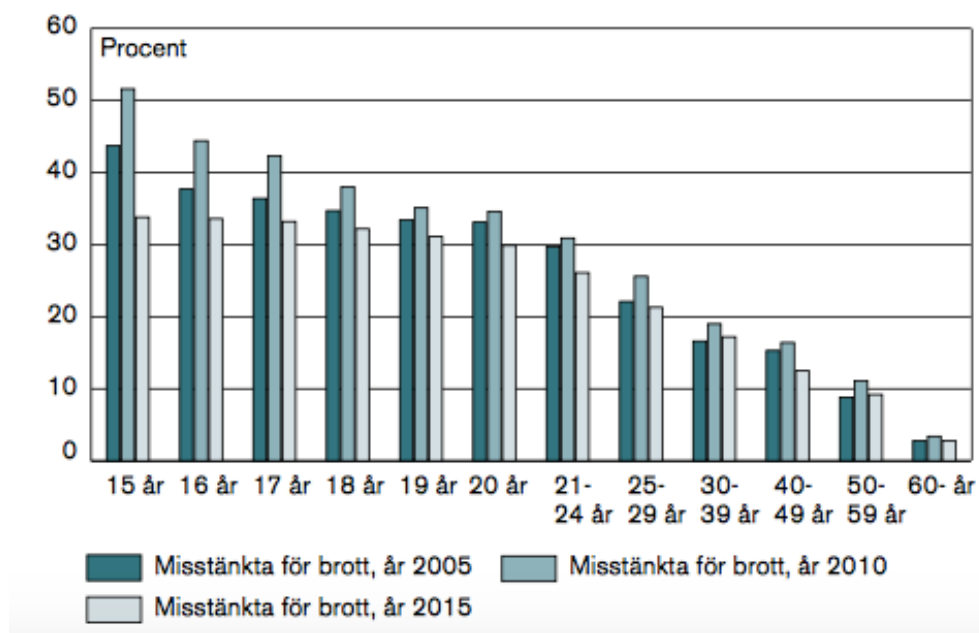
¹⁵⁸ Se Brå 2016:21, ”Skolundersökningen om brott 2015 – Om utsatthet och delaktighet i brott”.

Ett exempel är ringa stöld. Andelen som accepterar att en kompis snattar något från en butik har minskat från 27 procent till 17 procent.¹⁵⁹

År 2015 misstänktes cirka 20 800 personer i åldersgruppen 15–20 år för brott.¹⁶⁰ Tabellen nedan visar att brottsaktiviteten hos ungdomar är som högst när de är 15–17 år för att sedan avta ju äldre personen blir. Detta talar för att brottslighet i ungdomen är en övergående fas. Som nämnts inledningsvis i avsnittet betyder inte ungdomars överrepresentation att de flesta brott begås av ungdomar. Personer som är över 20 år utgör tillsammans en större andel av befolkningen och begår således fler brott än ungdomar. Undantag gäller dock personrån, där majoriteten är mellan 15–20 år gamla. Det går även att utläsa av tabellen att misstankar mot unga vuxna är mer stabila än 15–17 år.¹⁶¹

Antalet misstänkta personer i olika åldrar per 1000 invånare i respektive ålder under åren 2005, 2010 och 2015.

162

3.5.3 Återfall

Den tidigare nämnda Skolundersökningen¹⁶³ som gjordes av Brå 2016 visade att 49 procent av eleverna i årskurs nio hade begått någon form av

¹⁵⁹ Brå 2017:5, ”Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015”, s. 289 f.

¹⁶⁰ Observera att det kan påverkas av att LUL förändrades 2012 eftersom polisen fick ökad behörighet att leda förundersökning avseende personer som var i åldern 15–17 år.

¹⁶¹ Brå 2017:5, ”Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015”, s. 295 f.

¹⁶² Brå 2017:5, ”Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015”, s. 296.

stöldbrott, våldsbrott eller skadegörelse.¹⁶⁴ För många är dessa typer av brott en engångshändelse som inte påverkar deras framtid. Detta bekräftas även av kammaråklagare Larsson.¹⁶⁵ Risken att stanna i kriminalitet är mycket större om en person åker fast och blir lagförd. Vissa drar inte lärdom av sitt misstag utan återkommer ofta till rättsväsendet. De unga som begår allvarliga brott återfaller ofta och redan innan personen är myndig har denne etablerat en kriminell livsstil. De mindre allvarliga brotten, såsom ringa stöld, skadegörelse eller olaga intrång är ofta brott som sker en gång.¹⁶⁶ En mer ingripande påföljd medför större risker för att återfalla i brottslighet. Det betyder dock inte att de mer ingripande påföljderna är mindre effektiva.¹⁶⁷

Statistik från Brå visar att 30 procent av de unga vuxna, med en ingångshändelse¹⁶⁸ år 2014, återföll i brott inom ett år. Gällande gruppen 15–17 år har en ökning skett sedan 2005 med fyra procent. 18–20 åringars återfall har varit relativt stabilt sedan 2005 och enbart ökat med två procent.¹⁶⁹

Tabell 2. Andel personer som återfallit i brott inom ett år, av samtliga personer med en ingångshändelse 2014, efter ålder samt förändring jämfört med 2005.

Ålder	Andel av samtliga	Förändring i procentenheter
15–17 år	24 %	4 ↑
18–20 år	30 %	2 ↑
21–39 år	28 %	-1 ↓
40–59 år	21 %	-3 ↓
60– år	11 %	2 ↑

Pilansvisningarna (↑; ↓; →) illustrerar förändringens riktning (dvs. ökande, minskande eller oförändrad andel).

170

Lagstiftaren har en ambition att påföljdssystemet ska förhindra ungdomar att begå nya brott. Det har gjorts utvärdering av vilka insatser som kan förebygga att ungdomar inte återfaller i brott. Dessvärre ger dessa utvärderingar inte speciellt tydligt svar. Det som går att konstatera är att

¹⁶³ Se Brå 2016:21, ”Skolundersökningen om brott 2015”.

¹⁶⁴ Brå 2016:21, *Skolundersökningen om brott 2015*, s. 45; Holmberg 2017, s. 284.

¹⁶⁵ Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

¹⁶⁶ Holmberg 2017, s. 284; Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

¹⁶⁷ Holmberg 2017, s. 284.

¹⁶⁸ Begrepp som används av Brå och innebär den studerande populationen samtliga personer som under ett kalenderår frigivits från anstalt, skrivits ut från slutna ungdomsvård eller rättspsykiatrisk vård, avslutat intensivövervakning med elektronisk kontroll eller erhållit andra påföljder genom lagkraftvunnen dom eller beslut av åklagare.

¹⁶⁹ Webbplats för Brå, 2017, ”Kriminalstatistik 2014 – återfall i brott (preliminär statistik)”, s. 15 f. Hämtad 20 november 2017.

¹⁷⁰ Tabell hämtad från webbplats för Brå, 2017, ”Kriminalstatistik 2014 – återfall i brott (preliminär statistik)”, s.16. Hämtad 20 november 2017.

fungerande insatser kan vara att vårdinsatserna sker på hemmaplan och inte i institution, detta även om placeringen sker med tvång, att insatserna sker med kognitiva, tränade inslag som fokuserar på att förändra beteendet hos den unga lagöverträdaren. Detta anses bättre än att rikta insatserna mot att analysera orsakerna till problemen. Vidare är manualbaserade program bättre än ostrukturerade stödsamtal. Program som har starka straffande inslag har inte visat sig mer effektfulla, snarare tvärt om.¹⁷¹

Hur snabbt återfaller då ungdomar i brott efter att de har blivit frisläppta? Statistik visar att den största ökningen i antal dagar, sedan 2005, är personer i åldersgruppen 18–20 år där en ökning har skett med 13 dagar.¹⁷²

Tabell 16. Mediantid i dagar till första återfall för alla som återfallit efter en ingångshändelse 2014, efter ålder samt förändring sedan 2005.

Ålder	Mediantid till första återfall (dagar)	Förändring i dagar sedan 2005
15–17 år	139	-3 ↓
18–20 år	125	13 ↑
21–39 år	112	12 ↑
40–59 år	114	10 ↑
60– år	128	-13 ↓

Pilansvisningarna (↑; ↓; →) illustrerar förändringens riktning (dvs. ökande, minskande eller oförändrad mediantid).

173

I en rapport från Brå¹⁷⁴ år 2012 görs en undersökning om återfall för ungdomar som begått brott. Undersökningen har gjorts utifrån individens sociala och ekonomiska bakgrund. Ett antal personer har följts sedan de exempelvis har frigivits från fängelse, skrivits ut från sluten ungdomsvård och så vidare. Personerna har följts under tre år för att se om de blev lagförda igen.¹⁷⁵ Gällande ungdomar i förhållande till vuxna har en grupp på 16–20-åringar jämförts med vuxna på 21–64 år. Resultaten i rapporten visar att tidigare brottslighet är den faktor som är mest avgörande för risken för återfall. Ju fler brottsbelastningar desto högre risk för återfall. För ungdomar påverkas återfallsrisken även av betygen som den unge får. Låga betyg medför högre risk för återfall. Det föreligger även en risk för återfall vid ensamstående föräldrar eller om den unge personen har en förälder som är

¹⁷¹ Holmberg 2017, s. 285 f.

¹⁷² Brå, 2017, ”Kriminalstatistik 2014 – återfall i brott (preliminär statistik)”, s. 32. Hämtad 20 november 2017.

¹⁷³ Tabell hämtad från webbplats för Brå, 2017, ”Kriminalstatistik 2014 – återfall i brott (preliminär statistik)”, s. 32. Hämtad 20 november 2017

¹⁷⁴ Se Brå 2012:15, ”Återfall i brott – mönster i risken för återfall bland lagförda personer”

¹⁷⁵ Brå 2012:15, ”Återfall i brott – mönster i risken för återfall bland lagförda personer”, s. 6.

lagförd.¹⁷⁶ Kortfattat visar rapporten att unga vuxna män återföll oftare i brottslighet än exempelvis personer som var 16–17 år. Personer som bor i en större stad återföll oftare i brottslighet än exempelvis någon som bor ute på glesbygden.¹⁷⁷

3.6 Sammanfattning

Underfrågeställningarna som i förevarande kapitel har besvarats är följande:

- *Hur görs straffmätningen gällande unga lagöverträdare dvs. hur fungerar den s.k. ungdomsrabatten?*
- *Hur tillämpas ungdomsrabatten i praxis?*
- *Hur ser statistiken ut gällande ungdomsbrottslighet och återfall?*

Av redogörelsen i detta kapitel framgår att ungdomsrabatten regleras i 29 kap. 7 § BrB och innebär att om en person under 21 år begår ett brott ska dennes ungdom särskilt beaktas vid straffmätningen. Rätten får ge en rabatt på straffet i förhållande till vad som är föreskrivet för brottet. Till skillnad från 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB, som tar sikte på den tilltalades uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesfråga, tar 29 kap. 7 § BrB enbart hänsyn till den unges ålder som sådan. Det är således inte gärningsmannens ungdom som påverkat handlandet. Åldern är det som avgör. I förarbetena till bestämmelsen finns inga riktlinjer för hur rabatten ska vara utformad. Jareborg och Zila har dock presenterat riktlinjer för hur rabatten ska ges gällande fängelse.¹⁷⁸ Dessa riktlinjer har accepterats och är numera vägledande.

I NJA 2000 s. 421 har visserligen HD uttalat att en schematisk regel med en procentuell straffnedsättning grundad på vilken ålder ungdomen har skulle innebära ett stort antal undantag. Istället har det kommit att tillämpas en mer stigande straffmätningsskala eftersom det inte ska bli avgörande vilken dag den unge begår brottet. Vägledning tas dock alltså i riktlinjerna skapade av Jareborg och Zila. Gällande böter har Riksåklagaren gett ut riktlinjer gällande bötesstraffen och vilken reduktion som är aktuell vid bötesbrott.¹⁷⁹ Vidare finns det vägledande praxis i form av NJA 2012 s. 16 där HD konstaterade att de allra högsta bötesstraffen ska vara förbehållna de situationer där fängelsestraff ersätts med bötesstraff i samband med

---

¹⁷⁶ Brå 2012:15, ”Återfall i brott – mönster i risken för återfall bland lagförda personer” s. 8.

¹⁷⁷ Brå 2012:15, ”Återfall i brott – mönster i risken för återfall bland lagförda personer”, 55 ff.

¹⁷⁸ Se avsnitt 3.2.1.

¹⁷⁹ Se tabell i avsnitt 3.2.2.

reduktionen. De högsta antal böter som således får dömas ut till unga vuxna, istället för fängelse, är 120 dagsböter. Således finns det accepterade tabeller och riktlinjer gällande hur reduktionen och straffmätningen ska se ut för unga lagöverträdare, mot bakgrund av både presenterade riktlinjer men även den vägledande praxis som finns på området.

Av redogörelsen framgår att statistik och återfall mångt och mycket går in i varandra, eftersom många rapporter just studerat effekten av frihetsberövande straff och risken för återfall i samband med dessa. Konstateras kan att många ungdomar begår enstaka brott för att sedan bättra sig och aldrig mer begå brott. Det går dock att se att personer som har haft kontakt med rättsväsendet och frihetsberövande påföljder ofta leder till återfall i brottslighet. Processen när en ungdom ska bli vuxen är en känslig tid och att frihetsberöva personen kan bli en stor påfrestning. Statistik visar att både stöldrelaterade brott och grova våldsbrott har minskat under perioden 2002–2016. Brottaktiviteten är som högst vid 15–17 års ålder, för att sedan avta ju äldre ungdomen blir. Statistik visar dock att personer som en gång har haft kontakt med rättsväsendet ofta återfaller i brottslighet. Detta gäller de mer grova brotten, det vill säga mindre allvarliga brott såsom ringa stöld och skadegörelse ofta bara sker en gång. Vissa typer av brott, exempelvis tillgrepp av motorfordon, brott mot allmän verksamhet och övergrepp i rättssak är brott som ofta leder till återfall. Statistik från 2014 visar att 30 procent av unga vuxna som frigivits från anstalt eller liknande återföll i brott inom ett år. Siffran har dock varit relativt stabil sedan 2005 och någon större ökning har inte skett. Den presenterade statistiken visar att unga vuxna är den grupp som återfaller snabbast i brott både i jämförelse med vuxna lagöverträdare och med personer som är i 16–17-års åldern. Sammanfattningsvis är risken för återfall högst när en person tidigare har begått ett brott.

4 Diskussionen kring ungdomsrabatten

Diskussionen kring ungdomsrabattens avskaffande har sedan en tid varit en debatterad fråga både från lagstiftarens sida men även i media. Tidigare i år riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att en översyn ska ske av ungdomsrabatterna för personer mellan 18 och 21 år.¹⁸⁰ Regeringen har i december 2017 tillsatt en utredning som ska utreda om ungdomsrabatten ska slopas för unga vuxna som rör sig i kriminella gäng.¹⁸¹ Redan år 2012 kom den s.k. Påföljdsutredningen med sin utredning där det bland annat grundligt diskuteras kring ungdomsrabatten och om denna borde avskaffas eller ej för unga vuxna. Förslagen från utredningen genomfördes aldrig men många intressanta aspekter togs upp i utredningen. I kapitlet kommer Påföljdsutredningen presenteras tillsammans med ett antal olika lagstiftningsåtgärder såsom betänkande, en motion samt nu senast det kommittédirektiv från regeringen där en utredning tillsatts för att utreda frågan om ett slopande av ungdomsrabatten för unga vuxna borde ske. Vidare kommer debattartiklar i media presenteras från såväl politiker som kriminologer.

Den underfrågeställning som besvaras i följande kapitel är:

- *Vilka försök till lagstiftningsåtgärder har gjorts samt vilka åsikter och vilken kritik har framförts i debatten kring ungdomsrabatter?*

4.1 Lagstiftaren

4.1.1 Påföljdsutredningen

År 2009 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare för att se över påföljdssystemet för unga lagöverträdare. I direktiv från regeringen¹⁸² skulle utredaren bland annat ta ställning till om den som fyllt 18 men inte 21 år skulle behandlas som en vuxen lagöverträdare.¹⁸³ Utredningen resulterade i SOU 2012:34. Utredningen var mycket omfattande och i detta avsnitt ska

---

¹⁸⁰ Se Betänkande 2016/17:JuU21.

¹⁸¹ Se Dir. 2017:122.

¹⁸² Se Dir. 2009:60.

¹⁸³ Se Dir. 2009:60 s. 16.

bara vissa utvalda synpunkter tas upp som har betydelse för uppsatsens syfte och frågeställning, men även uppsatsens avslutande analys.

I Påföljdsutredningen konstateras att bara för att en person fyllt 18 år betyder inte detta att sociala och psykologiska riskfaktorer upphör. Det finns inget naturligt slut för denna utvecklings- och mognadsprocess i samband med 18-årsdagen. Utredarna menar att unga vuxna därför bara delvis har inträtt i den vuxna världen när de börjat få ta ansvar för sig själva. De menar dock att det går att konstatera att unga vuxna inte kan anses ha samma förmåga att ta ansvar som en vuxen person har. Utredarna konstaterar att i samband med att den unge personen kliver ut i vuxenvärlden genom att avsluta gymnasiet, kanske börjar sitt första arbete och skaffar sin första bostad, kan frihetsberövande straff vara skadligt för den unge. Den unga personen lyfts ur denna process in i vuxenvärlden och det finns en risk för stigmatisering, speciellt för unga personer som fortfarande inte har funnit sin vuxna identitet. Utredarna menar att många unga kan känna sig ensamma, utanför och ett liv som kriminell kan skapa en känsla av gemenskap för den unge.¹⁸⁴

4.1.1.1 Ungdomsrabatten ska vara kvar vid fängelsepåföljd

Bedömningen som görs i Påföljdsutredningen är att *ungdomsrabatten ska finnas kvar för unga vuxna om straffvärdet var sådant att fängelse kan följa på brottet*. Bakgrunden till detta ställningstagande grundas först och främst på att gärningsmannens personliga förutsättningar på något sätt måste påverka straffmätningen. Åldern spelar en stor roll eftersom en vuxen person har utvecklat sin mentala förmåga mer än unga personer, de har större erfarenheter och kan dra lärdomar av dessa på ett helt annat sätt än vad unga personer kan göra. Mognadsprocessen tar inte slut vid 18-årsdagen och det konstateras att denna utveckling inte har något slut, inte ens vid 21 års ålder. Personer som befinner sig i åldersspannet mellan 18–20 år befinner sig mellan barn- och ungdomsår och vuxenlivet. Utredarna menar därför att det vore mer naturligt att dra en gräns vid 20 år när mognadsprocessen från barn till vuxen studeras. Utredarna konstaterar att den nedsättning som görs enligt Jareborg och Zilas tabell¹⁸⁵ är tillfredsställande, eftersom det vid varje rättegång inte skulle kunna ske en individualiserad bedömning.¹⁸⁶ Vidare beskrivs det i utredningen att bara för att vi i Sverige har en myndighetsålder på 18 år utgör inte detta hinder för att särbehandla personer som är unga vuxna. Det som snarare är avgörande

---

¹⁸⁴ SOU 2012:34, s. 798 f.

¹⁸⁵ Se avsnitt 3.2.1.

¹⁸⁶ SOU 2012:34, s. 800 ff.

är den straffmyndighetsålder som finns på 15 år. Likaså kan det inte sättas en exakt gräns vid 18 år utan vuxenansvaret inträder successivt fram till dess att personen fyllt 21 år. Utredningen pekade på att det i flertalet lagstiftningsområden inte görs en avgränsning till 18-årsåldern. Detta går bland annat att se i LVU, SoL samt i FB eftersom föräldrar kan vara underhållsskyldiga för barn efter 18 år om barnet fortfarande går i skolan. Myndighetsåldern har heller inte varit avgörande när utformningen av 29 kap 7 § BrB gjordes.¹⁸⁷

Enligt utredningen kan det vid en fängelsepåföljd finnas en stor risk att individen anpassar sig till ett kriminellt beteende samt att fängelsestraff kan leda till negativa effekter för yrkeslivet och familjelivet. Ett fängelsestraff kan således både vara brottsbefrämjande och skynda på en karriär in i brottsligheten. Unga vuxna påverkas mer av frihetsberövande straff än vad vuxna personer gör. Utredarna menar att det är viktigt att hålla nere fängelsestraffen för unga både ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och ur ett humanitärt perspektiv. Detta trots att de uppnått myndighetsålder. Det kan inte anses vara en önskvärd utveckling att straffen för unga vuxna skulle bli längre, vilket skulle kunna bli en följd om ungdomsrabatten slopades för denna ålderskategori. Vid den straffmätning som görs idag kan rabatten vara avgörande för att en frihetsberövande påföljd inte väljs. Tas ungdomsrabatten bort blir resultatet att fler ungdomar kommer hamna i fängelse.¹⁸⁸

Utredarna konstaterar att om ungdomsrabatten tas bort för unga vuxna skulle detta kunna leda till orimliga tröskeeffekter i förhållande till de omyndiga lagöverträdarna. Skulle en rabatt ges till en 17-åring men inte till en 18-åring kan detta leda till en orimlig tröskeeffekt. För att undvika dessa typer av tröskeeffekter är det viktigt att nedsättning av straffen sker gradvis och inte upphör tvärt vid en särskild ålder. Detta för att systemet ska uppfattas som rättvist och effektivt. Därför menar utredarna att den reduktion som idag sker gradvis och trappas av successivt fram till dess att personen fyllt 21 år är tillfredsställande och rimlig.¹⁸⁹ Utredarna kommer fram till att ett avskaffande av ungdomsrabatten för unga vuxna kommer leda till en avsevärd ökning av intagna och genom detta ge ökade kostnader för Kriminalvården. Även denna omständighet är inte en önskvärd utveckling.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ SOU 2012:34, s. 803.

¹⁸⁸ SOU 2012:34, s. 804 f.

¹⁸⁹ SOU 2012:34, s. 806.

¹⁹⁰ SOU 2012:34, s. 808.

Utredarna kommer avslutningsvis fram till, genom ovan nämnda omständigheter, att ungdomsrabatten i 29 kap. 7 § BrB bör finnas kvar även för unga vuxna lagöverträdare när påföljden bestämts till fängelse. Det konstateras att det visserligen vore konsekvent att särbehandlingen av unga vuxna lagöverträdare helt avskaffades med bakgrund av att en person är myndig vid 18 års ålder. Många länder använder sig av 18-årsgränsen och enligt FN är detta gränsen för när en person ska anses vara ett barn. Utredarna menar dock, att mot bakgrund av det ovan beskrivna, finns det många skäl som talar emot ett avskaffande av ungdomsrabatterna för unga vuxna.¹⁹¹

4.1.1.2 Ungdomsrabatt ska avskaffas vid bötesbrottslighet

Påföljdsutredningen tittar inte bara på brottslighet med fängelsepåföljd av unga lagöverträdare utan även hur det skulle se ut vid bötesbrott. Förslaget och bedömningen som görs i utredningen är att *vid brott som har ett straffvärde som endast resulterar i ett bötesstraff, då ska inte gärningsmannens ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen om personen har fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet*. Bakgrunden till detta förslag var bland annat att ungdomsrabatter vid bötesbrott inte tillämpas konsekvent. Skillnader som uppmärksammas gäller dels för vilka åldersgrupper rabatten ska ges, dels hur stor denna rabatt ska vara. Utredarna menar att det får anses självklart att större rabatt ska ges desto yngre personen är oavsett om domstolen följer en tabell eller inte. Detta blir sedan avgörande för vilka åldersgrupper som ska omfattas av rabatten. För att undvika tröskeleffekter måste reduktionen vara större för de yngsta åldersgrupperna om reduktionen ska omfatta alla under 21 år. Detta för att upprätthålla proportionalitet. Om reduktionen istället bara skulle ges till personer som är i åldersgruppen 15–17 år finns det inte lika stort utrymme för reduktion än om reduktionen skulle omfatta en större grupp.¹⁹²

Utredarna konstaterar att i samband med domen från HD år 2012 som återgetts ovan i avsnitt 3.4.2 konstateras att ungdomsrabatter ska användas även när personer är unga vuxna. Av förarbetena framgår att ungdomsrabatten främst ska ha en funktion för att hålla nere fängelsetiderna, inte bötesstraffen. Detta har bekräftats av bland annat Jareborg. Vidare har bötesstraffen tillämpats annorlunda sedan ungdomstjänstpåföljden infördes. Bedömningen som görs i utredningen är dock att ungdomsrabatt gällande böter bara ska ges till personer som är mellan 15–17 år. Genom att enbart denna grupp ska vara berättigad till

---

¹⁹¹ SOU 2012:34, s. 808 f.

¹⁹² SOU 2012:34, s. 809 f.

avdraget ska även reduktionen minska gällande de yngsta personerna, i jämförelse om man ska tillämpa rabatten på åldersgruppen 15–20 år. Således skulle detta innebära en förändring från HD:s resonemang i domen från 2012. Det anses inte lika berättigat att få rabatt gällande bötesbrott som det gör beträffande de frihetsberövande straffen. Om hänsyn ska tas till sanktionskänslighet, tolerans och bristande mognad vid böter gäller först och främst dessa faktorer vid de frihetsberövande straffen och inte i samma utsträckning vid böter. Dagsbotbeloppen får anpassas till den unges ekonomiska situation för att bemöta den sanktionskänslighet som finns. Vad gäller bristande mognad konstateras i utredningen att detta skäl för reduktion kan få genomslag när det gäller lagöverträdare i åldern 15–17 år. Rabatten behöver dock inte ges i större utsträckning. Gällande unga vuxna anses inte skälet *bristande mognad* som tillräckligt starkt för att kunna berättiga rabatt på bötesstraff för denna grupp. Det som dock kan övervägas, enligt utredningen, är om detta kan leda till oönskade tröskeeffekter. Den tröskeeffekt som kan uppkomma är visserligen ofrånkomlig mellan den som är 17 år och den som är 18 år. Detta kan dock inte anses lika orättvist om personen istället får en frihetsberövande påföljd eftersom den är mer ingripande. Att avskaffa ungdomsrabatten för unga vuxna gällande böter kan trots vissa överväganden och effekter inte leda till några konsekvenser som får anses vara orimliga.¹⁹³

4.1.2 Övriga lagstiftningsåtgärder

*Betänkande 2016/17:JuU21*¹⁹⁴

Den 20 april 2017 fattade riksdagen beslut att rikta ett tillkännagivande till regeringen. I betänkande uppmanar riksdagen regeringen till är att göra en översyn av bestämmelsen gällande ungdomsrabatten för att se om denna ska avskaffas eller minskas för unga vuxna. Enligt riksdagen ska utgångspunkten vara att en person som är 18 år och således myndig ska ta ansvar för sina handlingar som en vuxen person måste göra. Riksdagen anser att en myndig person har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare och ska således ta ansvar för sina handlingar. Riksdagen menar att det vid återfall i brott finns anledning att ifrågasätta om ungdomsrabatten är en rimlig ordning att följa. På grund av det beskrivna ansåg riksdagen att det finns anledning att göra en översyn av systemet.¹⁹⁵

---

¹⁹³ SOU 2012:34, s. 812-816.

¹⁹⁴ I betänkandet biföll riksdagen ett antal motioner som tog upp frågan om ungdomsrabatter. Se motionerna 2016/17:3234, 2016/17:3430, 2016/17:393, 2016/17:865, 2016/17:2003, 2016/17:2303, 2016/17:3388.

¹⁹⁵ Bet. 2016/17:JuU21, s. 24.

Motion 2017/18:18

Riksdagsledamoten Robert Stenkvist¹⁹⁶ (SD) anser att en reformering av ungdomsrabatten borde ske. Han menar det går att se en ökning av grova våldsbrott utförda av personer som är mellan 15 och 18 år och att dessa även har fått mycket milda straff. Straffen överensstämmer inte med brottets grovhet och hänsynslöshet. Han menar att vid en reformering av ungdomsrabatten måste hänsyn tas till både allmänpreventiva och individualpreventiva effekter, återfallsrisk samt andra relevanta omständigheter. Stenkvist avslutar med att konstatera att det största problemet med straff- och påföljdsrättslagen är att lagrummet gällande ungdomsrabatter lämnar för stort utrymme för domstolens praxis och han menar att dessa frågor istället borde avgöras av lagstiftaren.¹⁹⁷

Det ska också i sammanhanget nämnas att även Alliansen har drivit frågan länge och år 2015 kom förslag från Moderaterna och Beatrice Ask att ungdomsrabatten för unga vuxna skulle slopas.¹⁹⁸ Redan här fördes också en diskussion kring återfall av unga vuxna där Moderaterna ansåg att personer som fastnat i en kriminell livsstil inte ska åtnjuta en rabatt på sina straff. Det ska uppmärksammas att just denna motion senare avslogs.¹⁹⁹

Dir. 2017:122

Den 13 december 2017 tillsatte regeringen en utredning som ska föreslå eventuella ändringar kring den straffrättsliga särbehandlingen som unga vuxna i nuläget får.²⁰⁰ Sammanfattningsvis ska utredaren överväga och föreslå hur en ordning bör utarbetas om unga vuxna ska behandlas som andra myndiga lagöverträdare. Utredningen ska även se över konsekvenserna för lagöverträdare i åldern 15–17 år om rabatten tas bort för unga vuxna samt lämna lämpliga författningsförslag.²⁰¹ Regeringen ifrågasätter det faktum att unga vuxna ska särbehandlas när de ägnar sig åt organiserad brottlighet i gängmiljö. Speciellt om de tidigare är dömda för allvarliga brott. Grundargumentet för den särbehandling som nu råder är att tonåringar saknar exempelvis erfarenhet och mognad, medan regeringen menar att utgångspunkten ska vara att de är vuxna och ska behandlas som sådana. Regeringen har sett en ökning av gängkriminaliteten och att 18–20-åringar ofta är rutinerade brottslingar.²⁰² Uppdraget ska presenteras 21

---

¹⁹⁶ Webbplats för riksdagen, ”Ledamöter & partier”, hämtad 27 december 2017. Robert Stenkvist är tjänstgörande riksdagsledamot. Hädanefter Stenkvist.

¹⁹⁷ Motion 2017/18:18, s. 1.

¹⁹⁸ Uppmärksammas ska att Alliansen och främst Moderaterna har drivit frågan längre tillbaka än 2015.

¹⁹⁹ Motion 2015/16:2305, s. 5; Bet. 2015/16:JuU23, s. 4 och 13.

²⁰⁰ Dir. 2017:122, s. 1.

²⁰¹ Dir. 2017:122, s. 7 f.

²⁰² Jfr Dir. 2017:122, s. 5 f.

december 2018.²⁰³ Se även Bilaga C där en interpellationsdebatt finns redogjord för. Denna skedde innan tillsättandet av utredningen och rörde frågan om ungdomsrabatter. I bilagan finns även tidigare uttalanden från statsminister Stefan Löfven angående ämnet.

4.2 Debatten i media

Främst har Moderaterna och Sverigedemokraterna varit förespråkare för ett avskaffande av ungdomsrabatten. I följande avsnitt kommer debattartiklar återges och beskrivas, både för och mot ett avskaffande. Debattartiklar från såväl politiker som kriminologer kommer redogöras för, precis som åsikter för eller mot ett avskaffande.

4.2.1 För ett avskaffande

Blogginlägg av Anders Ågren (M) den 18 oktober 2017

Anders Ågren²⁰⁴ menar att Moderaterna är ett parti för lag och ordning och att ett av deras främsta mål är att göra samhället tryggt för medborgarna. Han menar att det behövs fler poliser, skärpta straff och att man alltid ska stå på brottsoffrets sida. Ågren beskriver att en grov misshandel eller en våldtäkt är minst lika allvarlig om den begåtts av en person som är 20 år som 22 år. Att myndiga personer ska ta konsekvenserna av deras handlande får anses självklart och att komma undan med ett lägre straff kan inte accepteras längre. Ågren gör jämförelsen mellan en 18-åring och en 22-åring. Båda två i en djup kriminell bana, båda har gjort sig skyldiga till återkommande grova brott och båda är en fara för omgivningen. Det får anses orimligt att den yngre av de två ska få ett halverat straff i jämförelse med den äldre personen när de båda gjort sig skyldiga till samma brott. Han avslutar med ”Hederliga människor ska kunna röra sig tryggt ute, medan kriminella ska sitta inne bakom lås och bom”^{205 206}.

Alliansen, Dagens nyheter 6 juli 2017

Alliansen menar att Sverige ska vara ett tryggt land för alla och makten ska tas tillbaka från de kriminella gängen. Straffen måste skärpas, dels för att ge brottsoffer upprättelse, dels för att skydda samhället från grovt kriminella.

---

²⁰³ Dir. 2017:122, s. 1.

²⁰⁴ Webbplats för Moderaterna Västerbotten ”Om oss”, hämtad 27 december 2017. Anders Ågren är kommunalråd och ordförande för Moderaterna i Umeå. Hädanefter Ågren.

²⁰⁵ Ågren, ”Ännu ett bra beslut – avskaffa ungdomsrabatten vid utdömande av straff”, VK Bloggen 18 oktober 2017, hämtad 22 november 2017.

²⁰⁶ Ågren, ”Ännu ett bra beslut – avskaffa ungdomsrabatten vid utdömande av straff”, VK Bloggen 18 oktober 2017, hämtad 22 november 2017.

Många straff är för lindriga. Alliansen konstaterar att den som är myndig är vuxen. Är en person vuxen nog att gång på gång begå nya brott är personen vuxen nog att ta straffen. Alliansen vill således begränsa ungdomsrabatten för personer mellan 18 och 21 år.²⁰⁷

Krister Hammarbergh (M) svarar Jonas Klinteberg, SVT Debatt den 28 augusti 2013

Enligt Krister Hammarbergh²⁰⁸ ska ett givet mål vara att unga människor inte hamnar i en kriminell bana. Om unga personer däremot begår upprepade, grova brott som mord, rån, misshandel borde det inte spela någon roll om personerna är 18, 19 eller 23 år gamla. Vissa debatterar för att Moderaterna bara vill fiska röster i valet men detta avfärdar Hammarbergh. Han menar att partiet vill bygga ett tryggt samhälle där det straffar sig att begå grova brott. Artikeln är ett svar till en artikel som Jonas Klintberg skrivit om Moderaternas åsikt om utformning av påföljdssystemet för de unga lagöverträdarna. Det Klintberg tar upp i artikeln är att hårdare straff saknar avskräckande effekt och att ungdomsbrottsligheten inte är så allvarlig och att den som vill skärpa straffen endast försöker utnyttja människors rädsla. Detta håller inte Hammarbergh med om. Han menar att det är av största vikt att samhället ingriper i tid och agerar förebyggande. Hos de yngre lagöverträdarna krävs det att brotten utreds, så att socialtjänst och föräldrar kan kopplas in, medan det för den äldre gruppen krävs lämpliga påföljder som varken är för lindriga eller orimligt hårda. Som påföljdssystemet fungerar idag får myndiga personer en straffrabatt som motsvarar hälften av straffvärdet och denna regel borde ses över. Den teoretiska utgångspunkten om proportionalitet kommenterar även Hammarbergh eftersom han menar att straffet bör stå i proportion till brottets allvar. Att myndiga personer får ungdomsrabatt kan många gånger vara stötande eftersom de begått ett ”vuxet brott” men straffas inte i proportion till detta. De personer som väljer en kriminell livsstil trots insatser från samhällets sida och som gång på gång begår upprepade grova brott ska straffas i proportion till det klandervärda i deras gärning. Grova brott ska straffa sig.²⁰⁹

---

²⁰⁷ Kinberg Batra m.fl., ”Skärp straffen och tillåt mer kameraövervakning”, Dagens Nyheter 6 juli 2017, hämtad 23 november 2017.

²⁰⁸ Webbplats för riksdagen, ”Ledamöter & partier”, hämtad 27 december 2017. Krister Hammarbergh är tjänstgörande riksdagsledamot. Hädanefter Hammarbergh.

²⁰⁹ Hammarbergh, ”Straffrabatt för myndiga kriminella är stötande”, SVT Opinion 28 augusti 2013, hämtad 22 november 2017.

4.2.2 Mot ett avskaffande

Jonas Klinteberg svarar Krister Hammarberg, SVT Debatt den 8 september 2013

Jonas Klinteberg²¹⁰ beskriver hur han själv var en s.k. värsting i slutet av 90-talet. Om han hade låsts in i fängelse under långa perioder hade han blivit kriminell och hamnat i den kriminella livsstilen. Han menar att det är givet att samhället måste ingripa och vidta åtgärder mot unga lagöverträdare dock går inte förslaget om en slopad ungdomsrabatt hand i hand med samhällets ingripande. Det är samhället och de vuxnas ansvar att bryta ungas kriminella bana så de inte kan bygga vidare på den kriminella identitet de håller på att skapa. Hamnar de unga i fängelse ligger den kriminella identiteten nära till hands. Samhället ska inte ge näring åt de kriminellas identitet. Klinteberg menar, till skillnad från Hammarberg och hans partikollegor, att ungdomsbrottsligheten kanske visserligen har ökat men brotten är inte så pass grova att fler unga lagöverträdare hamnar i fängelse. Han ställer sig frågande till att Moderaterna säger att det blir värre när faktiskt färre ungdomsbrottslingar hamnar i fängelse. Avslutningsvis menar Klinteberg att istället för att låsa in unga personer under lång tid måste det vara bättre att börja prata om hur de unga lagöverträdarna ska komma tillbaka in i samhället, inte om hur länge de ska låsas in.²¹¹

Felipe Estrada Dörner, Svenska dagbladet den 15 oktober 2017

Felipe Estrada Dörner²¹² menar att det inte är speciellt överraskande att det kommit förslag om straffskärpningar från olika partier den senaste tiden. Han tror detta beror på att Sverige går mot valår. Generellt går det att se mer positiva effekter på alternativa påföljder till fängelse, såsom villkorlig dom, skyddstillsyn eller fotboja, om man ser till personers försörjning och hälsa. Gällande återfall går det att se bättre effekter om fängelse undviks. Om en person låses in en längre tid blir återanpassningen till samhället allt svårare. Att ta bort ungdomsrabatterna kommer påverka brottslighetens omfattning och befrämja ungas återanpassning till samhället. I en studie som Estrada presenterat tillsammans med sina forskningskollegor visade det sig att det går sämre i livet för den som suttit inlåst än för den som fick en icke frihetsberövande påföljd. Estrada konstaterar att en inlåst person är förhindrad att begå nya brott, men för att få en önskvärd effekt på

---

²¹⁰ Webbplats för Jonas Klinteberg, "Om mig", hämtad 27 december 2017. Jonas Klinteberg är ansvarig utgivare på tidningen *Filen – en tidning över murarna*. Hädanefter Klinteberg.

²¹¹ Klinteberg, "Unga brottslingar behöver mindre tid bakom murarna – inte mer", SVT Opinion 8 september 2013, hämtad 22 november 2017.

²¹² Webbplats för Stockholms universitet, personalkatalog Felipe Estrada Dörner, hämtad 23 november 2017. Felipe Estrada Dörner är kriminolog och professor vid Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. Hädanefter Estrada.

brottsnivån skulle människor sitta inlåsta under mycket långa perioder. Detta skulle leda till en helt annan inställning till brottsprevention och straff än den som idag tillämpas i Sverige och övriga nordiska länder. Att säga att längre straff avskräcker från att begå brott menar Estrada inte stämmer. Att satsa mer på polisen är mer rimligt eftersom upptäcktsrisken påverkar personer mer. Han tror även att en förändring av samhällsdebatten även kan påverka brottsligheten. Han tror att det verkar mer brottsförebyggande än att skärpa straffen.²¹³

4.3 Sammanfattning

Underfrågeställningen som besvarats i förevarande kapitel är: *”Vilka försök till lagstiftningsåtgärder har gjorts samt vilka åsikter och vilken kritik har framförts i debatten kring ungdomsrabatter?”*

År 2012 tillsattes en utredning för att se över påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Resultatet av denna utredning blev sedermera SOU 2012:34, dock ledde inte förslagen i utredningen till lagstiftning. Sammanfattningsvis konstaterar utredningen att ett slopande av rabatten inte skulle ske för unga vuxna gällande fängelse, detta mot bakgrund av de negativa effekter som kan uppkomma vid frihetsberövanden, långa straff och de tröskeeffekter som skulle uppkomma mellan en person som är 17 och 18 år. Den reduktion som idag sker gradvis fram tills personen fyllt 21 år ansågs tillfredsställande. Utredningen kom däremot fram till att ungdomsrabatten skulle slopas vid bötesbrottslighet. Förslaget grundar sig i att ungdomsrabatterna vid bötesbrott inte tillämpas konsekvent och att tanken med rabatten från början var främst rabatt vid fängelsepåföljd. De eventuella konsekvenserna av de tröskeeffekter som kan uppkomma ansågs inte orimliga.

I förevarande kapitel har det framkommit att de senaste åren har ett flertal lagstiftningsförslag kommit från olika håll. Kortfattat berör samtliga samma argument. Nämligen att en översyn ska ske av ungdomsrabatten gällande unga vuxna och att ett eventuellt slopande är att föredra, detta mot bakgrund av dels myndighetsåldern men även den ökande gängkriminaliteten i Sverige. Den 13 december 2017 tillsatte regeringen en utredning för att utreda om unga vuxna ska särbehandlas i påföljdssystemet och om ett eventuellt slopande är att föredra för unga vuxna som rör sig i kriminella gäng som sysslar med organiserad brottslighet.

---

²¹³ Webbplats för Svenska dagbladet, ”*Experter: Skärpta straff avskräcker inte*”, 21 november 2017, hämtad 23 november 2017.

I kapitlet har framkommit att debatten inte enbart pågått i riksdagen utan även visat sig i media, främst från moderaterna som drivit frågan hårdare än övriga riksdagspartier i media. Förespråkare för ett avskaffande menar att ett slopande av rabatten är ett steg i rätt riktning för att undvika att unga hamnar i en kriminell bana, bland annat i gängkriminalitet. Förespråkare menar att när en person är myndig är denna vuxen och ska ta ansvar för sina handlingar. Det konstateras att vid upprepad brottslighet ska det inte spela någon roll vilken ålder den unge har utan att straffet ska stå i proportion till brottets allvar. De personer som är mot ett avskaffande menar att hårdare och längre straff snarare kommer leda till att den unga personen kan bygga vidare på sin kriminella identitet snarare än att ta sig ur den kriminella banan. De menar att ungdomsbrottsligheten visserligen är ett problem men att längre straff inte kommer lösa den problematiken. Motståndarna till ett avskaffande av rabatten menar att det går att se positiva effekter på alternativa påföljder till fängelse och att dessa snarare ska väljas. Gällande återfall konstateras det att dessa kan i större grad undvikas om fängelse inte väljs som påföljd.

5 Analys och slutsats

I förevarande kapitel ska underfrågeställningarna, som besvarats i uppsatsens utredande del, sättas i ett sammanhang och analyseras utifrån de teoretiska utgångspunkterna om *proportionalitet* och *rättvisa*. Syftet med kapitlet är att besvara uppsatsens huvudfrågeställning:

- *Bör unga vuxna särbehandlas inom straffrättssystemet när det gäller straffmätningen? Och i sådana fall hur?*

Analysen följer i stora drag uppsatsen disposition men av logiska skäl kommer dispositionen i vissa delar frångås för att underlätta för läsaren samt att vissa resonemang förs under samma rubriker. Exempelvis analyseras inte uppsatsens fjärde kapitel eftersom många av de resonemang som förs faller in under övriga rubriker. Uppsatsens huvudfrågeställning kommer besvaras i uppsatsens sammanfattande slutsatser och kapitlet kommer att avslutas med mina egna kommentarer.

5.1 Särbehandling av unga lagöverträdare

5.1.1 Den historiska särbehandlingen

Särbehandling av unga lagöverträdare är sedan många år tillbaka vanligt förekommande och genomsyrar straffrättssystemet. Till en början gjordes ingen skillnad på unga och vuxna, men allt eftersom åren gick desto mer intogs ståndpunkten att behandlingsinriktad kriminalvård var att föredra. Redan här, precis som idag, var ståndpunkten att unga inte skulle hamna i fängelse utan unga skulle istället beredas hjälp från myndigheter. Lagstiftaren ansåg att det saknades lämpliga straff för unga lagöverträdare och de fängelser som fanns kunde inte tillgodose ungdomars behov. Påföljderna ansågs för korta och den efterföljande vården ansågs inte tillräcklig. Detta gjorde att ungdomsfängelser infördes år 1935 med tanken att detta skulle innebära en individualpreventivt inriktad anstaltsvård. Diskussionen fortskred dock, trots ungdomsfängelsets införande. Ungdomar skulle inte placeras i fängelser, eftersom uppfostringsåtgärder ansågs mer passande. Ungdomsfängelsepåföljden avskaffades senare på grund av att den individualpreventiva riktningen hade fallit bort och att påföljden inte var tidsbestämd. Under de kommande åren ändrades synen något eftersom den kriminalpolitiska ståndpunkten på 1940-talet var att det var positivt att isolera ungdomar från faktorer som kunde störa dem.

Bestämmelsen om ungdomsrabatten fanns redan i den tidiga SL. Vid BrB:s införande ansåg departementschefen att det var legitimt att behålla en bestämmelse om nedsättning av påföljd för unga lagöverträdare, eftersom det i departementsförslaget inte fanns något förbud att döma till fängelse för en ung lagöverträdare. Till en början skulle nedsättningen gälla för personer fram till de fyllt 18 år, men ändrades senare till 21 år. Bakgrunden till ändringen var att lagstiftaren ville eftersträva kortare frihetsberövanden och även färre frihetsberövande straff för ungdomar. Vid en höjning av åldern fick bestämmelsen mer en karaktär av huvudregel än en undantagsregel.

Vid den stora Påföljdsreformen år 1989 infördes bestämmelsen om ungdomsrabatter i 29 kap. i BrB. Nytt var även att reglerna skulle bygga på proportionalitet. Fokus skulle vara på att det straff som gärningsmannen fick alltid skulle stå i rättvis proportionalitet till brottet. De tidigare allmän- och individualpreventiva hänsynen sattes åt sidan för att ge utrymme för den nya proportionalitetstanken som infördes i samband med reformen. I förarbetena finns inga riktlinjer för hur stor rabatten ska vara för unga lagöverträdare. Det framgår att det finns en strävan att ungdomar ska hållas ifrån fängelser i största möjliga mån och att det kan anses vara orimligt att unga personer ska straffas lika hårt som vuxna.

I reformen, år 1989, togs hänsyn till proportionalitetstanken. Tanken om proportionalitet, att straffet ska stå i proportion till brottets allvar, går mångt och mycket mot bestämmelsen om ungdomsrabatter. Om straffet ska stå i proportion till brottets allvar stämmer detta inte med den ungdomsrabatt som unga lagöverträdare får. Straffet som utdöms till den unga lagöverträdaren står inte i proportion till brottets allvar. Lagstiftaren har ändå ansett detta berättigat eftersom intresset av att hålla ungdomar ifrån långa och frihetsberövande straff tycks väga tyngre än intresset av att straffet ska stå i proportion till brottets allvar.

Vad gäller den grundläggande principen om rättvisa behandlas alla unga lagöverträdare i straffsystemet lika. Emellan ungdomar i samma ålder borde således straffsystemet anses rättvist. Här går det att uppmärksamma att proportionalitetstanken och rättvisetanken tangerar varandra. Bestraffning ska ske på ett så enhetligt sätt som möjligt för att denna ska anses rättvis. Straffet som döms ut ska spegla hur allvarlig gärningen är. Von Hirsch menar att straff som är oproportionella och oenhetliga även är orättvisa. Anledningen till detta är att oproportionella straff pekar ut brottslingar som mer eller mindre förtjänta av klander. Är ungdomar mindre förtjänta av klander än vuxna lagöverträdare eftersom de inte har samma förutsättningar som en vuxen lagöverträdare? Möjligtvis. Proportionalitet och rättvisa är två

grundläggande principer inom straffrätten. Genom påföljdssystemet för unga lagöverträdare motsätts dessa grundläggande principer. Sammanfattningsvis anser jag att straffen för unga lagöverträdare, med den rabatt som de får, möjligen kan anses orättvis genom det förhållandet att straffet inte står i proportion till brottets allvar. Straffen är dock rättvisa gentemot ungdomar i samma ålder, eftersom de får samma avdrag på sina straff.

5.1.2 Den biologiska och sociala särbehandlingen

Ungdomar upp till 21 år anses ha bristande förmåga gällande ansvar och de är i fasen där de går från barn till vuxna. Avgörande faktorer för unga lagöverträdarens särbehandling kan vara deras outvecklade ansvarsförmåga, att de är mer sanktionskänsliga samt att ungdomars brottslighet måste bemötas med större tolerans. Mot bakgrund av dessa faktorer är det inte alltid möjligt att tillämpa de grundläggande principerna om proportionalitet och rättvisa.

Att myndighetsåldern om 18 år valdes i Sverige berodde på forskning som visade att nervsystemet inte är fullt utvecklat tills personen uppnått en ålder om 18 år. Att nervsystemet inte är fullt utvecklat kompletteras även att av unga personer inte alltid förstått de grundläggande värderingarna som finns i samhället, de har svårare än en vuxen att stå emot grupstryck eller kontrollera sin aggressivitet samt att skapa mål för framtiden. Steget från barn till vuxen är en stor omställning.

Något som det forskats mycket om under åren är att unga personer är känsligare än vuxna för frihetsberövande straff. Att exempelvis bli satt i fängelse under en längre tid kan påverka den unges inlärningsprocess och förmåga att utvecklas. Processen att mogna och utveckla en bättre självkänsla skulle kunna avstanna om en ung person sätts i fängelse under en längre tid. Jareborg och Zila beskriver att det borde ligga i samhällets intresse att denna process inte stannar av. Att träda in i vuxenlivet innebär många förändringar. Allt från att frigöra sig från sina föräldrar till att kanske för första gången ta ansvar för sitt eget liv och handlingar. Ungdomar börjar testa gränser, experimenterar och gör tanklösa gärningar. Alla dessa faktorer är ett steg i riktningen att bli vuxen. Om vissa obetänksamma gärningar inte testas kommer heller ungdomen aldrig mogna eller börja ta ansvar. Andra faktorer som kan spela in är anknytning, åtagande, involvering och övertygelse.

Här blir det tydligt att de grundläggande principerna om rättvisa och proportionalitet rimligen kan sättas åt sidan för intresset av att den unges utveckling- och mognadsprocess inte ska avstanna. Rättvisan är uppfylld gällande ungdomar i samma ålder, eftersom de behandlas lika. Där den grundläggande principen om rättvisa inte tycks få genomslag är mellan ungdomar och vuxna. Frågan är om detta är orättvist eftersom ungdomar inte har samma förutsättningar som en vuxen person? Biologiska förutsättningar för unga lagöverträdare och vuxna är olika. Det går inte att förvänta sig att en ungdom ska antas ha samma konsekvenstänk eller erfarenhet som en vuxen. Att vuxna och unga lagöverträdare inte behandlas lika anser jag snarare är rättvist eftersom en likabehandling av dessa hade kunnat leda till oönskade konsekvenser för den unge. Det är dock viktigt att här särskilja 15–17-åringar med unga vuxna. Skillnaden mellan de sistnämnda och en vuxen lagöverträdare är mindre och dessa grupper börjar uppnå samma mognad, konsekvenstänk och erfarenheter. Att dessa två grupper behandlas olika anser jag vara orättvist, eftersom de i stort sett har samma förutsättningar.

Det går att föra en diskussion kring om sociala förutsättningar är rättvisa eller inte. Går det att förvänta sig att en socialt utsatt ungdom inte har samma förutsättningar att inte begå brott som en ungdom med goda sociala förutsättningar? Det är en komplex fråga som inte är helt enkel att svara på. Att jämföra ungdomar i förhållande till om de har en bra social situation är nästintill omöjligt. Det skulle inte vara rättvist att exempelvis ge rabatt till en ungdom med tidigare lagförda föräldrar, en ungdom med dålig ekonomi och en svår skolgång, i jämförelse med en person med stabila familjeförhållanden, en framgångsrik skolgång och en god ekonomi. Det skulle i sin tur kräva att straffrätten måste ta ställning till varje enskilds sociala förutsättningar för att sedan avgöra längden på straffet. Följden skulle bli att domstolarna får mer utrymme att bedöma och avgöra en ungdoms sociala situation vilket i sin tur kan leda till en rättsosäker rättstillämpning och inte en konsekvent tillämpning av bestämmelsen. Det får helt enkelt konstateras att livet inte alltid är rättvist vad gäller förutsättningar för att lyckas. Straffrätten kan inte ta ställning till om sociala förutsättningar ska leda till hårdare eller mildare straff. Ur ett straffrättsligt perspektiv drar jag slutsatsen att olika sociala förutsättningar inte är att se som orättvist.

Sammanfattningsvis är biologiska faktorer en viktig anledning till särbehandling av unga, trots de grundläggande principer om proportionalitet och rättvisa som åsidosätts. Vad som är rättvist är att unga behandlas lika när de är lika gamla oavsett socioekonomisk bakgrund. För att kunna värdera rättvisa på ett någorlunda logiskt sätt måste personer med samma

förutsättningar jämföras med varandra. Ungdomar och vuxna har inte samma förutsättningar och ett rättvist straffrättsystem mellan dessa går ej att uppnå utan att en grupp blir särbehandlade. Vidare är detta resonemang mer tveksamt gällande unga vuxna. Denna grupp i jämförelse med vuxna skiljer sig inte åt på samma sätt som 15–17-åringar gör. Teorin om proportionalitet är fortfarande problematisk, eftersom ett brott inte blir mindre allvarligt bara för att det begåtts av en person som är 20 år istället för 21.

5.2 Ungdomsrabatten

Bestämmelsen om ungdomsrabatt återfinns i 29 kap. 7 § BrB och stadgar att ungdomen ska beaktas om en person begått ett brott innan denne har fyllt 21 år. I sådana fall ska straffet vara lindrigare än vad som är föreskrivet för brottet. Rabatten tar sikte på förhållandet att unga personer påverkas mer av straffrättsliga ingripanden än vuxna och således borde vara berättigade till en mildare bedömning. Det är följaktligen inte gärningsmannens ungdom som påverkar det brottsliga handlandet utan det är åldern på personen som är avgörande. Däremot om den tilltalades handlande har stått i samband med hans bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga skulle detta kunna vara en förmildrande omständighet. Bestämmelsen återfinns i 29 kap. 3 § 1 st. 3p. BrB och hänför sig ofta till unga personer eftersom faktorerna ovan ofta är vanligt förekommande hos unga personer. Den bristande utvecklingen, erfarenheten och/eller omdömesförmågan ska således ha ett samband med den brottsliga handlingen. Förhållandet mellan dessa lagrum är tämligen komplicerat och det finns anledning att fråga sig om inte faktorer som bristande omdömesförmåga, erfarenhet eller utveckling kan vara tillräckliga när just åldern ska beaktas. Det är redan en förmildrande omständighet även utan ungdomsrabatten. En slutsats som är möjlig i mina ögon är att det finnas skäl att påstå att detta är tillräckligt, eftersom lagrummet i 29 kap 3 § 3p. 1 st. BrB oftast tillämpas på ungdomar och att en särbehandling således kommer till stånd. Som det ser ut nu kan det tolkas som att två särbehandlingar blir gällande, först den eventuella förmildrande omständigheten i 29 kap. 3 § 3p. 1 st. BrB och sedan ungdomsrabatten i 29 kap. 7 § BrB.

I förarbetena till bestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB finns inga riktlinjer för hur stor rabatten ska vara. Det finns heller inga tydliga riktlinjer i praxis. Jareborg och Zila presenterar i sin bok *Straffrättens påföljdslära* riktlinjer som de anser vara godtagbara vid en fängelsepåföljd. Av riktlinjerna följer att en 15-åring får 1/5, en 16-åring 1/4, en 17-åring 1/3, en 18-åring 1/2, en 19-åring 2/3 och till sist en 20-åring 3/4 av strafflängden. Borgeke har

ifrågasatt tabellen och menar att reduktionen borde ske med en mer glidande skala. Detta på grund av att det inte ska bli avgörande vilken dag gärningspersonen begår ett brott. Det är enligt Borgeke inte rimligt att en person som precis har fyllt 16 år ska behandlas på samma sätt som den person som inom några dagar ska fylla 17 år. Detta synsätt bekräftas av kammaråklagare Larsson. Det är numera Borgekes synsätt som domstolarna utgår ifrån, men utgångspunkt tas i Jareborg och Zilas riktlinjer för att sedan tillämpa en mer glidande skala. Vid böter har Riksåklagaren utfärdat riktlinjer för hur bötesstraffen ska se ut, nu senast den 1 juni 2017. Bakgrunden till ändringen är att riktlinjerna skulle anpassas till rådande praxis och att de skulle anknyta till de tabeller som finns på området i doktrin.

Storleken på den reduktion som sker för ungdomar är anmärkningsvärd i förhållande till den grundläggande principen om proportionalitet. Här frångås principen om att straffet ska stå i proportion till brottets allvar. Däremot uppfylls rättvis principen, eftersom alla unga lagöverträdare som befinner sig i samma ålder, behandlas likvärdigt. Skulle man resonera enligt Von Hirsch gällande proportionalitet borde ungdomsrabatten leda till oproportionerliga straff. Dessa straff skulle således även vara orättvisa eftersom ungdomar blir mindre förtjänta av klander än vad som är motiverat av förkastligheten av deras brottsliga handlande. Många i debatten markerar att ungdomsrabatter inte är ett rättvist fenomen eftersom ungdomar som begår lika grova brott som vuxna borde straffas därefter. Det går att fundera över om det kan anses rättvist att en person som fyllt 18 år och är myndiga ska särbehandlas precis som en 15-åring gör som fortfarande är ett barn. Ur ett brottsofferperspektiv tycks ungdomsrabatten både vara oproportionerlig och orättvis, men ur den tilltalades perspektiv är det precis tvärt om. Straffen som en ung lagöverträdare får är snarare rättvis, både i förhållande till andra unga lagöverträdare men även i förhållande till vuxna. Avgörande för rättvisa är alltså med vilka ögon man ser på ungdomsrabatten. Viktigt att ha med sig är den tidigare diskussionen kring att unga vuxna och vuxna lagöverträdare har mer samma förutsättningar än 15–17-åringar.

Kravet på proportionalitet gör det svårare. Här blir det avgörande om det kan antas vara ett större intresse av att skydda ungdomar än intresset av att upprätthålla proportionalitet. Bakgrunden till bestämmelsen grundar sig mycket i att så anses vara fallet. Samhället har ett intresse av att skydda unga individer, både från långa straff och från att de hamnar i fängelse. Det går dock att fråga sig om detta synsätt fortfarande är legitimt eller om samhället har förändrats allt för mycket sedan bestämmelsen infördes att så inte längre är fallet, speciellt för de unga vuxna.

5.2.1 Praxis

Den praxis som finns på området är mycket utbredd. Gällande fängelsepåföljd är NJA 2000 s. 421 vägledande genom att HD tog avstånd från en schematisk regel om en på levnadsålder grundad procentuell straffnedsättning i förhållande till straffvärdet. HD menade att en mer glidande skala skulle tillämpas, där avgörande inte blir vilken dag som personen begått brottet. Exempelvis ska det inte bli avgörande om en person begår ett brott i nära anslutning till nästkommande födelsedag.²¹⁴ Dock togs utgångspunkt i Jareborg och Zilas presenterade riktlinjer. Sättet att göra straffmätningen enligt en mer glidande skala har föreslagits av Borgeke och har även bekräftats i senare praxis. Utgångspunkt tas i riktlinjerna från Jareborg och Zila, men kompletteras av en mer glidande skala där en straffmätningensvärde läggs högre än nuvarande ålder men lägre än nästkommande ålder. Enligt mig är rättstillämpningen enhetlig och således tillfredställande.

Gällande praxis vid bötespåföljd finns det inte mer att tillägga än som gjorts i uppsatsens deskriptiva del. Riksåklagaren har nyligen presenterat nya riktlinjer och någon överrättspraxis finns inte ännu. Riktlinjerna ändrades dock för att mer anpassas till rådande praxis och därav borde rättsfallet fortfarande vara aktuellt. Jag anser inte att rättsläget gällande bötespåföljd är oklart.

Straffmätningen kan dock ifrågasättas utifrån proportionalitetsprincipen eftersom ett straff inte döms ut i proportion till brottets allvar vid en straffreduktion. Även att rättsfallen visserligen fortfarande är vägledande finns det anledning att möjligen förnya den praxis som finns. Att rättsfallet fortfarande är vägledande beror på att bestämmelsen om ungdomsrabatt inte har genomgått några större förändringar sedan dom i målet kom. Samhället har utvecklats under de 17 år sedan rättsfallet kom och utifrån proportionalitetsprincipen finns det anledning att påtala att lagändring borde ske, vilket skulle leda till en förändrad praxis. Detta mot bakgrund att straffet ska stå i proportion till brottets allvar.

5.2.2 Statistik och återfallets betydelse

Statistiken som presenterats i avsnitt 3.5 visar att det inte finns stöd för påståendet att ungdomsbrottsligheten har ökat i Sverige de senaste åren. Trots att ungdomsbrottsligheten inte har ökat under senaste åren betyder inte

---

²¹⁴ Se avsnitt 3.2.1 och 3.4.1.

detta att den brottslighet som idag finns hos unga inte är ett problem. Unga hamnar allt oftare i tyngre kriminella gäng och börjar begå brott allt tidigare. Det beskrivs dock i Brå:s rapporter att många ungdomar begår enstaka brott någon gång i livet för att sedan sluta med detta i samband med att de blir äldre. Detta är en del i den ovan beskrivna utvecklingen att bli vuxen. Flera av rapporterna fokuserar på återfall i brottslighet och det finns tydliga indikationer på att om en ungdom haft kontakter med rättsväsendet och dömts till en frihetsberövande påföljd ökar risken för återfall i brottslighet. Att få en frihetsberövande påföljd påverkar den unges mognadsprocess och kan göra att denna stannar av. Vissa rapporter visar, exempelvis den Skolundersökning som gjordes 2015, att brott hos ungdomar i nionde klass har minskat sedan de senaste resultaten presenterades. Statistik visar att personer i åldern 15–17 år som har högst brottsaktivitet, men att denna senare avtar med åren. Detta går i linje med den forskning som visar att många ungdomar testar gränser och är omdömeslösa en gång, för att sedan lära sig att det var ett misstag och sedan inte begå fler brott.

Det har konstaterats att det finns tydliga indikationer på att personer som återfaller i brottslighet är de som tidigare är lagförda eller har haft kontakt med rättsväsendet. Det har även konstaterats att ungdomar behöver reaktioner från samhället tidigt med stöd från sociala myndigheter. Det är viktigt att få förståelse för vad som ligger bakom brottsligheten och beteendet hos den unge. Statistik visar att unga vuxna återföll oftare i brottslighet än personer i 16–17 års åldern.

Lagstiftaren har valt att den grundläggande principen om proportionalitet får ge vika för det behov unga har av att inte få långa frihetsberövanden eller för hårda straff. Straffet behöver således inte stå i proportion till brottets allvar. Dock kan intresset av att hålla unga ifrån rättsväsendet ifrågasättas vid återfall i brott. Barn ska ha rätt att göra misstag. Vad händer när misstaget gång på gång upprepas? Lagstiftaren ger inga indikationer på hur man ska se på att principen om proportionalitet åsidosätts för intresset av att hålla den unge ifrån rättsväsendet, när ungdomen fortsätter att begå nya brott. Detta ställs mot den forskning som finns att frihetsberövande och långa straff snarare leder till återfall. Detta leder till ett olösligt dilemma. Allt för hårda straff leder till återfall, samtidigt som reaktioner från samhället måste ske när ungdomar hamnar djupare i en kriminell bana. Kanske är de inte berättigade samma chans att få avdrag på sina straff eftersom de ”missbrukar” rabatten?

Principen om rättvisa är även komplicerad när återfall diskuteras. En fråga jag ställer mig är om det är rättvist att ungdomar som begår brott gång på gång behandlas lika mot de som bara begått *ett* brott? Möjligen är en person

som gång på gång återfaller i brott mer förtjänt av klander. Denna person borde få ett mer proportionellt straff än någon som bara begått ett brott för att straffet inte ska anses orättvist.

5.3 Bör unga vuxna särbehandlas vid straffmätningen?

Uppsatsens huvudfrågeställning lyder som följer: *Bör unga vuxna särbehandlas inom straffrättssystemet när det gäller straffmätningen? Och i sådana fall hur?* Frågan är mycket komplex eftersom det finns två sidor av samma mynt. Enligt min mening talar mycket för en särbehandling men mycket talar även mot. Det har redan konstaterats att den befintliga särbehandlingen av unga lagöverträdare i och med ungdomsrabatten frångår den grundläggande principen om proportionalitet. Vad gäller rättvisa har det konstaterats att unga lagöverträdare behandlas lika i samma ålder och således även rättvist. En tanke jag slås av är om myndiga lagöverträdare är berättigade till samma särbehandling som de yngre lagöverträdarna och om särbehandlingen som sker av unga vuxna kan anses orättvis gentemot de yngre.

5.3.1 Positiva faktorer för särbehandling och en ungdomsrabatt

En positiv faktor med ungdomsrabatten är att ungdomar som valt eller hamnat i en kriminell livsstil stegvis kan slussas mot vuxenlivet. När personen fyllt 15 år har denne drygt fem år på sig att bättra sig innan hen faktiskt måste ta ansvar för sina handlingar. En 15-åring som begår ett mycket grovt brott, som utan rabatten hade resulterat i ett mycket långt fängelsestraff, kan istället komma ut tillbaka i samhället som 17- eller 18-åring och börja en utveckling mot att bli en välfungerande vuxen. Skulle personen istället sitta inspärrad i många år blir vägen mot vuxenlivet en svårare process och det finns stor risk att ungdomen istället identifierar sig med en kriminell livsstil. Ungdomar begår ofta mindre allvarliga brott, såsom ringa stöld, skadegörelse och olaga intrång och är ofta bara engångsförbrytare för att sedan bättra sig och aldrig mer begå några brott. Ungdomar ska ha rätten att begå misstag för att sedan bättra sig. Att personen får ett lindrigare straff gör att denne kan lära sig av sitt misstag. Detta främjar också att ungdomen inte stannar av i processen att bli vuxen.

Bara för att personen fyller 18 år betyder det inte att processen mot att bli vuxen har ett tydligt slut. Utvecklingen är ständig och därför är det bra att unga vuxna har möjligheten att fortsätta denna utveckling även efter de fyllt 18 år och innan de fullt ut ska straffas för de gärningar som de begår. Ungdomstiden är kritisk period i livet. Personer som är mellan 18 och 21 år är känsliga och att störa utvecklingen mot att bli vuxen kan skada unga vuxna och leda till att de identifierar sig mer med en kriminell livsstil om de tidigt hamnar i fängelse. Detsamma gäller böter. Det kan inte vara en önskvärd samhällsutveckling att unga inträder i vuxenlivet redan skuldsatta. Det ökar inte den unges chanser att komma på fötter och ordna upp sin ekonomi om personen redan innan den är vuxen har höga skulder. Vägen in på en kriminell bana är då inte långt bort. Precis som Påföljdsutredningen även konstaterar behöver inte 18-årsdagen vara ett naturligt slut för personens utveckling bara för att personen i lagens mening anses vara vuxen. Enligt min uppfattning ska även unga vuxna få chansen att fortsätta utvecklas och göra misstag, för att sedan lära sig av dessa.

Unga vuxna behöver, precis som de yngre lagöverträdarna, fångas upp av socialtjänst och föräldrars engagemang i ett tidigt skede. När brott har begåtts måste förståelse till brottsligheten och beteendet skapas. Detta för att bryta den kriminella bana som den unge håller på att bygga upp, eller kanske redan skapat. Det går att se genom den statistik som presenterats och i den forskning som har bedrivits gällande ungdomar, att de som har sociala problem lättare faller in i ett kriminellt beteende. Därav är det viktigt att föräldrar som själva är kriminella eller familjer med andra sociala och ekonomiska problem får hjälp från samhället. Att minska kriminaliteten hos unga är även kostnadsbesparande för samhället.

Vid ett slopande av ungdomsrabatten finns en risk att kriminaliteten kryper allt lägre ner i åldrarna. Många kriminella är mellan 18 och 20, som visserligen är ungt, men att den tunga kriminalitet som finns rör sig ner i åldrarna 15–17 år är inte önskvärt. Att ta bort rabatten skulle sannolikt leda till att gäng rekryterar allt yngre personer, eftersom 18–20-åringar inte längre skulle kunna åtnjuta rabatten. Det kan inte vara en önskvärd samhällsutveckling eftersom allt yngre personer kommer rekryteras in i gängkriminaliteten.

5.3.2 Negativa faktorer för särbehandling och att ungdomsrabatten bör slopas

Ungdomsrabatten leder till många positiva fördelar för unga lagöverträdare och samhället i stort. Det går även att finna ett antal negativa faktorer med

denna rabatt, som talar för att den borde slopas för unga vuxna. Den främsta kritiken som lyfts är att allt yngre personer begår mycket allvarliga. Förespråkare för ett slopande menar också att en person fyller 18 år borde anses som vuxen och ansvarig för sina handlingar. Förespråkare anser att det är förlegat att inte fullt ut använda myndighetsåldern som en gräns för när en person är vuxen. Att ta bort rabatten kommer vara en markering från samhället att det inte är accepterat att begå allvarliga brott utan att straffas därefter när personen är myndig. Det kommer även vara en markering mot den växande gängkriminaliteten att de inte längre kan använda yngre personer som kurirer för att begå brott. Att ta bort rabatten för unga vuxna skulle göra att principen om proportionalitet inte frångås utan uppfylls eftersom även unga vuxna får straff som står i proportion till brottets allvar. Vidare skulle alla individer som begår brott, och uppnått myndighetsåldern, behandlas lika. Detta uppfyller även kriteriet gällande rättvisa i viss mån. Det blir en markering att alla som begår brott är förtjänta av klander i samma utsträckning. När en ung vuxen på 18 år exempelvis mördar någon, och förklaringen till reduktionen på straffet är att personen inte har samma mognad, erfarenhet eller förutsättningar som en vuxen har kan detta i mina ögon verka ologiskt. Det skiljer endast ett antal år tills personen hade bestraffats som en vuxen lagöverträdare. Frågan är om en redan grovt kriminell kommer ändra sig på två år eller om en reaktion från samhället, i form av ett straff i likhet med en vuxen, är det som måste till för att en förändring ska ske.

Larsson menar att det hos de unga lagöverträdare märks en mentalitet där de redan innan de begår ett brott vet att de på grund av sin ålder inte kommer bli häktade och inte heller kommer få ett särskilt långt straff om de blir dömda. Det är denna mentalitet som gör att unga inte tar speciellt allvarligt på brott.²¹⁵ Vid ett slopande av ungdomsrabatten skulle denna mentalitet antagligen ändras och att unga vuxna faktiskt skulle behöva ta ett större ansvar för de brott som de begår. Ett brott är trots allt lika allvarligt även om det begås av en ung vuxen. Att unga lagöverträdare särbehandlas i åldern 15–17 år kan ligga i samhällets intresse eftersom man inte vill straffa dessa personer på ett orimligt hårt sätt. Det finns anledning att tro att denna syn bör skilja sig åt när det gäller unga vuxna som ofta, redan vid 18 års ålder, skapat sig en kriminell livsstil. En stor del av den kritik och problematik som lyfts kring ungdomsrabatten är just de kriminella nätverken som byggs upp i Sverige, där många unga lagöverträdare rör sig. Dessa personer utnyttjas av de äldre, eftersom de får mycket kortare straff. En 18-åring får hälften av det straff som en vuxen lagöverträdare får. Jag ställer mig därför frågan om bestämmelsen inte har urholkats genom att vuxna lagöverträdare

---

²¹⁵ Jfr Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

utnyttjar det faktum att unga vuxna kan användas som kurirer för de äldre kriminella? Barn har rätt att göra misstag, men en fråga kan då ställas: Är en 18-åring fortfarande att betrakta som ett barn som fortfarande begår misstag?

En person har rätt att någon gång begå ett misstag, för att sedan bättra sig och göra rätt i fortsättningen. Uppfattningar från Larsson är att många ungdomar gällande mindre grov brottslighet begår enstaka brott för att sedan bättra sig.²¹⁶ Hur förhåller sig detta till att gång på gång begå dessa misstag. Ungdomsrabatten ger en chans till de unga, att inte få ett orimligt hårt straff om personen sedan bättrar sig. Möjligen ska denna chans vara förbrukad om de unga gång på gång upprepar sin brottslighet och sätter det i system att de får kortare straff. Ett alternativt tankesätt skulle vara att engångsförbrytare erbjuds den ungdomsrabatt som idag finns, men begår personen ytterligare ett brott får denna chans anses förbrukad. En gång är ett misstag, två gånger är en vana.²¹⁷ Genom ovan förslag skulle kravet på proportionalitet upprätthållas.

Gällande rättvisekravet i förhållande till ungdomsrabatten ska möjligen denna bara tillämpas på de personer som inte nått en ålder där de anses vara vuxna. Jag anser att det möjligen är orättvist att en 15-åring och en 20-åring ska dra samma fördelar när det skiljer hela fem år på dessa personer. Ungdomligt oförstånd går att hävda i många delar, men ungdomligt oförstånd är svårt att hävda för en vuxen 18-åring. Den särbehandling som är djupt förankrad i svensk rätt måste eventuellt träda tillbaka för att kunna skydda samhället och medborgarnas från brottslighet. Vidare kan det konstateras att den statistik som presenteras bekräftar att unga vuxna allt oftare återfaller i brottslighet och detta är en problematik som måste lösas.

Skulle ett slopande av rabatten ske krävs ännu större ansvar från Kriminalvården. Unga lagöverträdare som är frihetsberövande behöver få verktyg för hur de ska fungera i samhället när de kommer ut igen. Det krävs större ansträngningar gällande unga vuxna än jämförelsevis med vuxna lagöverträdare. De vuxna lagöverträdarna har redan varit ute i samhället som vuxna i jämförelse med unga vuxna som eventuellt inträder i vuxenvärlden medan de befinner sig frihetsberövade.²¹⁸ Ett slopande av ungdomsrabatten skulle, precis som konstaterades i Påföljdsutredningen, leda till tröskeeffekter mellan en 17 och en 18-åring. Mot bakgrund av vad som redogjorts för ovan finns det dock anledning att anta att denna höga

---

²¹⁶ Jfr Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

²¹⁷ Jfr Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

²¹⁸ Jfr Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

tröskeleffekt är legitim i förhållande till intresset av att myndiga personer straffas som övriga vuxna.

5.3.3 Alternativa lösningar

Diskussionen kring ungdomsrabattens vara eller icke vara föranleder en presentation av andra alternativa lösningar till den problematiken som finns. Uppmärksammas ska att det endast rör sig om kortfattade förslag och lösningar som inte utretts närmare i förhållande till straffrättsliga principer eller ur olika perspektiv. Lösningarna analyseras därför inte lika djupgående som övrigt material.

Som initierats tidigare i uppsatsen skulle ett alternativ kunna vara att endast förstagångsförbrytare får åtnjuta ungdomsrabatten. Detta på grund av att unga personer inte har samma konsekvenstänk, mognad eller erfarenhet som en vuxen har och borde därför ha möjligheten att göra misstag. Om ”misstagen” däremot fortsätter ska ungdomen inte ha möjlighet att åtnjuta rabatten som erbjuds från samhället. Ur ett samhällsperspektiv blir detta ett effektivt sätt att i tid reagera mot ungdomar som är på väg in i en kriminell livsstil.

Ett ytterligare alternativ skulle vara att skapa en form av brottskatalog där det sorteras in antingen vissa typer av brott eller utgår ifrån olika straffminimum. I katalogen skulle det kunna finnas ett antal brott som en ung person kan begå med grund i det ungdomliga oförståndet. De allra allvarligaste brotten skulle inte finnas med i katalogen och således om ungdomar begår ett sådant brott åtnjuter de inte ungdomsrabatten. De brott som inte finns med måste således vara sådana brott som är relativt ovanliga att en ung lagöverträdare begår och kan exempelvis vara mord, grov misshandel, rån och så vidare. Katalogen skulle även kunna skapas utifrån ett straffminimum, vilket skulle vara ett mer enhetligt alternativ. Exempelvis skulle alla brott med ett straffminimum om sex månaders fängelse och däröver falla utanför de brottstyper där ungdomsrabatten kan åtnjutas. Enligt min mening tas allvarliga brott på det allvar som de borde göras. Har en person begått ett brott som inte finns med i brottskatalogen har denne redan passerat ett flertal gränser där personen hade kunnat få en rabatt på sitt straff.²¹⁹

Till sist skulle ett ytterligare alternativ vara att använda s.k. tilläggsstraff i större utsträckning. Således blir det en starkare reaktion från samhället och kravet på proportionalitet ökar. Samtidigt som samhället

---

²¹⁹ Jfr Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

faktiskt tillgodoser ungas behov av att inte få för långa straff eller frihetsberöva denna grupp.

5.4 Sammanfattande slutsatser

Uppsatsens huvudfrågeställning är komplex och problematisk. Frågan väcker ett stort engagemang och tankar hos mig. Mot bakgrund av dels det som framkommit och diskuterats i uppsatsen dels mot bakgrund av de grundläggande principer om proportionalitet och rättvisa som råder i svensk straffrätt är det påkallat, och enligt min åsikt önskvärt, att slopa ungdomsrabatterna för unga vuxna som *återfaller* i brottslighet. Således, begår personen *ett* brott har denne rätt att få en rabatt på sitt straff, men gör personen om det har denne förbrukat din chans. Slutsatsen påverkas inte av den nyligen tillsatta utredningen. En framtidsvision och önskemål som kammaråklagare Larsson beskrivit är att ”*De barn som begår barnsliga brott behandlas som barn. De barn som begår ett vuxet brott (alternativ återfaller i ett) hanteras som en vuxen för att bryta ett farligt kriminellt beteende och för att skydda samhällsmedborgarna då de flesta brott har minst ett brottsoffer.*“²²⁰.

Möjligen är bestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB föråldrad. Samhällsutvecklingen har utvecklats till något icke önskvärt där brottslighet kryper sig allt lägre ner i åldrarna och lagen måste eventuellt förändras i takt med den samhällsutveckling som sker. Proportionalitetsprincipen, att straffet ska stå i proportion till brottets allvar, är en välförankrad princip i svensk rätt. Intresset av särbehandling av de allra yngsta lagöverträdarna tycks väga tyngre än principen om proportionalitet. Detta intresse tycks inte väga lika tungt gällande de unga vuxna som gång på gång återfaller i brottslighet och hamnar i en kriminell livsstil. Som beskrivits inledningsvis i uppsatsen är proportionalitet även är ett mått av hur mycket klander en person är förtjänt av och hur förkastligt handlandet anses vara. Vid återfall i brottslighet finns det anledning att resonera kring att en person som gång på gång återfaller i brott borde vara mer förtjänt av klander och således få ett mer proportionellt straff än någon som bara begått ett brott. Detta för att straffet inte ska vara orättvist. Det går således att dra slutsatsen att straff som är oproportionella även är orättvisa därför att de pekar ut brottslingar, här unga vuxna, som mindre förtjänta av klander trots att de har begått en lika allvarlig handling som en vuxen.

---

²²⁰ Intervju med kammaråklagare Larsson, 21 november 2017.

Dessa personer är enligt myndighetsåldern vuxna och bör straffas därefter. Ett slopande av rabatten för unga vuxna återfallsförbrytare ligger därför i linje med den påtalade myndighetsåldern. Återfaller en person i brottslighet trots en uppnådd myndighetsålder går det inte längre att påtala brist på mognad, erfarenhet eller utveckling, eftersom en myndig person får enligt mig anses ta lärdom av sina misstag.

Utvecklingen som Sverige går mot får anses vara önskad och ett slopande av rabatten skulle ge en tydlig reaktion från samhället att grov brottslighet hos personer som uppnått myndighetsåldern inte är accepterad. Ett rättssamhälle ska dock vara rättvist. Denna rättvisa kan upprätthållas även vid ett slopande av ungdomsrabatten för unga vuxna. Åldersgruppen 15–17 år kommer behandlas lika utefter hur gamla de är. En 18, 19 eller 20-åring är vuxen och rättvist borde vara att behandla dessa som de vuxna som de är när de gång på gång väljer att begå nya brott. Rättvisa får anses vara skipad när ett straff är proportionerligt till brottets allvar. Enligt mig är rättvisa inte uppnådd om straffet är oproportionerligt. Det blir här tydligt hur dessa två teorier faktiskt går hand i hand tillsammans och att den ena teorin är beroende av den andre. Ett slopande ligger därför i linje med såväl rättvisa som proportionalitet och effekterna som uppstår av ett slopande får inte anses orimliga i förhållande till intresset av att upprätthålla ordning och trygghet i samhället.

Att helt slopa rabatten för unga vuxna, trots att de tidigare *inte* har begått något brott får inte enligt mig anses rimligt mot bakgrund av att även unga vuxna är under en ständig utveckling och ska få begå misstag, för att sedan bättra sig. Det kan anses legitimt med särbehandling, även trots den grundläggande principen om proportionalitet, för unga vuxna som begår *ett* brott. Personer som fyllt 18 år är fortfarande under utveckling och borde ha rätt att begå *ett* misstag. Att den unga vuxna enbart får en chans visar att samhället gör ett krafttag mot den växande kriminaliteten i Sverige.

Att unga lagöverträdare i åldern 15–17 år, som visserligen inte är föremål för uppsatsen, skulle straffas som vuxna vid återfallsbrott får inte av mig anses rimligt. Den utvecklingsprocess som de står inför kan inte mötas med hårdare och längre straff utan att detta skulle påverka dem negativt. Detta visar även forskning som bedrivits på området. Ju yngre en person är, desto fler misstag kommer personen begå innan denne lär sig. Att anse att samma gäller när personen fyllt 18 år ter sig inte särskilt troligt, eftersom personen vid återfall oftast har skapat sig en djupt förankrad kriminell livsstil.

Bör unga vuxna särbehandlas inom straffrättssystemet när det gäller straffmätningen? Och i sådana fall hur? Ja, unga vuxna bör särbehandlas vid

straffmätningen om de är förstagångsförbrytare genom den ungdomsrabatt som erbjuds. Om de unga vuxna däremot *återfall* i brottslighet bör denna rabatt anses förbrukad och personerna ska behandlas som vuxna i påföljdssystemet.

5.5 Avslutande kommentar

Ämnet väcker mycket funderingar och tankar hos mig. Många tankar för eller mot ett avskaffande av ungdomsrabatten. Att unga vuxna fortfarande skulle särbehandlas som engångsförbrytare, men ha förbrukat sin chans till rabatt vid återfall är anser jag vara en önskvärd förändring av bestämmelsen. Även i förhållande till de valda teorierna om proportionalitet och rättvisa. Att veta att personen inte åtnjuter rabatten vid återfall kan verka avskräckande och att den unga vuxna lär sig en läxa efter den första brottsligheten. Unga vuxna erbjuds en chans från samhället att bättra sig och lära sig av sina misstag. Att enbart slopa ungdomsrabatten vid återfall är ett effektivt sätt att få bukt med gängkriminaliteten eftersom chanserna för de äldre att utnyttja de yngre försvinner med tiden. Gängkriminaliteten är dock ett mycket större problem. Att förändra ungdomsrabatterna kan emellertid vara ett steg i rätt riktning att få bort de unga från de kriminella gängen.

En tanke jag funderat mycket över är hur bedömningen skulle göras om ovan förslag blev verklighet. Många frågetecken finns kring hur domstolen ska se på en situation där exempelvis en ung vuxen begår ett mord som första brott, för att sedan vid ett återfall i brott begår en stöld eller ett annat "mindre allvarligt" brott. Utifrån principerna och rättvisa och proportionalitet går det att fråga sig hur denna ordning ska se ut eftersom det kan verka både orättvist och oproportionerligt att få en rabatt vid ett mycket grovt brott, för att sedan inte åtnjuta denna vid ett mindre allvarligt brott. Nu är det dock dags att sätta punkt för denna uppsats. Jag vill därför avslutningsvis uppmana framtida uppsatsskrivare att ta till sig problematiken ovan och utveckla detta vidare.

Avslutningsvis kan jag konstatera att frågan om ungdomsrabatter är mer aktuell än någonsin. Det återstår nu att se vad regeringen gör i frågan nu när en utredning tillsats för att utreda ett eventuellt slopande. Ett slopande av rabatten skulle vara ett stort steg mot ett hårdare påföljdssystem för unga vuxna. En fundering som dock är omöjlig att slå ifrån sig är om ungdomsrabattens slopande är en fråga som tas på allvar eller om den är en populistisk valfråga från samtliga partier som debatterar problematiken. Som huvudledaren i Helsingborgs dagblad skrev den 15 november 2017, "*Steget från den politiska retoriken till den straffrättsliga praktiken är ofta*

långt.”²²¹. Det är därför med spänning det återstår att se hur frågan behandlas i den nyligen tillsatta utredningen men även i den stundande valkampanjen.

---

²²¹ Huvudledare, ”Skärpta lagar betyder inte alltid hårdare straff”, Helsingborgs Dagblad 15 november 2017, hämtad 7 december 2017.

Bilaga A

Intervjufrågorna tog till stor del avstamp i nedan beskrivet modellfall. Intervjupersonen har sedan fått svara på frågorna utifrån nedan modellfall samt utifrån sin yrkesroll. I bilagan finns även svaren återgivna.

Ingen har väl missat den mycket uppmärksammade rättegången gällande sommarstugemordet i Arboga. Parterna i målet är en 42-årig kvinna och hennes 20-åriga ex-pojkvän. Fokus för detta modellfall är den 20-åriga ex-pojkvännen. I detta fall avgränsar jag mig bara till mordet på kvinnans pappa och mordförsöket på kvinnans mamma. Kortfattat handlar fallet om att den 3 augusti 2016 blir kvinnans pappa mördad och mamman skadas svårt i deras sommarstuga i Arboga. Ex-pojkvännen erkänner mordet och mordförsöket på kvinnans föräldrar men kvinnan förnekar all inblandning. Domen från tingsrätten kom den 21 augusti 2017 och de tilltalade dömdes för mordet på kvinnans pappa och försök till mord på kvinnans mamma. Kvinnan dömdes till livstids fängelse och ex-pojkvännen till 14 års fängelse samt utvisning. Målet pågår just nu i hovrätten och planeras att hållas i 30 dagar med sista datum i februari.

Målet i sig har många intressanta aspekter, men det jag speciellt har intresserat mig för är ex-pojkvännens ålder. Hans ålder har varit en stor fråga under rättegången men till slut kom uppgifter att ex-pojkvännen var 20 år gammal när brottet begicks. Ungdomsrabatt skulle då tillämpas på honom och han fick avdrag på sitt straff på grund av sin ålder. Då han var 20 år vid brottstillfället kunde han inte dömas till livstids fängelse och dömdes istället till 14 års fängelse.

De frågor jag önskar få svar på är som följer:

- Den första och kanske den största och mest komplicerade frågan är: ***Är systemet gällande ungdomsrabatter tillfredsställande som det är eller borde ungdomsrabatterna helt eller delvis avskaffas?*** Nämn gärna fördelar/nackdelar med att behålla systemet som det är, alternativt avskaffa ungdomsrabatterna. Förståelse finns för att detta är en mycket stor och komplicerad fråga och ett resonemang för eller emot räcker långt.
- ***Tycker du det är skäligt att tillämpa ungdomsrabatten på ex-pojkvännen då han var 20 år när brottet begicks och nära den ålder då han skulle fått ett straff som en vuxen lagöverträdare?***

- ***Förändras ditt svar om ex-pojkvännen istället hade varit 16 år? Samt 18 år?*** Frågan tar avstamp i att ex-pojkvännen vid tiden för brottet var nära gränsen för att få ett straff som en vuxen hade fått. Frågan fokuserar främst på om ungdomsrabatter borde ändras att bara tillämpas på unga lagöverträdare upp till de är 18 år och således helt avskaffas om lagöverträdaren är mellan 18-21 år.
- ***Förändras din inställning till ungdomsrabatterna om brottet som begåtts inte hade handlat om ett så grovt brott som mord? Hade det varit skillnad om det istället var ett snatteri eller skadegörelse?*** Insikt finns i att det är svårt att göra bedömningen i vilket brott som anses vara mer grovt än något annat men här görs ett generellt antagande mord får anses allvarligare än exempelvis snatteri och skadegörelse.
- Gängkriminaliteten växer allt mer i Sverige. Unga personer rör sig i och är delaktiga i tungt kriminella grupper och det är vanligt att grovt kriminella gäng utnyttjar unga personer då dessa är medvetna om att unga personer får kortare straff. Det går att säga att de unga används som kurirer för de äldre kriminella. ***Hur ska vi komma till bukt med denna problematik? Och främst, är ett avskaffande av ungdomsrabatterna en lösning på denna problematik?***
- Vissa menar att ungdomsrabatten får anses vara förbrukad vid återfall av brott. ***Förändras din inställning till ungdomsrabatterna vid återfall i brott? Ska ungdomsrabatten anses förbrukad vid ett visst antal gånger av återfall eller ska den vara återkommande oavsett hur många gånger den unge lagöverträdaren begår brott?***
- ***Finns det anledning av avskaffa ungdomsrabatterna för bötesstraff men ha kvar denna vid frihetsberövande påföljder?*** Frågan gäller främst personer mellan 18-21 år.

Bilaga B

Här redovisat svaren på intervjufrågorna från kammaråklagare Magnus Larsson²²²:

Svar 21 november 10:54

Ingen helt enkel frågeställning som jag dessutom väljer att försöka besvara i ett sammanhang.

Lagstiftning och praxis andas barnperspektiv. Barnkonventionen påverkar också hanteringen.

29 kap 7 § brottsbalken har i praxis kommit att tillämpas på så sätt att en 15-åring får rabatt med 4/5, en 16-åring med 3/4 och en 17-åring med 2/3. Den som inte längre är barn men i lagens ögon inte heller vuxen, 18-åringen, får 1/2 och sedan är det en fortsatt minskande rabatt fram till det att man är vuxen, dvs 21 år. Dock har högsta domstolen i NJA 2000 s 421 tagit avstånd från en schematisk regel om en på levnadsålder grundad procentuell straffnedsättning i förhållande till straffvärdet. Det har i praxis utvecklats ett synsätt som innebär att man tar hänsyn till om någon begår brott i nära anslutning till sin nästa födelsedag för att det inte ska uppkomma orimligheter beroende på vilken dag brottet begås. Det är alltså inte fråga om någon rabatt-trappa utan snarare om en linjär stigande straffmätningssvårskala från 15-21 år. På så sätt blir det bara en avgörande skillnad om du begår brott dagen innan eller på din 15-årsdag.

En fördel med detta system, om vi bortser från ev. uppfyllande av barnkonventionen, är att man även som kriminell sakta men säkert slussas in i vuxenvärlden. För en vanlig 15-åring innebär 10 års frihetsberövande att mycket går förlorat. Tillämpas rabatter och reglerna om slutna ungdomsvård blir straffet istället 16 månaders slutna ungdomsvård och en 17-åring kommer ut i samhället och kan utvecklas till en väl fungerande vuxen. Begår man ett brott där påföljden blir böter leder rabatten till att man kanske har råd att betala eller i vart fall inte går in i vuxenlivet med orimligt höga skulder. Detta resonemang har onekligen bäring om man tar lärdom och vidtar bättring. Tyvärr är enligt min uppfattning återfallen bland de ungdomar som begår allvarliga brott procentuellt mycket hög och ungdomsåren innebär bara att man som myndig redan hunnit etablera sig som "livsstilskriminell". Talar vi mindre allvarliga brott, ex ringa stöld

---

²²² Observera att vänlighetsfraser och lyckönskningar har ej tagits med

(tidigare snatteri), skadegörelse eller olaga intrång, är det däremot många jag bara ser en enda gång.

Frågan är om alla ska behandlas lika, dvs som barn. Jag anser att samhällsutvecklingen talar för något annat. Allt fler yngre personer begår allt allvarigare brott. Det kryper nedåt i åldrarna och det är inte ovanligt att 12-15-åringarna självständigt begår allvarliga brott eller gör det på uppdrag av någon äldre person. En fråga är om inte en sänkning av straffmyndighetsåldern till 12 år vore på sin plats. Samtidigt skulle kanske det leda till att de under 12 blir de som får förvara narkotika och vapen åt de grovt kriminella...

Utifrån min erfarenhet skulle man, på samma sätt som att man kan hantera straffvarningar med motiveringen okynne/förhastande (ungdomligt oförstånd) ha någon form av brottskatalog med brott som i princip kan begås av vem som helst som inte hunnit bli vuxen och därmed inte riktigt kan förväntas göra vuxna övervägande. Här skulle t.ex. många, men inte alla, misshandlar kunna sorteras in men exempelvis grov misshandel, grov stöld, rån, utpressning och andra allvarliga brott som inte är ovanliga att de begås av unga lagöverträdare hamna utanför. En kanske mer enhetlig variant skulle vara att alla brott med exempelvis ett straffminimum om sex månaders fängelse eller däröver skulle falla utanför de brottstyper där en ungdomsrabatt skulle tillämpas. Min tanke med detta är att har man begått ett så allvarligt brott måste barnperspektivet få stå tillbaka för samhällets och medborgarnas skydd. Man begår ett allvarligt brott och har således visat exempel på grov kriminalitet. Man har inte bara klivit över en gräns utan flera och får därför stå konsekvenserna att inte åtnjuta någon rabatt på ett straff. Blir straffet så långt att man hinner fylla 21 under verkställigheten får reglerna vara sådana att återstoden av straffet efter slutna ungdomsvård får verkställas i fängelse. Ytterliga en, kanske ännu bättre variant, är den du tar upp i din frågeställning. Ingen rabatt vid återfall. En gång är ingen gång men två gånger är en vana.

Lite förenklat uttryckt: De barn som begår barnsliga brott behandlas som barn. De barn som begår ett vuxet brott (alternativt återfall i ett) hanteras som en vuxen för att bryta ett farligt kriminellt beteende och för att skydda samhällsmedborgarna då de flesta brott har minst ett brottsoffer.

Skulle detta synsätt bli aktuellt ställer det naturligtvis höga krav på SIS/kriminalvården då de barn, som på eget initiativ, frångått delar av sin barndom måste ha fått all hjälp som kan ges för att de, när de väl kommer ut i samhället, kan fungera väl i det.

I viss mån skulle kanske ett sådant system även verka individualpreventivt då det inte sällan talas bland unga, ganska grovt kriminella, om att, ”jag blir ändå inte häktad”, ”det blir ändå inget straff” osv.

Ovanstående är sannolikt inte på något sätt i linje med gällande uppfattning hos lagstiftaren men tro mig, om 10-15 år har vi sannolikt i vart fall tagit steg i denna riktning.

Svar 21 november 2017 11:50

Helt rätt att 2 månaders fängelse för en vuxen motsvarar 120 dagsböter för en ungdom enl. RÅR 2017:1. Oftast blir det i de fallen ungdomsvård eller ungdomstjänst men är det en bötespåföljd är det min uppfattning att domstolarna använder RÅR 2017:1. Såvitt jag känner till finns ingen överrättspraxis på området men riktlinjerna är en anpassning till rådande praxis så det ska förhoppningsvis fungera.

Svar 20 december 2017 09:01

Domstolarna i Skåne utgår ifrån Martin Borgekes tabell i boken ”Att bestämma påföljd för brott” när de utifrån den vuxnes straffvärde kommer fram till den unges straffmättningsvärde och därmed enligt Borgekes tabell antal timmars ungdomstjänst. Gäller det dagsböter används riksåklagarens riktlinjer RÅR 2017:1. Men det är klart, som grund använder vi att 18-åringen får 50 % rabatt, 17-åringen blir av med $\frac{2}{3}$, 16-åringen med $\frac{3}{4}$ och 15-åringen $\frac{4}{5}$. Oavsett ursprung används rabatterna i stort på detta sätt av domstolarna men absolut så tittar man på om man har kort tid kvar till nästa födelsedag och lägger gärna i så fall straffmättningsvärdet lite högre än innevarande ålder men inte så högt som nästa ålder. Således ingen trappa med 90-gradiga trappsteg utan lite mer sluttande på slutet.

Bilaga C

I förevarande bilaga finns uttalanden från Stefan Löfven som kommenterat den nu tillsatta utredningen om ungdomsrabatters eventuella slopande. Den interpellationsdebatt som hölls 1 december 2017 i riksdagen mellan Morgan Johansson och Beatrice Ask redogörs för. Interpellationsdebatten fokuserade på den nu tillsatta utredningen och när denna skulle tillsättas.

Uttalanden från statsminister Stefan Löfven

Trots att det är alliansen som drivit frågan längst gällande ett slopande av ungdomsrabatterna har statsminister Stefan Löfven under 2017 gått ut i media om att han är positiv till ett slopande av ungdomsrabatten för unga vuxna. Under ett besök i Gottsunda den 9 november 2017 uppgav han att regeringen ska tillsätta en utredning i december 2017 som ska förslå ändringar när det gäller straffnedsättningen för unga vuxna. Regeringens åsikt är att personer som är 18 år och således myndiga ska straffas på samma sätt som vuxna brottslingar gör. Att skärpa straffen för ungdomar menar Löfven är något som krävs för att ta bort de kriminella gängen som idag finns.²²³

Interpellationsdebatt 1 december 2017 mellan Morgan Johansson och Beatrice Ask

Den 1 december 2017 hölls en interpellationsdebatt mellan justitie- och inrikesministern Morgan Johansson och riksdagsledamoten Beatrice Ask mot bakgrund av att Stefan Löfvens uttalade den 9 december. Interpellationen var på initiativ av Beatrice Ask som hade två frågor till Morgan Johansson. Dels om det hade tillsatts någon utredning i Justitiedepartementet för att se över straffrabatten för unga. Dels, mot bakgrund av den långa tidsperiod som passerat sedan statsministern första uttalade i april, hur lång utredningstiden ska vara.

Kortfattat går det mot bakgrund av interpellationen att konstatera att det inte finns meningsskiljaktigheter om att utreda frågan kring de nuvarande ungdomsrabatterna och förändringen av dessa. Meningsskiljaktigheterna som däremot finns grundas i hur lång tid det har tagit för denna utredning att tillsättas. Enligt Morgan Johansson ska en utredning vara tillsatt innan jul och det planeras att vara en utredningstid på ett år. Att det tagit en längre tid sedan statsministerns uttalade beror helt enkelt på att Justitiedepartementet är överbelastade och har en mycket hög arbetsbörda för stunden. Enligt

---

²²³ Webbplats för Sydsvenskan, ”Vill straffa artonåringar hårdare”, 9 november 2017, hämtad 21 november 2017.

Morgan Johansson var även detta något som statsministern var väl medveten om vid sitt uttalande i april men ville ändå lyfta rabatten som en åtgärd som var viktig. En eventuell förändring kommer tidigast ske år 2020 med tanke på remisstid, beredning och riksdagens arbete med ett eventuellt förslag. Justitie- och inrikesministern Morgan Johansson konstaterar avslutningsvis att en utredning kommer tillsättas före jul och ta cirka ett år. Han tycker det är en viktig åtgärd då en person redan vid 18 års ålder kan ha utvecklat en sådan kriminalitet att de redan då är en väletablerad kriminell. En fråga han anser att utredaren måste undersöka närmare är hur man ska hantera förhållandet till 15–17-åringarna. Det kommer vid en eventuell förändring bli ett stort steg mellan en 17-åring och en 18-åring.²²⁴

---

²²⁴ Webbplats för riksdagen, Interpellationsdebatt, ”Straffrabatten för unga mellan 18 och 21 år”, 1 december 2017, hämtad 1 december 2017.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Otryckta källor

Intervjuer

Magnus Larsson, kammaråklagare, Åklagarmyndigheten Helsingborg, 21 november 2017 och 20 december 2017.

Tryckta källor

Rättsfall

NJA 2000 s. 314

NJA 2002 s. 489

NJA 2003 s. 313

NJA 2005 s. 878

NJA 2011 s. 466

NJA 2011 s. 725

NJA 2012 s. 16

NJA 2014 s. 658

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1956:55

Skyddslag

SOU 1977:83

Tillsynsdom – ungdomsfängelseutredningens
förslag till ändringar i påföljdssystemet

SOU 1995:91

Ett reformerat straffsystem

SOU 2012:34

Nya påföljder

Propositioner

Prop. 1978/79:212

om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 1987/88:120

om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 1997/98:96

Vissa reformer av påföljdssystemet

Prop. 2008/09:118

Straffet för mord m.m.

Prop. 2009/10:147

Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

NJA II 1962

Kommittédirektiv

Dir. 2009:60 En översyn av påföljdssystemet
Dir. 2017:122 Skärpa regler för lagöverträdare 18–20 år

Betänkanden

Bet. 2015/16:JuU23 Unga lagöverträdare
Bet. 2016/17:JuU21 Unga lagöverträdare

Motioner

Motion 2015/16:2305 Tidiga och tydliga insatser mot ungdomsbrottslighet
Motion 2016/17:3234 Unga lagöverträdare
Motion 2016/17:3430 Insatser för unga lagöverträdare
Motion 2016/17:393 Avskaffande av straffrabatt för personer som fyllt 18 år
Motion 2016/17:865 Trygghet i hela landet
Motion 2016/17:2003 Skärpta straff vid grova våldsbrott
Motion 2016/17:2303 Straffskärpningar
Motion 2016/17:3388 Plan för ett starkare Sverige: Trygghet att lita på
Motion 2017/18:18 Reformera ungdomsrabatten för brott

Kommittéberättelse

Ju 2009:11 Påföljdsutredningen

Övrigt

Interpellation till statsråd Straffrabatten för unga mellan 18 och 21 år
2017/18:139

Myndighetspublikationer

Brå rapport 2012:15 Återfall i brott – mönster i risken för återfall bland lagförda personer
Brå, rapport 2016:21 Skolundersökningen om brott 2015
Brå, rapport 2017:5 Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015.

Myndighetsföreskrifter

Riksåklagarens riktlinjer

RåR 2004:1 Riksåklagarens riktlinjer för tillämpningen av 29 kap. 7 § brottsbalken – ungdomsrabatt
RåR 2013:2 Riktlinjer för tillämpningen av 29 kap. 7 § brottsbalken vid bötesbrott
RåR 2017:1 Ungdomsreduktion vid bötesstraff

Litteratur

Borgeke, Martin & Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, 3., [utök. och aktualiserade] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016
[cit. Borgeke & Heidenborg 2016]

Clevesköld, Lars, Thunved, Birgit & Thunved, Anders, *Samhället och de unga lagöverträdarna*, 5., rev. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015
[cit. Clevesköld & Thunved 2015]

Estrada, Felipe, ”Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur”. I: Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017
[cit. Estrada 2017]

Frändberg, Åke, ”Begreppet rättsstat”. I: Sterzel, Fredrik (red.), *Rättsstaten - rätt, politik och moral: seminarium 5 oktober 1994*, Rättsfonden, Stockholm, 1996
[cit. Frändberg 1996]

Hirsch, Andrew von, *Proportionalitet och straffbestämning*, Iustus, Uppsala, 2001
[cit. von Hirsch 2001]

Hjälmarö, Rebecca, *Straffnedsättning för unga lagöverträdare*, Göteborg universitet 2007

Holmberg, Stina, ”Påföljdssystemet för unga”. I: Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017
[cit. Holmberg 2017]

Jareborg, Nils, ”Ungdomsrabatt och dagsböter”. I: Asp, Petter & Lernestedt, Claes (red.), *Josefs resa: vänbok till Josef Zila*, Iustus, Uppsala, 2007
[cit. Jareborg 2007]

Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017
[cit. Jareborg & Zila 2017]

Karlsson, Josefine, *Att bestämma påföljd för den unge lagöverträdaren – en studie av påföljdsreglerna för ungdomar*, Göteborg universitet 2010.

Kleineman, Jan, ”Rättsdogmatisk metod”. I: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013
[cit. Kleineman 2013]

Kumlien, Mats, *Uppfostran och straff: studier kring 1902 års lagstiftning om reaktioner mot ungdomsbrott*, Institutet för rättshistorisk forskning, Stockholm, 1997
[cit. Kumlien 1997]

Nordlöf, Kerstin, *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*, 2., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012
[cit. Nordlöf 2012]

Ring, Jonas, ”Riskfaktorer och brott”. I: Estrada, Felipe & Flyghed, Janne (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017
[cit. Ring 2017]

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3., [utök. och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015
[cit. Sandgren 2015]

Tordell, Ida, *Beaktandet av den tilltalades ungdom i straffmätningen*, Lund universitetet 2007

Träskman, Per Ole, ”Har vi någon ”tjeck” på straffmätning och påföljdsbestämning”. I: Asp, Petter & Lernerstedt, Claes (red.), *Josefs resa: vänbok till Josef Zila*, Iustus, Uppsala, 2007
[cit. Träskman 2007]

Artiklar

Borgeke, Martin: ”Straffmättningsvärdet – en replik”. I: Svensk juristtidning 2015, s. 281-291
[cit. Borgeke, SvJT 2015]

Borgeke, Martin. Heuman, Sigurd. Levén, Staffan. Lindström, Lars: ”Två HD-domar angående beaktandet av den tilltalades ungdom”. I: Svensk juristtidning 2006, s. 243-255
[cit. Borgeke m.fl., SvJT 2006]

Holmqvist, Lena: ”Påföljdsbestämning för unga lagöverträdare”. I: Juridisk tidskrift 2000, s. 910-919

[cit. Holmqvist, JT 2000/01 nr 4]

Olsen, Lena: ”Rättsvetenskapliga perspektiv”. I: Svensk juristtidning 2004, s. 105-145

[cit. Olsen, SvJT 2004]

Sandgren, Claes: ”Om empiri och rättsvetenskap (del I)”. I: Juridisk tidskrift 1995/96 nr 3, s. 726-748

[cit. Sandgren, JT 1995/96 nr 3]

Victor, Dag: ””Straffmättningsvärde” och påföljdsval”. I: Svensk juristtidning 2015, s. 173-198

[cit. Victor, SvJT 2015]

Zila, Josef: ”Om rättssäkerhet”. I: Svensk juristtidning 1990, s. 284-305

[cit. Zila, SvJT 1990]

Elektroniska källor

Berggren, Nils-Olof. Bäcklund, Agneta. Johansson, Stefan. Leijonhufvud, Madeleine. Munck, Johan. Trost, Hedvig. Träskman, Per Ole. Victor, Dag. Wennberg, Suzanne. Wersäll, Fredrik: *Brottsbalken: En kommentar*, version den 1 juli 2017, kommentar till 29 kap. 3 § BrB, hämtad 15 oktober 2017: zeteo.wolterskluwer.se

Berggren, Nils-Olof. Bäcklund, Agneta. Johansson, Stefan. Leijonhufvud, Madeleine. Munck, Johan. Trost, Hedvig. Träskman, Per Ole. Victor, Dag. Wennberg, Suzanne. Wersäll, Fredrik: *Brottsbalken: En kommentar*, version den 1 juli 2017, kommentar till 29 kap. ”Inledning”, hämtad 15 oktober 2017: zeteo.wolterskluwer.se

Webbplats för Brå, ”Brott och statistisk”, hämtad 14 december 2017:

<<https://www.bra.se/brott-och-statistik.html>>

Webbplats för Brå, 2017, ”Kriminalstatistik 2014, Återfall i brott – preliminär statistik (2017)”, hämtad 20 november 2017:

<https://www.bra.se/download/18.62fc8fb415c2ea106932e8b/1496215815301/Sammanfattning_aterfall_prel_2003-2014.pdf>

Webbplats för Brå, 2009, ”Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling – en kunskapsinventering”, hämtad 20 november 2017:

<https://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980001575/1371914736934/2009_orsaker_till_brott_bland unga.pdf>

Webbplats för Brå, 2012, ”*Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år – en kunskapssammanställning*”, hämtad 20 november 2017:
<https://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980004160/1371914737087/2012_Sarbehandling_av_lagovertradare.pdf>

Webbplats för Dagens Nyheter, DN Debatt, Anna Kinberg Batra, Ebba Busch Thor, Jan Björklund, Annie Lööf, 6 juli 2017, hämtad 23 november 2017: <<https://www.dn.se/debatt/skarp-straften-och-tillat-mer-kameraovervakning/>>

Webbplats för Dagens nyheter, Lasse Wierup: ”*Ungdomar utnyttjas som kurirer*”, 18 maj 2017, hämtad 14 december 2017:
<<https://www.dn.se/arkiv/nyheter/ungdomar-utnyttjas-som-kurirer/>>

Webbplats för Expressen, Micke Ölander: ”*Unga används som redskap för kriminella*”, 23 april 2015 06:00, hämtad 14 december 2017:
<<https://www.expressen.se/kvallsposten/unga-anvands-som-redskap-for-kriminella/>>

Webbplats för Government of UK: ”*Types of prison sentences*”, hämtad 12 december 2017: <<https://www.gov.uk/types-of-prison-sentence/sentences-for-young-people>>

Webbplats för Helsingborgs Dagblad, Huvudledare: ”*Skärpta lagar betyder inte alltid hårdare straff*”, 15 november 2017 16:51, hämtad 7 december 2017: <<https://www.hd.se/2017-11-15/skarpta-lagar-betyder-inte-alltid-hardare-straff>>

Webbplats för Jonas Klinteberg, ”*Om mig*”, hämtad 27 december 2017:
<<http://www.jonasklinteberg.se/om-mig.html>>

Webbplats för Moderaterna Västerbotten, Om oss, ”*Anders Ågren*”, hämtad 27 december 2017:
<<https://moderaterna.se/vasterbotten/anders-agren>>

Webbplats för Norrbottens Kuriren, Jens Bornemann m.fl.: ”*Nioåringar jobbar för kriminella*”, 21 juni 2017 14:17, hämtad 14 december 2017:
<<http://www.kuriren.nu/nyheter/nioaringar-jobbar-for-kriminella-nm4577398.aspx>>

Webbplats för riksdagen, Interpellationsdebatt webb-tv: ”*Straffrabatten för unga mellan 18 och 21 år*”, hämtad 1 december 2017:

<https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/straffrabatten-for-unga-mellan-18-och-21-ar_H510139>

Webbplats för riksdagen, Ledamöter och partier: ”*Robert Stenkvist (SD)*”, hämtad 27 december 2017:

<https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/robert-stenkvist_0cb27c59-4f9e-4d84-a8e2-f45325b5a93c>

Webbplats för riksdagen, Ledamöter och partier: ”*Krister Hammarbergh (M)*”, hämtad 27 december 2017:

<https://www.riksdagen.se/sv/ledamoter-partier/ledamot/krister-hammarbergh_bb3a2767-be36-4d80-b22e-f1861dc45993>

Webbplats för Stockholms universitet, personalkatalog Felipe Estrada Dörner, hämtad 23 november 2017: <<http://www.su.se/profiles/festr-1.187171>>

Webbplats för Svenska dagbladet: ”*Experter: Skärpta straff avskräcker inte*”, 21 november 2017, hämtad 23 november 2017:

<<https://www.svd.se/expert-skarp-straff-avskrackar-inte>>

Webbplats för Sydsvenskan: ”*Vill straffa artonåringar hårdare*”, 9 november 2017 07:01, hämtad 21 november 2017:

<<https://www.sydsvenskan.se/2017-11-09/vill-straffa-artonaringar-hardare>>

Webbplats för SVT Opinion, Jonas Klinteberg: ”*Unga brottslingar behöver mindre tid bakom murarna – inte mer*”, 8 september 15:15, hämtad 22 november 2017: <<https://www.svt.se/opinion/unga-brottslingar-behoover-mindre-tid-bakom-murarna-inte-mer?>>

Webbplats för SVT Opinion, Krister Hammarbergh: ”*Straffrabatt för myndiga kriminella är stötande*”, 28 augusti 2013 14:52, hämtad 22 november 2017: <<https://www.svt.se/opinion/straffrabatt-for-myndiga-kriminella-ar-stotande>>

Webbplats för The University of Arizona, personalkatalog Travis Hirschi, hämtad 27 december 2017:

<<http://archive.catalog.arizona.edu/faculty/984/socx.html>>

Webbplats för UCI School of Social Ecology, personalkatalog Michael R. Gottfredson, hämtad 27 december 2017:
<<http://faculty.sites.uci.edu/gottfred/>>

Webbplats för University of Cambridge, personalkatalog Andrew von Hirsch, hämtad 27 december 2017:
<<https://www.law.cam.ac.uk/people/von-hirsch/165>>

Webbplats för Uppsala universitet, Martin Borgeke, hämtad 7 december 2017: <<http://www.uu.se/om-uu/akademiska-traditioner/priser-utmarkelser/hedersdoktorer/juridiska/>>

Webbplats för Uppsala universitet, personalkatalog Nils Jareborg, hämtad 7 december 2017: <<http://katalog.uu.se/empinfo/?id=N96-3348>>

Webbplats för Uppsala universitet, personalkatalog Åke Frändberg, hämtad 7 december 2017: <<http://katalog.uu.se/empinfo/?id=N96-3363>>

Webbplats för VK Bloggen, Anders Ågren: ”*Ännu ett bra beslut – avskaffa ”ungdomsrabatten” vid utdömande av straff*”, 18 oktober 2017 14:25, hämtad 22 november 2017: <<http://blogg.vk.se/agren/2017/10/18/annu-ett-bra-beslut-avskaffa-ungdomsrabatten-vid-utdomande-av-straff/>>

Webbplats för Åklagarmyndigheten: ”*Nya riktlinjer om ungdomsreduktion vid bötesstraff*”, 2 juni 2017, hämtad 16 november 2017:
<<https://www.aklagare.se/nyheter-press/nyheter-fran-aklagarmyndigheten/nya-riktlinjer-om-ungdomsreduktion-vid-botesstraff/>>

Webbplats för Örebro universitet, personalkatalog Josef Zila, hämtad 7 december 2017: <https://www.oru.se/personal/josef_zila>